

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

М. П. Мальська, О. Ю. Бордун

МЕДИЧНИЙ
ТУРИЗМ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ
«Центр учбової літератури»
2018

УДК 338.48(075.8)

М 21

*Рекомендовано до друку
Вченою радою географічного факультету
Львівсько національного університету імені Івана Франка
(Протокол №4 від 23 травня 2018 р.)*

Рецензенти:

І. Р. Михасюк — доктор економічних наук, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка;

О. О. Любіцева — доктор географічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Н. В. Антонюк — доктор історичних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка.

Мальська М. П., Бордун О. Ю.

М 21 Медичний туризм: теорія та практика : навч. посіб. / М. П. Мальська, О. Ю. Бордун —К.: «Центр учбової літератури», 2018. — 128 с.

ISBN 978-617-673-810-7

У посібнику розглядаються теоретичні основи медичного туризму як нового та дуже перспективного напрямку туризму і як практикум детально досліджуються робота та економічна ефективність львівських медичних закладів, які найбільше користуються популярністю серед іноземців. Основна увага приділена структурнофункціональному аналізу діяльності стоматологічних закладів та клінік з репродуктивної медицини. Проблеми перетворення медичного туризму міста Львова у високоприбуткову галузь є загальнодержавного характеру та потребують вирішення на всеукраїнському рівні.

Для фахівців галузі медицини та туризму вищих закладів освіти.

УДК 338.48(075.8)

ISBN 978-617-673-810-7

© М. П. Мальська, О. Ю. Бордун, 2018.
© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2018.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ, ЯК ОДНОГО З НАПРЯМІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Поняття та місце медичного туризму в структурі інших видів туристичної діяльності	7
1.2. Історія розвитку та фактори, що зумовили виділення медичного туризму в самостійний напрям туристичної діяльності	11
1.3. Сучасні світові тенденції у розвитку медичного туризму.	15
1.4. Значення медичного туризму та його важливість для розвитку країн	20
<i>Питання для обговорення 1-розділу</i>	<i>26</i>
Розділ 2. УМОВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ	27
2.1. Світовий досвід існування ринку медичного туризму	27
2.2. Особливості та сучасний стан ринку медичного туризму в Україні	42
2.3. Спеціалізація українського медичного туризму	50
2.3.1. Лікування в Україні стовбуровими клітинами	50
2.3.2. Стоматологічний туризм України	52
2.3.3. Anti Age терапія	54
2.3.4. Лікування дитячого церебрального паралічу в клініках України	55
2.3.5. Екстракорпоральне запліднення в Україні та лікування безпліддя	57
2.3.6. Репродуктивна медицина	60
2.3.7. Українська онкологія.	61
<i>Питання для обговорення 2-розділу</i>	<i>64</i>
Розділ 3. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ МІСТА ЛЬВОВА.	65
3.1. Дослідження функціонування медичного туризму на прикладі стоматологічної клініки «Rikota».	65
3.2. Дослідження роботи клініки «Інтерсоно» по напрямку медичного туризму.	69

3.3. Порівняльний ціновий аналіз медичного туру в Україну та лікування в європейській країні	79
3.4. Аналіз діяльності санаторно-курортного туризму Львівщини	81
3.5. Аналіз даних по проведеному анкетуванню туристичних фірм м.Львова	91
<i>Питання для обговорення 3-го розділу</i>	<i>95</i>
Розділ 4. ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	96
4.1. Проблеми українського в'їзного медичного туризму.	96
4.2. Можливості окремих галузей української медицини	103
4.2.1. Кардіохірургія.	104
4.2.2. Офтальмологія	107
4.2.3. Репродуктивні технології.	107
4.2.4. Стоматологія.	109
4.2.5. Біотехнології.	110
4.2.6. Естетична медицина	110
4.2.7. Реконструктивна хірургія.	111
4.2.8. Пластична хірургія	112
4.3. Основні стратегічні орієнтири розвитку ринку медичного туризму України.	113
<i>Питання для обговорення 4-го розділу</i>	<i>117</i>
ПІСЛЯМОВА	118
ДОДАТОК	122
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	124

ПЕРЕДМОВА

Медичний туризм є досить новим поняттям, яке з'явилося відносно недавно та стало ще одним наслідком глобалізації. Та з кожним роком медичний туризм набирає обертів, і все більше і більше людей у всьому світі відкривають для себе пов'язані з цим нові можливості. Таким чином медичний туризм виконує, в першу чергу, важливі соціальні функції, пов'язані із лікуванням та профілактикою захворювань, а також різноманітними заходами, спрямованими на охорону здоров'я населення. З економічної точки зору, для держави впровадження нових видів туризму – це те, що дає змогу виходити на нові ринки туристичних послуг та, відповідно, отримувати більші доходи. Проте, не дивлячись на те, що в Україні, а зокрема у Львівській області, існують усі передумови та фактори розвитку медичного туризму, ця сфера ще не є достатньо дослідженою та проаналізованою. Саме така складність теми та її невивченість у повній мірі зумовила такий вибір, що підтверджує її *актуальність*.

Об'єктом дослідження виступає ринок медичного туризму, як одного із нових альтернативних видів туристичної діяльності, а також суб'єкти господарювання, що функціонують на ньому.

Предметом дослідження є організаційні засади та доцільність функціонування медичного туризму Львова.

Мета роботи – визначити теоретичні та прикладні шляхи формування медичного туризму як перспективного, ефективного та конкурентоздатного туристичного виду діяльності у Львові та Україні загалом.

Досягнення цієї мети здійснюється через виконання ряду *завдань*:

- вивчення теоретичних засад медичного туризму;
- аналіз тенденцій, що характеризують стан ринку медичного туризму в Україні та світі;
- дослідження факторів, що формують передумови для успішного розвитку медичного туризму на території України;
- аналіз проблематики та перешкод на шляху успішного становлення ринку медичного туризму;
- вивчення зарубіжного досвіду та порівняльний аналіз вітчизняного та іноземного ринків медичного туризму;
- формулювання ідей щодо подолання проблем, які існують в сфері медичного туризму Львова та України, а також вироблення рекомендацій по покращенню існуючого стану.

У ході написання роботи було використано підручники, наукові посібники, праці вітчизняних та зарубіжних авторів, статті, а також інформацію, подану у періодичних друкованих та електронних виданнях, дані та матеріали надані на досліджуваних суб'єктах діяльності (клініках, туристичних фірмах). В процесі дослідження та аналізу ринку медичного туризму Львова було використано різноманітні методи дослідження, такі як: метод спостереження, метод порівняння, абстрактно-логічний метод (теоретичні узагальнення і формулювання висновків), анкетування та соціологічні дослідження.

Елементами наукової новизни є здійснення реальної характеристики розвитку ринку медичного туризму міста Львова.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій та шляхів для розвитку медичного туризму, становлення його як конкурентоспроможної галузі.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ, ЯК ОДНОГО З НАПРЯМІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- 1.1. Поняття та місце медичного туризму в структурі інших видів туристичної діяльності*
- 1.2. Історія розвитку та фактори, що зумовили виділення медичного туризму в самостійний напрям туристичної діяльності*
- 1.3. Сучасні тенденції у розвитку медичного туризму*
- 1.4. Значення медичного туризму та його важливість для розвитку країн*

1.1. Поняття та місце медичного туризму в структурі інших видів туристичної діяльності

З кінця XIX – початку XX століття спостерігається інтенсивний ріст комерційної активності в сфері медичних послуг, а транскордонні поїздки «за здоров'ям» викристалізувалися в новий напрям туристичної індустрії.

Напрямок лікувально-оздоровчого туризму включає в себе туристичні поїздки, в яких основним спонукальним фактором туристів є бажання досягнути (чи зберегти) стан, що визначається комплексним поняттям «здоров'я». Необхідно зауважити, що зміст терміну «здоров'я» в сучасному трактуванні набагато ширший, ніж загальноприйняте уявлення про здоров'я, як про стан організму, вільний від хвороб, фізичних дефектів і дисфункцій. В статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) здоров'я визначено як «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів».

В англійській літературі для визначення спрямування туризму, орієнтованого на покращення здоров'я, існує термін «health-related tourism». Крім нього, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі, нормативно-правових актах, діловій практиці використовується достатньо велика кількість термінів для визначення видів діяльності, що охоплюються поняттям «health-related tourism». Серед них як широко поширені, наприклад, оздоровчий туризм, лікувальний туризм, санаторно-курортний туризм, так і відносно нові, часом екзотичні: холістичний туризм, медичний туризм, велнес-туризм,

спа-туризм. При цьому формальні визначення вищеперерахованих феноменів часто неоднозначні, а інколи навіть суперечливі.

Для загальної назви описуваного напрямку туристичної діяльності найбільш релевантним є термін «лікувально-оздоровчий туризм». Такий вибір пояснюється тим, що цей термін включає максимально широкий спектр понять, що мають відношення до діяльності, пов'язаної з наданням і споживанням послуг щодо покращення і збереження здоров'я. При цьому такі послуги надаються поза межами звичного середовища індивіда. Важливо, що в даному контексті в якості туристів розглядаються як особи з різними захворюваннями, так і клінічно здорові люди. Лікувально-оздоровчий туризм як окремий вид туризму виділяється в Законі України «Про туризм», але, на жаль, визначення цього виду в законі не наведено. А.В. Бабкін визначає лікувально-оздоровчий туризм як діяльність, що характеризується переміщенням резидентів і нерезидентів в межах чи за межі державних кордонів на термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, цілях профілактики різноманітних захворювань організму людини.

Домінанта цього напрямку туризму синтезує два поняття, пов'язані зі здоров'ям: лікування та оздоровлення. Лікування – це комплекс заходів, спрямованих на полегшення, усунення симптомів та проявів діагностованих порушень життєдіяльності, нормалізацію порушених процесів життєдіяльності. Оздоровлення – це комплекс впливів на організм з ціллю покращення самопочуття і зміцнення здоров'я, що виходять за рамки лікування.

В залежності від того, що лежить в основі діяльності – оздоровлення чи лікування, виділяються два типи лікувально-оздоровчого туризму:

- оздоровчий туризм, коли переслідується ціль покращення і забезпечення стійкості характеристик стану здоров'я шляхом немедичних впливів на організм. В випадку оздоровчого туризму, як правило, важко виділити основну (одну чи ряд послідовно пов'язаних) маніпуляцій. Споживачами послуг оздоровчого туризму, крім людей з різними дисфункціями, відхиленнями від норми стану здоров'я, можуть бути і клінічно здорові особи;

- лікувальний туризм, коли основною ціллю поїздки є лікування хворіб та інших відхилень від здорового стану організму.

Лікувальний туризм в свою чергу поділяється на наступні види:

- санаторно-курортний туризм, який передбачає лікування в санаторіях з застосуванням медичних не хірургічних чи малоінвазивних хірургічних процедур;

- медичний (клінічний) туризм, передбачає отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичного середовища пацієнта в спеціалізованих лікувальних закладах (лікарнях, госпіталах, клініках, медичних центрах). Характерною особливістю медичного туризму є існування одної чи кількох взаємопов'язаних медичних маніпуляцій, спрямованих на лікування конкретного захворювання, що є первинною ціллю всього туру.

Медичний туризм дозволяє поєднувати процедури, спрямовані на покращення фізичного здоров'я з відпочинком. Головною ціллю такого поєднання є найповніша реабілітація організму після медичних процедур [4, с. 175-178].

Часто медичний туризм ототожнюють з оздоровчим. Особливо вітчизняні вчені не роблять чіткого поділу та диференціації між новими видами туристичної діяльності, що стосуються лікування та оздоровлення. Так, наприклад, менеджер департаменту медичного туризму «МедВояж», що діє на українському ринку, Наталія Бондаренко, у своєму інтерв'ю газеті «Сейчас» зазначає, що на сьогоднішній день медичний туризм має 3 види: оздоровчий, діагностичний та лікувальний [6]. Таким чином можна зробити висновок, що медичний туризм – це широке поняття, яке включає в себе як клінічне лікування, так і різноманітні обстеження організму, оздоровлення в санаторно-курортних закладах, SPA-центрах і т.д.

Проте, звертаючись до напрацювань зарубіжних вчених, все ж бачимо, що ці поняття не є ідентичними. Оздоровчий туризм передбачає подорожі і відвідування курортів та інших закладів, що пропонують в основному оздоровчі послуги, які включають широкий спектр від терапевтичних до різноманітних фітнес- та релакс-програм. Ознаки оздоровчого туризму:

- перебування за межами дому;
- оздоровлення – як найважливіший мотив подорожі;
- відпочинок в спеціально організованих умовах.

Водночас під медичним туризмом розуміють практику надання медичних послуг за межами країни проживання, що дозволяє поєднувати відпочинок за кордоном з отриманням висококваліфікованої медичної допомоги. Медичний туризм передбачає першочергово отримання медичної допомоги для подолання цілком визначеної конкретної проблеми зі здоров'ям. В такому контексті він тісно інтегрований з системою медичних закладів. А оздоровчий туризм орієнтується на рекреаційно-туристичну інфраструктуру. Отже, головною ознакою медичного туризму є бажання отримати неекстрене

лікування гострих та хронічних захворювань або проведення медичних маніпуляцій. Але, безумовно, споживач медичної послуги, перетинаючи кордон іншої держави, занурюється у її природне, культурне, духовне середовище. Значить, в цьому змісті такий пацієнт є повноцінним туристом. Як правило, не йдеться про виключні ситуації, коли залучається реанімаційний супровід (для таких випадків доречним вважається термін «медична евакуація») [4, с.122-123].

На відмінності між оздоровчим та медичним туризмом вказує у своїх дослідженнях Хелен Косбурн (рис.1.1.):

Рис.1.1. Зміст оздоровчого та медичного туризму [28]

Отже, медичний туризм – це один із нових, ще мало досліджених видів туристичної діяльності, який має спільні риси з лікувально-оздоровчим, курортно-рекреаційним туризмом, але й має певні відмінності та особливості і становить самостійний напрям туризму.

1.2. Історія розвитку та фактори, що зумовили виділення медичного туризму в самостійний напрям туристичної діяльності.

Незалежно від прийнятої в країні моделі охорони здоров'я і рівня економічного розвитку пацієнти зіштовхуються з великою кількістю труднощів при отриманні медичних послуг. Значна частина цих труднощів зумовлена недоліками, характерними для всіх систем охорони здоров'я. Дуже низькі оцінки сфери охорони здоров'я висловлюють представники як економічно розвинутих країн, так і країн з економікою, що розвивається. Аналіз думок жителів англійських країн (США, Великобританія, Австралія, Нова Зеландія, Канада) виявив приблизно такий же рівень незадоволеності охороною здоров'я, як і в Україні, при тому що моделі охорони здоров'я в вищезгаданих країнах суттєво відрізняються. Таке ставлення людей до пропонованих медичних послуг приводить до появи значного нереалізованого попиту на послуги охорони здоров'я, який неможливо задовольнити в рамках національної системи охорони здоров'я [28, с.81].

Причини незадоволеності громадян можуть полягати у так званій «недоступній доступності» певних необхідних або бажаних для них медичних послуг, що виражаються у конкретній цінності для особи співвідношенням результат/вартість. Першочерговими при цьому виступають ціновий і якісний фактор, які насамперед привертають увагу більшості дослідників цієї проблематики. Дійсно, досить багато країн, що позиціонуються як осередки медичного туризму, пропонують медичні послуги-аналоги за значно нижчою вартістю порівняно із США та Великобританією.

Світова економічна криза посилила необхідність зниження витрат домогосподарств в більшості країн світу, і в даному контексті привабливою виглядає можливість зекономити на лікуванні від 20% до 79%. Варто підкреслити, що невисока вартість надання послуг характерна для більшості країн пострадянського простору, зокрема і України, а тому конкурентні переваги за вартісним фактором є очевидними [24, с.39].

Слід відзначити також інші причини, які зумовлюють активізацію руху медичних туристів в регіональному та міжнародному масштабі. Зокрема, медичні потреби туристів можуть бути пов'язані із маніпуляціями, які не включаються до обраних програм медичного страхування у власних країнах (кардіо- та нейрохірургія, трансплантація, пластична хірургія, стоматологія тощо). У США поширюються випадки відмови лікарів з релігійних міркувань (наприклад, виконувати операції зі штучного переривання вагітності), а в багатьох інших країнах аборт є повністю забороненим на законодавчому рівні (Єгипет, ОАЕ, Ірландія, Чилі) або дозволений лише за винятковими медичними показами (Іспанія, Польща, Мексика, Аргентина, Бразилія, Ізраїль тощо). Жителі Канади чи Великобританії забезпечуються державним страхуванням, проте змушені протягом тривалого часу (від двох місяців до двох років) очікувати проведення необхідної процедури чи операційного втручання фахівців. У деяких країнах (в Сінгапурі, наприклад) санкціонованим є застосування методів лікування із використанням стовбурових клітин, тоді як в більшості країн світу ведуться гострі дискусії про їх доцільність і дозволеність. Існують також пацієнти, які вирішують скористатися медичним напрямком туризму з метою захисту приватності і конфіденційності їх потреб шляхом достатнього ступеня віддаленості місця медичного втручання (стосується пластичної хірургії зі зміни статі, реабілітації наркоманів тощо).

Таким чином, разом із безумовними вартісними та якісними перевагами медичного туризму, існує високий потенціал нереалізованих потреб осіб в медичній сфері внаслідок релігійних, соціальних або законодавчих обмежень при проведенні медичних процедур, які посилюються впливом часового фактора і стимулюють зростання попиту на послуги операторів ринку медичного туризму, адже альтернативою медичної послуги в своїй країні є її цільове отримання за кордоном [24, с.41].

Спричинене глобалізацією зменшення бар'єрів в транскордонній торгівлі послугами сприяло росту ринку медичних послуг, що надаються поза межами постійного проживання пацієнта. В процесі надання таких послуг виникає попит на суміжні послуги, що попадають в сферу туризму: транспортне обслуговування, заклади розміщення і харчування. В комплексі ці послуги можуть бути охарактеризовані як нові форми лікувально-оздоровчого туризму.

Різноманітні недоліки, характерні практично для всіх систем охорони здоров'я, приводять до одного результату: пацієнту в рамках

національної системи охорони здоров'я недоступні, з тих чи інших причин, медичні послуги, які йому показані (наприклад, складна кардіологічна ситуація) чи бажані (наприклад, послуги естетичної медицини). Високий потенціал нереалізованих потреб в медичній сфері, труднощі, що виникають при відновленні і підтриманні стану здоров'я служать потужним стимулюючим фактором розвитку перспективного спеціалізованого напрямку туристичної індустрії. Частково, вищезгаданий розвиток сприяв появі нового виду економічної діяльності – медичного туризму.

Коротко- і середньострокові міграції людей, в тому числі і транскордонні, основною ціллю яких є покращення чи закріплення стану фізичного і духовного здоров'я (поїздки на води, до лікувальних джерел, релігійні паломництва до цілющих реліквій) відомі з давніх часів. Однак, через цілий ряд причин, до недавніх пір цьому феномену не приділялась достатня увага. Серед таких причин можна виділити наступні:

- комерційний прояв таких подорожей раніше складав незначну частину в загальному потоці товарів і послуг;
- в минулому столітті кількість осіб, що здійснювали лікувально-оздоровчі вояжі, була відносно малою. Це були здебільшого представники еліти країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою, які мали достатні фінансові можливості для оплати медичних послуг в різних країнах.

Але ситуація почала кардинально змінюватись: ринок транскордонних медичних послуг став активно рости і набувати все більш масовий характер. Потік «країни третього світу – економічно розвинуті країни» паралельно з аверсним запрацював в реверсному режимі: в країнах, що розвиваються створили ультрасучасні медичні центри, персонал яких складають висококваліфіковані спеціалісти. Серед них є як представники місцевого населення, що отримали освіту в передових медичних вузах світу, так і запрошені медичні працівники з найбільших клінік економічно розвинутих країн. Більшість пацієнтів в цих центрах складають жителі економічно розвинутих країн Європи, США, Канади і нафтовидобувних країн Близького Сходу.

Підстав для лікування за кордоном чимало, серед яких:

- висока якість лікування;
- наявність найсучасніших технологій та застосування передових методів, які ще не використовуються у вітчизняній медицині;
- нижча вартість послуг;

- прагнення конфіденційності та бажання тримати нелегальний у своїй країні вид лікування.

Наприклад, 90% громадян ЄС отримують лікування в своїх країнах, проте 53% схильні до використання медичних послуг інших країн [28, с.83].

Щороку чисельність медичних туристів зростає, завдяки факторам узагальненим в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Фактори розвитку медичного туризму [28, с.83]

Фактори	Характеристика впливу
Мода на здоров'я та переміщення потреби у здоров'ї до сфери споживчих пріоритетів	Сьогодні системи охорони здоров'я є відображенням глобалізованої споживчої культури. Людей у всьому світі хвилює здоров'я як невід'ємна частина буття. Здоров'я назвали найважливішою особистою проблемою (після фінансових труднощів) 48% українців і поляків, 41% німців, 40% італійців, 35% шведів.
Стирання відмінностей у рівні розвитку національних систем охорони здоров'я	За EuroHealth Consumer Index 2009 найкращою у Європі є охорона здоров'я Нідерландів. Друге та третє місця обіймають Данія та Ісландія. Серед країн рейтинг яких з 2008 року підвищився на 5 і більше щаблів – Болгарія, Румунія, Литва, Словаччина, Греція, Угорщина, Естонія. Отже, зникають відмінності у якості медичних послуг між Західною та Східною Європою. Однак в останній зберігаються помірні ціни на відміну від Західної
Політика розвинутих країн у сфері охорони здоров'я	Законодавство розвинутих країн стимулює переміщення через кордон медичних послуг, медпрацівників, взаємне визнання сертифікатів та кваліфікаційних стандартів. У квітні 2009 року Європарламент узаконовив вільний вибір країни для лікування, незалежно від місця проживання, з правом на компенсацію витрат
Комерціалізація охорони здоров'я та територіальна диференціація цін	У доповіді ВООЗ у 2008 році зазначається, що «система охорони здоров'я світу рухається в сторону нерегульованої комерціалізації». Водночас ціни на лікування по країнах дуже відрізняються.
Фінансово-економічна криза	«Медичний туризм не має імунітету від рецесії», проте криза заклала стимули для розвитку у перспективі. В умовах економічного спаду кожен уряд опинився перед необхідністю скорочення державних видатків, у тому числі і на медичне обслуговування. Тому багато пацієнтів будуть розглядати лікування за кордоном як цілком реальний варіант

Фактори	Характеристика впливу
Демографічна структура населення	2010-2020 роки – це період, коли представники найбільш численного покоління «бейбі-буму» 1946-1964 років перейдуть у старші вікові групи. Як відомо, характерним явищем для розвинутих країн на сьогоднішній день є старіюча нація. Тому під сумнівом залишається здатність існуючих систем охорони здоров'я піклуватись про зростаючі потреби старіючого населення. Медичний туризм є альтернативним механізмом подолання вказаних проблем без розширення місцевого потенціалу охорони здоров'я
Інформаційно-інноваційні процеси	Уже інвестовано 23 млн євро в електронні технології охорони здоров'я, щоб зробити можливим між державами обмін у електронній формі інформацією про пацієнтів та отримане ними лікування
Накопичений досвід медичної практики у розвинутих країнах світу	Університетські клініки в Європі відомі як осередки медичної науки понад два століття. Актуальними напрямками медицини в розвинутих країнах світу є лікування онкологічних хвороб, радіаційна онкологія, трансплантація, клітинна терапія, лазерна косметологія та дерматологія, штучне запліднення, а також добре розвинена діагностика

Отже, ринок медичного туризму має чітку тенденцію до зростання, оскільки це конкурентоспроможний та високоприбутковий сегмент світового ринку послуг, розвиток якого зумовлюється цілим рядом об'єктивних факторів. Тому стратегічна інтеграція регіонів України з високим потенціалом розвитку медико-туристичних послуг в глобальну туристичну систему є закономірною необхідністю.

1.3. Сучасні світові тенденції у розвитку медичного туризму

Нині виникла нова сфера глобального конкурентного протистояння національних економік, оскільки медичний туризм за останні роки отримав статус одного з базових конкурентоспроможних елементів ефективної сервіс-орієнтованої економіки.

Медичний туризм є проявом нової концепції охорони здоров'я Європи, девізом якої слугує гасло: «Пацієнти без кордонів». У 2008 році у Європейському союзі була проголошена директива про права пацієнтів у транскордонному забезпеченні медичними послугами, мета якої – створення офіційного механізму для існування єдиної системи охорони здоров'я.

Світова наукова спільнота відгукнулася на потреби практики численними дослідженнями проблем медичного та оздоровчого туризму. З 2007 року діє Асоціація медичного туризму із центром у Західному Палм Біч у Флориді та численними регіональними центрами у світі. У Сан-Антоніо (Техас) під керівництвом Девіда Г. Веквіста працює Центр дослідження медичного туризму. Результати досліджень публікуються у журналі «Medical Tourism Magazine» та у електронному онлайн журналі «Health Tourism Magazine». Реалізується соціальний онлайн проєкт «Medical Tourism City». Однак, з точки зору перспектив розвитку, оцінки потенціалу, територіальної організації медичний туризм ще недостатньо вивчений [28, с.84].

Загалом, темпи зростання глобального ринку медичного туризму становлять, за різними оцінками, від 15 % до 30 %. З метою отримання медичних послуг у 2010 році різні країни світу відвідали понад 3 млн медичних туристів. Наприкінці 2010 року глобальна індустрія медичного туризму оцінювалась в 78,5 млрд дол США з очікуваним досягненням у 2012 році позначки у 100 млрд дол США (за результатами дослідження консалтингової компанії «Frost & Sullivan»).

Серед причин формування конкурентоспроможної вартості медичних послуг в медичних центрах країн, що розвиваються, виокремлюють «кореляційну залежність загального економічного стану країни та динамікою валового внутрішнього продукту даної країни». Також доступності закордонної медичної допомоги сприяють низькі адміністративні і судово-медичні витрати відповідних медичних закладів. Адже, зокрема, професійна страхова премія відповідальності за дії хірурга складає в Індії близько 4% від тієї суми, яку сплачує хірург в Нью-Йорку. Разом з тим, варто наголосити, що при плануванні витрат на здоров'я, в особи «повною мірою реалізується економічний раціоналізм», тобто прагнення отримати бажаний результат (покращення стану здоров'я) переважає над необхідністю зекономити. Більшу вагу мають висока якість медичних послуг і відсутність мовного бар'єра. Тому часто відзначається, що медичний туризм залишається регіональним явищем, оскільки більшість медичних туристів обирають для лікування країни свого регіону, як, наприклад, 99 % росіян. Проте, зважаючи на глобалізаційні процеси і домінуючу на даний час англійську мову як мову міжнародного спілкування (кожен п'ятий може на різних рівнях володіння розмовляти англійською мовою), практично в кожному медичному закладі країн-осередків медичного туризму є англійські фахівці, а за потреби перекладачі на будь-яку іншу мову.

Оскільки кількість закладів, що прагнуть утвердитися на ринку медичного туризму стрімко збільшується, то слід відзначити актуалізацію питань контролю якості надання медичних послуг іноземним туристам. Досить часто одним із вирішальних і найбільш об'єктивних критеріїв при багатоваріантному виборі медичних установ зацікавленими суб'єктами є наявність у них міжнародної акредитації. До найбільших і загально визнаних акредитаційних систем можна віднести такі як: Joint Commission International (JCI); Trent Accreditation Scheme; Australian Council for Healthcare Standards International (ACHSI); Canadian Council on Health Services Regulation (CCHSA).

Нині найбільш престижним методом оцінки якості та організації медичного обслуговування на міжнародному рівні, зокрема і у сфері медичного туризму, вважається акредитаційна система JCI, так званий «золотий стандарт охорони здоров'я», отримання якого є свідченням найвищої якості медичного обслуговування, безпеки пацієнтів, застосування правильних методів лікування та управління в медичній установі. Система оцінювання JCI включає 197 основних стандартів, 368 загальних стандартів і 1032 додаткових показників [24, с.39].

Дана акредитаційна система представлена більше, ніж у 80 країнах світу, і кількість акредитованих медичних закладів постійно збільшується. Зокрема, в 2005 р. цей показник становив 75 закладів, в 2008 році – 200 закладів, а за результатами 2011 наблизився до 500. Оскільки стандарт JCI є американським, то більшість закладів США проходять даний вид акредитації для правового функціонування одночасно як на національному, так і на глобальному ринку медичних послуг. За кордоном за кількістю акредитованих JCI медичних закладів лідером є Об'єднані Арабські Емірати, Туреччина та Саудівська Аравія. Серед країн СНД лише в Російській Федерації у травні 2011 року вперше акредитовано один заклад (АТ «Медицина», Москва), тоді як України нині немає навіть в переліку країн-партнерів JCI.

Країни Сходу, Азії та Південної Америки домінують за кількістю акредитованих JCI медичних закладів. І саме вони сьогодні лідирують на ринку медичного туризму для споживачів медичних послуг з високорозвинених країн. Європейські клініки (за винятком Чехії та Угорщини) є менш задіяними у залученні «масового» медичного споживача і акцентують на наданні ексклюзивних та високовартісних послуг. Проте інвестування у високотехнологічне обладнання і сучасні медичні інноваційні проекти, насамперед, у азійських країнах вже сьогодні дозволяє їм на рівних конкурувати з європейськими та американськими медичними закладами.

Також очевидно, що держава не надає фінансової підтримки іноземним медичним закладам, які широко залучають медичних туристів, тоді як страхові організації можуть відшкодовувати вартість медичних послуг, що надані їх клієнтам в іноземних клініках, за певних умов. Наприклад, як підтверджує Президент Асоціації медичного туризму Рене-Марі Стефано, «роботодавці шукають способи зменшення медичних витрат на працівників і разом з тим змушені дотримуватися норм медичного страхування. І застосування медичного туризму дозволить принести користь як працівникам, так і їх роботодавцям». Подібна корпоративна практика медичного туризму вже існує. Наприклад, американська страхова компанія «Anthem Blue Cross and Blue Shield» уклала договір з «Apollo Hospitals» (Індія) про надання медичних послуг своїм майже 700 корпоративним клієнтам. З іншого боку, компанії можуть додатково стимулювати підвищення продуктивності праці власних працівників шляхом планування їх оздоровлення за кордоном, тобто створювати так звані «екстра-стимули».

Проведене дослідження ринку медичних послуг дозволяє розрізнити два основних зустрічних потоки медичних туристів:

1) із високорозвинених країн з якісною системою охорони здоров'я у країни з нижчим рівнем життя з метою отримання медичних послуг за нижчою вартістю і в короткі терміни очікування. Переважно це представники середнього класу, які або не мають страхового полісу, або їх страховий договір не покриває витрати на бажаний вид медичних послуг (косметична хірургія, стоматологія, репродуктивне лікування тощо), або їх не влаштовують терміни очікування, або для яких важливим аспектом є конфіденційність обслуговування. Окремим перспективним напрямом для даного потоку туристів може бути надання медичних послуг на корпоративних засадах (як складова соціального пакету підприємства або страхового забезпечення). Характерною при цьому є наявність обмежених фінансових ресурсів, яких цілком достатньо для придбання медичних послуг за певними напрямками медичного туризму, проте недостатньо для отримання аналогічних послуг на регіональному рівні;

2) з країн низького рівня розвитку системи охорони здоров'я у високорозвинені країни з метою отримання висококваліфікованої медичної допомоги при серйозних захворюваннях, що загрожують життю або нормальній життєдіяльності людини (онкологічне лікування, оперативне хірургічне втручання, трансплантація органів тощо). В цьому випадку, однозначним критерієм виступає високий і

гарантований рівень якості медичного обслуговування. Водночас, створення в цих країнах ультрасучасних медичних центрів з відповідним персоналом сприятиме скороченню зовнішнього вихідного потоку туристів і їх регіональній міграції.

Важливим також є той факт, що використання сучасних комунікаційних технологій значно зменшує інформаційну асиметрію між надавачами і потенційними споживачами медичних послуг як на регіональному, так і на міжнародному рівні. Цьому значно сприяє формування специфічної інфраструктури глобального ринку медичного туризму, до якої можна зарахувати:

- різноманітні організації і об'єднання в сфері медичного туризму, серед яких: Асоціація медичного туризму (Medical Tourism Association), Європейський Альянс медичного туризму (European Medical Tourism Alliance, EEIG), Міжнародна Асоціація медичного туризму (International Medical Travel Association, IMTA), Міжнародна Асоціація медичної допомоги подорожуючим (International Association for Medical Assistance to Travellers, IAMAT), Рада з всесвітньої інтеграції охорони здоров'я (Council on the Global System of Healthcare, CGIH), Асоціація посередників туристичного страхування (Association of Travel Insurance Intermediaries) тощо;
- акредитаційні структури, зокрема, Міжнародне товариство з якості в сфері охорони здоров'я (The International Society for Quality in Health), Товариство міжнародної акредитації систем охорони здоров'я (The Society for International Healthcare Accreditation);
- агентства медичного туризму (компанії медичного менеджменту, медичні провайдери), що займаються специфічними аспектами надання медичних послуг за кордоном (індивідуальний підбір клініки, переклад документів, візова підтримка, трансфер, супровід тощо), діяльність яких побудована на спеціальних знаннях в сфері менеджменту глобальної охорони здоров'я і ринку медичного туризму міжнародного рівня, передбачає прямі контакти з іноземними клініками, наявність співробітників з медичною освітою і знанням іноземних мов;
- класичні туристичні оператори (міжнародні, національні, регіональні), що працюють переважно за напрямками SPA-туризму та check-up-туризму (діагностика, обстеження) і

пропонують попередньо розроблені стандартні пакети медико-туристичних послуг;

- страхові компанії, серед пропозицій яких є продукти з можливостями оздоровлення клієнтів за кордоном;
- засоби масової інформації, спеціалізовані веб-сайти та PR-компанії [24, с.41].

Отже, дослідження питань, пов'язаних з вивченням проблем та перспектив розвитку ринку новітніх форм туризму, зокрема медичного туризму, організаційних механізмів його запровадження є предметом дослідження вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема С. Балохіна, М. Вишнякова, О. Джангірова, А. Ігнат'єва, І. Когунова, Л. Криворучко, В. Кривошеєва, І. Мироненка, Т. Ткаченко, Т. Скоробагатої, О. Романіва, В. Федорова, М. Фурманека та ін. Питання розвитку регіонального ринку медичних послуг відображені у працях З. Герасимчук, І. Шевчук, Л. Шевчук та ін. Проте наукові засади передумов та факторів розвитку нових форм лікувального туризму, формування регіонального ринку медичного туризму як передумови нарощення конкурентоспроможності територіальних суспільних систем, досліджено не у повній мірі.

1.4. Значення медичного туризму та його важливість для розвитку країн

Розглядаючи вплив медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону, слід виокремити пряму і опосередковану форми такого впливу. Прямою формою впливу медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону є зокрема та, дія якої проявляється у безпосередньому економічному та соціальному ефекті від припливу медичних туристів у регіон. Фактично, ефекти прямого впливу розвитку медичного туризму визначаються рівнем витрат медичних туристів на певній території.

Такими прямими економічними ефектами є:

- приріст доходів підприємницьких структур туристичної та медичної індустрії;
- приріст рентабельності діяльності туристичних і медичних закладів;
- збільшення заробітків лікарів та турагентів в результаті припливу туристів;
- збільшення доходів у місцеві бюджети;

- зростання ВДВ регіону та ВРП.

Прямими соціальними ефектами від розвитку медичного туризму є:

- зменшення рівня захворюваності, інвалідності та смертності медичних туристів;

- приріст нових робочих місць у регіоні;

- зростання рівня зайнятості населення регіону;

- розширення спектру надання медичних послуг;

- підвищення якості надання медичних послуг;

Опосередкований вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічну систему генерується через стимулювання розвитку суміжних до медичного туризму сфер. Такий вплив може носити короткостроковий або довгостроковий характер.

Короткостроковий характер впливу проявляється під час перебування медичного туриста у регіоні при придбанні додаткових товарів і послуг, які надає йому регіональна економіка.

Довгостроковий вплив виникає, як правило, після отримання суб'єктами господарювання засобів від медичного туризму і їх витрачання в інших сферах економіки для задоволення наступних їх потреб.

Опосередкованими економічними ефектами є:

- податки на доходи від послуг медичного туризму підтримуватимуть інші сектори регіональної економіки;

- розвиток медичного туризму впливатиме на розвиток інших сфер економіки та видів туризму.

Опосередковані соціальні ефекти слід розглядати як:

- зменшення рівня безробіття;

- розвиток медичної сфери країни;

- розвиток соціальної інфраструктури регіону;

- підвищення інформованості населення про надані медичні послуги;

- розширені можливості покращення стану здоров'я населення;

- підвищення рівня кваліфікації медичного персоналу;

- покращення технічного оснащення надання медичних послуг.

- підвищення якості життя людей, ін. [23, с.81].

Розширене структурування ефектів розвитку ринку медичного туризму за об'єктами впливу подано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Ефекти розвитку ринку медичного туризму [23, с.82]

Об'єкти впливу	Прямі		Опосередковані	
	Соціальні	Економічні	Соціальні	Економічні
Для країни	Покращення стану здоров'я населення Нарощення трудового потенціалу	Зростання ВВП Збільшення податкового потенціалу Покращення платіжного балансу	Нарощення середнього класу Розвиток медичної сфери	Розвиток підприємництва Розвиток інфраструктури
Для регіону	Зростання рівня зайнятості Приріст нових робочих місць Розширені можливості покращення стану здоров'я населення Повернення медиків-емігрантів	Зростання ВРП Збільшення доходів у місцеві бюджети Збільшення кількості підприємств Нарощення податкового та бюджетного потенціалу регіону Приплив інвестицій у регіон Розвиток підприємництва	Зменшення рівня безробіття. Розвиток соціальної, в т.ч. медичної інфраструктури Збереження і примноження рекреаційного потенціалу регіону Формування і підтримка рівня культури населення Збільшення доходів ремісників, стимулювання самозайнятості	Податки на доходи від послуг медичного туризму підтримуватиме інші сектори регіональної економіки Розвиток медичного туризму стимулюватиме розвиток інших сфер економіки та видів туризму Підвищення інвестиційної привабливості регіону
Для медичних закладів	Зростання заробітної плати працівників Підвищення кваліфікації працівників	Приріст доходів Приріст рентабельності діяльності	Сприятливий соціально-економічний клімат в колективі	Розширення спектру послуг Підвищення конкурентоспроможності Вихід на нові ринки
Для туристів	Отримання якісних медичних послуг Зменшення рівня захворюваності, інвалідності та смертності Відтворення працездатності	Економія витрат на лікування	Ефекти від отримання додаткових туристичних послуг	Альтернативні напрямки витрачання коштів

Вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону подано і на рис. 1.2.

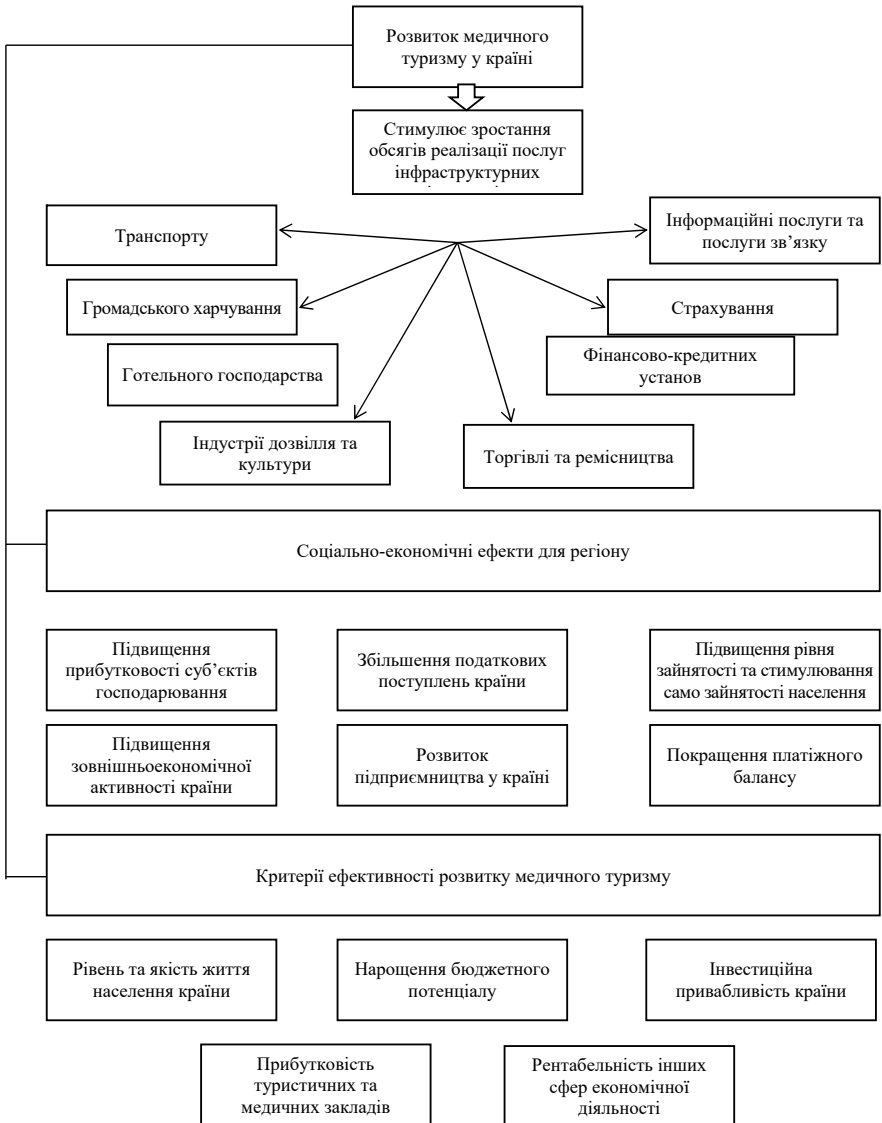

Рис. 1.2. Вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічний розвиток країни [23, с. 82]

Послуги зв'язку та інформаційні послуги безпосередньо пов'язані з розвитком медичного туризму і забезпеченням комфортних умов перебування медичних туристів на території. Інформаційні послуги та послуги зв'язку відіграють визначальну роль у поінформованості потенційних туристів про доступні тури, дистанційному придбанні турів, бронюванні місць у готелях та квитків на транспорт тощо.

Туристу ці послуги допомагають отримати вичерпну інформацію про славетності регіону, культурні пам'ятки, схеми і карти місцевості, транспортні магістралі, норми і звичаї, притаманні для місцевості перебування. Зростання попиту на такі послуги зумовлюється специфікою причини перебування медичного туриста, що зумовлено потребою отримати підтримку та пораду від близьких при лікуванні.

Послуги громадського харчування, як правило, включаються у вартість турів. Разом з тим, туристи додатково прагнуть ознайомитись з особливостями кухні певної місцевості, відвідуючи заклади громадського харчування, що приносить додаткові доходи у регіон.

Розвиток медичного туризму чи не у найбільшій мірі стимулює і розвиток торгівлі регіону, адже туристи, відвідуючи певну місцевість, прагнуть залишити згадку про неї у вигляді сувенірів та інших товарів народних промислів, стимулюючи тим самим самозайнятість ремісників регіону. Крім того, медичні туристи користуються іншими торговельними послугами, що дозволяє отримувати регіону та його суб'єктам господарювання додаткові доходи.

За експертними дослідженнями, частка витрат на послуги торгівлі в середньому становлять до 20 % вартості туру.

Послуги готельного господарства є одним із найважливіших елементів медичного туризму, адже медичний туризм передбачає багатоденне розміщення туриста. Важливою умовою формування ефективного медичного туризму є забезпечення комфортних умов проживання та обслуговування. Створення умов, за яких турист відчуває себе не як пацієнт, а як бажаний гість є важливим елементом підвищення конкурентоспроможності медичного туризму.

Особливостями медичного туризму є те, що він передбачає як стаціонарне розміщення туриста у медичному закладі належного комфорту, так і можливість стаціонарного розміщення туриста у готелях регіону (наприклад, при отриманні послуг стоматологічного медичного туризму). За

рівнем розвитку готельної індустрії можна отримати уявлення про розвиток туризму у регіоні. Кількість та якість місць розміщення

туристів свідчить про туристичну спроможність того чи іншого медичного закладу та регіону в цілому.

Послуги індустрії дозвілля та відвідання закладів культури є додатковими послугами медичного туризму і дозволяють туристу забезпечити комфортний відпочинок, гарне враження і задоволення від перебування у тій чи іншій місцевості. Послуги індустрії дозвілля та культури спрямовані на реалізацію пізнавальної функції туризму, організації екскурсійного обслуговування, відвідання історичних пам'яток, спостереженням за природними умовами та явищами тощо. У зв'язку з цим, розвиток медичного туризму стимулює розвиток інших видів туризму у регіоні.

Послуги зі страхування є важливим елементом розвитку медичного туризму. Від страхових послуг у значній мірі залежить безпека медичного туризму, адже турист, який потрапляє в іншу місцевість чи країну у більшій мірі піддається впливу несприятливих факторів, ніж, коли він знаходиться вдома. Страхові внески, як правило, сплачуються туристом під час придбання туру та оформленні документів на в'їзд у країну надання медичних послуг. Тому їх слід розглядати як прямі витрати туриста.

Доступність послуг фінансово-кредитних установ у регіоні, що передбачає надання можливостей здійснення валютно-обмінних операцій, операцій за рахунками і банківськими чеками, з перетворення в готівку засобів, наявність пристроїв для автоматизованого касового самообслуговування туристів, розглядається одним із основних критеріїв туристичної привабливості регіону. По-перше, це дозволяє забезпечити фінансову безпеку туристу, по-друге, дозволяє отримати доходи за банківське обслуговування, та, по-третє, сприяє витрачання фінансових ресурсів туристів у межах регіону [22, с.110].

Отже, розвиток медичного туризму обумовлюється дією ринкових сил, які стимулюють платоспроможний попит, що одночасно забезпечується більш якісними туристичними послугами. Тобто, приплив туристів у регіон забезпечується за умови високої якості наданих послуг та помірних цінах. Залежно від припливу туристів, вплив медичного туризму на розвиток регіону буде більш чи менш суттєвим. Таким чином, розвиток медичного туризму генерує мультиплікативний ефект для країни.

Питання для обговорення 1-розділу:

- 1. Зміст медичного туризму*
- 2. Останні наукові дослідження у сфері медичного туризму. Вітчизняні та зарубіжні*
- 3. Чинники розвитку медичного туризму*
- 4. Економічні можливості медичного туризму для країни та регіону.*
- 5. Ліцензійні умови медичного туризму*
- 6. Роль міжнародних медичних організацій в розвитку медичного туризму*
- 7. Правові особливості регулювання відносин у сфері медичного туризму*

Розділ 2

УМОВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

- 2.1. Світовий досвід існування ринку медичного туризму
- 2.2. Особливості та сучасний стан розвитку ринку медичного туризму в Україні
- 2.3. Спеціалізація українського медичного туризму
 - 2.3.1. Лікування в Україні стовбуровими клітинами
 - 2.3.2. Стоматологічний туризм України
 - 2.3.3. *Anti age Terarıa*
 - 2.3.4. Лікування ДЦП в клініках України
 - 2.3.5. ЕКЗ в Україні
 - 2.3.6. Репродуктивна медицина
 - 2.3.7. Українська онкологія
 - 2.3.8. Серцево-судинна хірургія

2.1. Світовий досвід існування ринку медичного туризму

У результаті впливу факторів, що зумовлюють активне зростання ролі медичного туризму на світовому ринку туристичних послуг, сформувалися кластери медичного туризму, за якими закріпилася певна спеціалізація.

На даний час європейський ринок медичного туризму сформувався і має свою інфраструктуру (компанії медичного менеджменту, акредитаційні органи, агенції медичного туризму). Можна виділити два зустрічні потоки медичних туристів. Перший – із високорозвинених країн з якісною системою охорони здоров'я у країні з нижчим рівнем життя. Мотив – дуже високі вітчизняні ціни та небажання тривалого очікування на медичні послуги. Часто медичні потреби туристів цього потоку пов'язані із маніпуляціями, на які не поширюються програми медичного страхування (кардіо- та нейрохірургія, трансплантація, пластична хірургія, стоматологія тощо). Другий потік медичних туристів – з країн із низьким рівнем розвитку охорони здоров'я у високорозвинені країни у пошуках кваліфікованих спеціалістів (зокрема онкологів, кардіологів, хірургів) [28, с.82].

Основні країни медичного туризму або іншими словами десятка лідерів світу це:

1. Німеччина;
2. Ізраїль;

3. Туреччина;
4. Швейцарія;
5. Японія;
6. Австрія;
7. США;
8. Угорщина;
9. Румунія.
10. Польща

Останніми досягненням у сфері медичного туризму відзначилась Польща. Про її позитивний досвід йтиметься нижче.

Основні напрямки медичного туризму за кордон:

1. *Онкологія*, в т.ч. дитяча;
 - Ізраїль;
 - Туреччина;
 - Німеччина;
 - Австрія.
2. *Кардіологія*, в т.ч. складні операції на серці;
 - Ізраїль;
 - Туреччина;
 - Німеччина;
 - Австрія;
 - Литва;
 - Японія.
3. *Пластична хірургія*;
 - Швейцарія;
 - Австрія..
4. *Діагностика організму*:
 - Ізраїль;
 - Німеччина;
 - Швейцарія;
 - Австрія;
 - Японія.
5. *Реабілітація*:
 - Франція;
 - Німеччини;
 - Австрія.
6. *Пологи*:
 - США;
 - Німеччина.

Також застосовується медичний туризм в галузі гематологія, в т.ч. дитяча; офтальмологія; нейрохірургія; ортопедія і травматологія трансплантологія;

Визначимо спеціалізацію найбільших європейських осередків медичного туризму:

Німеччина – лідер медичного туризму у Європі.

Щороку у Німеччині лікуються майже 250 тисяч іноземних пацієнтів. Медичний туризм приносить клінікам більше 1,2 мільярда євро на рік. Особливою популярністю у іноземців користуються медичні заклади Баварії. Тут зосереджено близько 400 лікарень, які надають високоякісні послуги у сфері кардіології, кардіохірургії та ортопедії. Є низка спеціалізованих центрів по лікуванню раку молочної залози, інсультів, опіків. Розміщено майже 300 профілактичних та реабілітаційних установ із загальною ємністю 30000 місць. Успіхам баварських медиків сприяє надзвичайно високий розвиток наукових досліджень у сфері медичних технологій. Так, у Баварії виготовляється більше 60% медичного електронного обладнання та 30% медичної техніки від загального виробництва в Німеччині. Серед клієнтів акредитованих медичних закладів Нюрнберга, Регенсбурга, Аугсбурга багато росіян, українців. Мюнхен є популярним у медичних туристів з ОАЕ, Ірану.

Потужний кластер медичного туризму сформувався у Гамбурзі. Університетська клініка Еппендорф у Гамбурзі є найбільшою лікарнею в Північній Німеччині. Спочатку вона спеціалізувалася на урології, проте зараз тут лікують практично всі види захворювань. Для цього створено 14 профільних медичних центрів, у яких функціонує понад 80 клінік та інститутів. Потужність стаціонарних закладів становить 1500 ліжок-місць.

Кластер медичного туризму у Берліні має більш як двохсотлітню історію. Найбільшим медзакладом кластеру є клініка «Шаріте», заснована у 1710 році, яка функціонує при Берлінському університеті імені Гумбольдта та Вільному університеті Берліну і позиціонує себе як центр розвитку «науки про життя». «Шаріте» включає понад 100 клінік та інститутів, що об'єднані у 17 центрів різного профілю з кількістю працівників 14500 осіб. Річний оборот клініки становить 1 млрд. євро. Серед інших 67 клінік Берліна найвідомішими є Німецький кардіологічний центр (трансплантація та технології «штучного серця»), Центр Макса Дельбрюка (молекулярна медицина), лікарня «Вівантес» (лазерні технології), лікарня святого Хубертуса (малоінвазивна хірургія) [28].

Кластер медичного туризму функціонує довкола Бонна. Університетська клініка Бонна об'єднує 30 клінік та науково-дослідних інститутів. Тут працює понад 4500 осіб. Потужності стаціонарного відділення – 1224 ліжко-місця. Заклад спеціалізується на генетиці, неврології, імунології, гастроентерології, кардіології, розроблено унікальні методики лікування епілепсії.

Звісно, приватні клініки також мають зиск. Особливо, коли йдеться про проведення реабілітації. Але перш за все виграють університетські клініки і великі комунальні лікарні, такі як університетська клініка Фрайбурга або клініка Vivantes у Берліні. Це найпривабливіші адреси для іноземного клієнта. Практично живуть за рахунок медичного туризму деякі міста або цілі регіони. Це насамперед міста з університетськими клініками, такі як Мюнхен, регіон Кельн-Бонн-Дюссельдорф чи Берлін. Центральну роль відіграє і регіон Рейн-Майн (такі міста як Вісбаден чи Франкфурт-на-Майні чи Гамбург [68]).

Німецька медицина вважається однією з найкращих у світі, тож не дивно, що багатії і можновладці з усього світу хочуть тут лікуватися. Зокрема, на початку 2004 року на півдні країни провів на лікуванні декілька тижнів тодішній український президент Леонід Кучма. Йому, як повідомляли ЗМІ, у Німеччині було зроблено операцію на шлунку, після чого політик проходив реабілітацію. Також відомим скандалом супроводжувалося лікування в Німеччині Махмуд Хашемі Шахруді, який виносив в Ірані смертні вироки, зокрема неповнолітнім. Протести правозахисників і критика низки німецьких політиків змусили діяча іранського режиму поїхати з Ганновера. Медичний туризм вже давно став у Німеччині прибутковим бізнесом. За словами провідного німецького експерта у цій сфері, викладача Вищої школи Бонн-Рейн-Зіг у Санкт-Августині Єнса Ющак (Jens Juszczak) у німецьких закладах охорони здоров'я щороку проходять стаціонарне або амбулаторне лікування від 230 до 250 тисяч пацієнтів зі 177 країн світу. З них більше ста тисяч проходять стаціонарне лікування. Треба при цьому розрізняти заплановані і незаплановані перебування у лікарні. Іноземні гості, які потрапляють в аварію, травмуються або захворюють під час відпустки або відрядження у Німеччині, також потрапляють у статистику іноземних пацієнтів. Однозначно оцінити частку іноземних пацієнтів, що опиняється в лікарні не через травму або непередбачувану хворобу, а приїздить до Німеччини саме на лікування, на жаль, неможливо. Але, за різними оцінками, частка планованих поїздок на лікування становить близько 40-45 відсотків [68].

Більшість пацієнтів приїжджають із сусідніх країн, таких як Польща, Нідерланди або Франція. Перш за все, мешканці прикордонних районів, користуються послугами лікарень у сусідній країні. Однак у нас дуже багато і пацієнтів з Росії, з інших пострадянських країн та країн Перської затоки. Перш за все, протягом останніх років дуже багато пацієнтів їдуть до Німеччини з Об'єднаних Арабських Еміратів та Кувейту.

При цьому попит з боку пацієнтів з цих країн є доволі волатильним: коли у цих країнах відбуваються якісь економічні або політичні зміни, це зазвичай має і величезний вплив на попит. Буває, що протягом року кількість пацієнтів скорочується раптом удвічі. Останніми роками домінуючим ринком була Росія. Дедалі більше людей з Росії та інших пострадянських країн приїздили до Німеччини з року в рік, але з початком конфлікту на сході України і кримською кризою ситуація змінилася. Санкції ЄС мали великий вплив на попит, 2015 року було зафіксовано скорочення кількості російських пацієнтів на понад 30 відсотків. До цього додалися ще й несприятливі економічні чинники, такі як падіння курсу рубля або низькі ціни на нафту.

За оцінками німецьких експертів, іноземні пацієнти приносять німецьким лікарням більш як 1,2 мільярда євро додаткових надходжень. Ці кошти надходять з інших економік, а не з перерозподілу на німецькому ринку. Це додаткові гроші, які працюють на нашу систему охорони здоров'я. Завдяки цим коштам лікарні можуть набирати додатковий персонал, можуть закуповувати нове обладнання, що приносить користь і німецьким пацієнтам. До цих 1,2 мільярда додається ще й приблизно така ж сума, яку отримує туристична галузь, зокрема, готелі, а також торгівля[68].

Через стирання кордонів в ЄС, особливих відмінностей у попиті серед медичних туристів немає. Найбільшим попитом користуються ортопедія, послуги терепевтів, кардіологія і хірургія. Якщо ж подивитися на окремі країни, то тут є різниця. Серед пацієнтів з пострадянських країн домінує лікування онкології. Це пов'язано ще з наслідками аварії на Чорнобильській АЕС. Чимало людей приїжджають до Німеччини, маючи злоякісні пухлини, які потребують лікування. У країнах Перської затоки через неправильне харчування і брак руху існує попит на лікування хвороб, пов'язаних з обміном речовин, а також з інших хвороб, спричинених неправильним способом життя, таких як кардіологічні захворювання і хвороби опорно-рухового апарату, очей, високого тиску і так далі. До цього слід додати сфери медицини, в яких

згадані країни не можуть забезпечити належне лікування. Це, наприклад, дитяча неврологія або реабілітація.

Лікування в Німеччині набирає все більшої популярності серед медичних туристів з України, країн СНД і Східної Європи. Чому ж лікування в Німеччині так популярно? Справа в тому, що Німеччина ось вже впродовж багатьох років відрізняється традиційно високим рівнем розвитку медицини, а лікування та діагностика в Німеччині по праву вважаються одними з кращих не тільки в Європі, але і у всьому світі. Серед пацієнтів кращих клінік Німеччини, як правило, користуються популярністю такі послуги:

Реабілітація. Рівень центрів клінічної реабілітації в Німеччині дуже високий. Поєднання чистого повітря, лікувальної води, мінералів з надр Землі і прекрасних пейзажів багаторазово підсилює ефект від лікування в Німеччині.

Діагностика в Німеччині (CheckUp). Клініки Німеччини традиційно надають такі види діагностики:

- Стандартна діагностика (Basis Check-up)
- Розгорнута діагностика (Basis Plus Check-up)
- Спеціалізовані Check-Up (онкологічний, кардіологічний тощо)

Офтальмологія. Новітні методи діагностики в клініках Німеччини дозволяють виявити наявність захворювань очей ще на ранній стадії, що в більшості випадків дозволяє запобігти складним хірургічним втручанням, які неминуче пов'язані з певним ризиком для здоров'я пацієнта. Результати лікування – завжди на висоті.

Серед основних переваг лікування в Німеччині можна відзначити:

- Медичне обладнання найвищого класу. Клініки Німеччини відповідають найвищим міжнародним стандартам, оснащені новітнім медичним обладнанням і технологіями.
- Висококваліфіковані лікарі. Лікарі і медичні працівники отримують якісне навчання в кращих європейських традиціях в провідних клініках, постійно проходять підвищення кваліфікації.
- Можливість виконання складних медичних процедур і операцій. Лікування в клініках Німеччини дозволяє пацієнтам отримати якісну медичну допомогу з чудовими результатами лікування за рахунок сучасного обладнання.

Безпека. Німеччина – стабільне європейське суспільство, в якому спостерігається низький рівень злочинності і відсутність політичних хвилювань; всі ці фактори гарантують безпеку медичним туристам.

Медичний туризм в Ізраїлі

Лікування онкології в Ізраїлі є одним з найбільш ключових напрямків медицини в цій країні. Особливо розвинена в Ізраїлі дитяча онкологія. Справа в тому, що серед пацієнтів, які приїхали на лікування до Ізраїля відносно високий відсоток вилікуваних. Це обумовлено основними перевагами клінік Ізраїлю:

1. Багаторічний досвід роботи лікарів-онкологів;
2. Регулярне стажування лікарів у провідних онкологічних клініках світу;
3. Унікальні методики лікування;
4. Діагностика раку на ранніх стадіях за рахунок високоточного обладнання;
5. Великий досвід проведення органозберігаючих операцій.
6. Доступна ціна лікування в Ізраїлі

Ціни на лікування в Ізраїлі складаються з таких складових:

1. Вартість терапевтичної програми:

- Складність і кількість необхідних процедур;
- Вартість використовуваних медикаментів;

2. Час перебування в державі Ізраїль:

- Тривалість проходження всіх процедур визначається за призначенням лікаря;

Дану інформацію можна дізнатися ще перед виїздом до Ізраїлю при складанні медичної програми;

3. Кількість супроводжуючих при поїзді на лікування:

- Вартість перельоту для супроводжуючих;
- Ціна проживання супроводжуючих.

Медичний туризм Туреччини

Медичний туризм в Туреччину приваблює все більше і більше туристів. Кількість пацієнтів, які бажають пройти лікування або діагностику в Туреччині збільшується щорічно. Цьому сприяє наявність розвиненої інфраструктури, висококваліфікованого персоналу, сучасних клінік і обладнання. Також, приємними доповненнями для сприйняття Туреччини як авторитету в області медичного туризму, є: комфортний клімат, стародавня культура, поєднання вдалого географічного розташування країни, історичних пам'яток, природних термальних джерел, морського узбережжя. До Туреччини їдуть медичні туристи з багатьох країн – України, Німеччини, Англії, Нідерландів, Румунії, Болгарії, а також з країн Близького Сходу та арабських держав.

Переваги лікування в Туреччині

1. Висококваліфікований персонал. Лікарі Туреччині проходять стажування в кращих клініках Європи та США, постійно вдосконалюють свій професійний рівень;

2. Кращі клініки Туреччини мають сучасні акредитації в т.ч. JCI. Наявність сертифікату JCI є гарантією надання пацієнтам якісної медичної допомоги.

3. Відсутність мовних бар'єрів при лікуванні в Туреччині. Збільшення потоку медичних туристів з країн східної Європи та країн СНД привело до того, що вищий і середній медичний персонал володіє кількома мовами, в т.ч. англійською та російською.

4. Гостинність та культура Туреччини є невіддільною частиною культури цієї країни. Культурні пам'ятки та пам'ятники стародавньої історії приваблюють туристів з усіх кінців світу, багато з яких поєднують активний відпочинок з обстеженням організму (Check-Up).

Ще однією перевагою є можливість заощадити кошти при поєднанні діагностики (Check-Up) з відпочинком. Ціни на медичні послуги в Туреччині дуже привабливі в порівнянні з країнами Західної Європи, що дозволяє отримати якісну діагностику та лікування за прийнятну вартість.

Кращі клініки Туреччини

Сучасні клініки Туреччини надають найширші можливості якісної діагностики та лікування по багатьох напрямках медицини, а саме:

- хірургія, в тому числі роботизована;
- кардіохірургія;
- лікування онкологічних захворювань;
- офтальмологія;
- пластична хірургія;
- стоматологія;
- термальні курорти.

Медичний туризм є високо розвиненим сектором економіки у Великобританії, Швейцарії, Австрії, Франції, Іспанії.

Швейцарські клініки представлені на ринку міжнародних медичних послуг уже десятки років і є брендовими. Найбільший заклад – об'єднання приватних клінік «Хірсланден» (13 клінік і 100 спеціалізованих центрів та інститутів).

У Великобританії кластер медичного туризму склався на базі спеціалізованих закладів Лондона. Хоча вартість медичних послуг у Великобританії одна з найвищих, потік медичних туристів у країну значний. Сюди приїждять пацієнти з Близького Сходу, Індії, Пакистану, Греції, Туреччини, Кіпру. Понад 30% доходів приватних лікарень

Лондона надходить від зарубіжних пацієнтів. Найвідоміші медичні заклади – клініка «Роял Марсден» (заснована у 1851 році, спеціалізується на лікуванні онкологічних хвороб) та асоціація приватних клінік «НСА Інтернешнл» (спеціалізується на онкології, неврології, кардіології, педіатрії та ін.).

У Австрію медичних туристів приваблюють давні традиції Віденської медичної школи, яка має здобутки світового значення у галузі репродуктивної медицини, ортопедії, онкології, серцево-судинних хвороб. Гарні репутації мають Віденська приватна клініка та клініка «Дьоблінг» у Відні. У Швейцарію, Іспанію, Бельгію, Францію, активність яких на ринку медичного туризму дещо нижча за Німеччину і Великобританію, пацієнти з інших країн їдуть з метою отримання послуг пластичної та косметичної хірургії, інколи стоматології. Хоча тут можуть надати практично весь комплекс якісного лікування та оздоровлення.

У Іспанії найвідоміші медичні клініки розміщені в Барселоні (корпорація «Трес Торрес», центр «Текнон»).

У Бельгії осередком медичного туризму є Брюссель (Центр нейрохірургії та університетська клініка «Еразм»). Система охорони здоров'я у цій країні вирізняється серед інших кращою доступністю, оскільки на 1000 жителів припадає 4 лікарі, у той час як у ЄС цей показник в середньому 2,9.

Те ж можна сказати і про Францію (забезпеченість лікарями – 3 на 1000 осіб). Відомими медичними закладами Франції є Американський госпіталь у Парижі, клініка Інституту Кюрі (спеціалізується на онкохворобах) та «Клінік-дю-Ронд-Пойнт на Єлисейських полях» (лідер естетичної медицини та косметичної хірургії).

У Італії наголос у акредитованих медичних закладах зроблено на репродуктивне здоров'я та хірургію. У цій сфері спеціалізується центр репродуктивного здоров'я у Неаполі та клініка при медичному факультеті університету в Римі «Агостіно Джемелі», хоча й інші профілі тут представлені на високому рівні. У Мілані створено діагностичний центр, обладнаний за останніми досягненнями науки.

Греція, яку можна вважати «колискою» сучасного оздоровчого туризму, спеціалізується на використанні для оздоровлення лікувальних властивостей природи.

На країни Скандинавії медичні туристи звертають увагу рідко, якісна багатопрофільна медицина зорієнтована там здебільшого на забезпечення потреб власного населення.

Розширення ЄС на схід сприяло збільшенню потоку медичних туристів у Польщу, Чехію, Угорщину, Литву, Хорватію, яких уже сьогодні охрестили «східноєвропейськими тиграми медичного туризму».

Угорщина

Угорщина добре відома в сфері медичного туризму завдяки пропозиції широкого вибору послуг стоматологічного лікування і пластичної хірургії за низькими цінами. Кількість стоматологів у розрахунку на 1000 осіб тут найвища у Європі. Завдяки низьким цінам та високій якості стоматологічних послуг країну називають «зубним кабінетом Європи». Гарну репутацію має Креативна стоматологічна клініка у Будапешті, центрами медичного туризму стали невеликі міста неподалік угорсько-австрійського кордону (Дьєр, Сомбатхей, Мошанмадьярвар та інші). Угорські стоматологічні клініки мають власні консультаційні центри у Ірландії, Великобританії, де потенційний клієнт може пройти попереднє обстеження. Деякі клініки надають клієнтам послугу «стоматологічного таксі», яке забезпечує безкоштовний трансфер туриста з аеропорту Відня на автомобілі на відстань близько 500 км.

ONCOMPASS – це унікальний сервіс що проводиться в Угорщині, і який дозволяє на підставі молекулярного аналізу підібрати з усіх нині існуючих методик лікування раку саме ту терапію, яка принесе максимум ефективності, зберігши і час і здоров'я пацієнта.

ONCOMPASS ідентифікує гени мутантного раку в новоутворенні. Існує кілька генів раку, і в кожній пухлині знаходиться від 1 до 8 мутантних генів. Для того, щоб підібрати найбільш підходящу для пацієнта програму лікування, перш за все необхідно ідентифікувати мутантні гени пухлини. Для цього використовується той самий зразок пухлинної тканини, який раніше використовувався для діагностики раку. Діагностика з ONCOMPASS вилучає ДНК з цього зразка і аналізує до 60 найбільш важливих генів раку.

Часто цінна інформація, визначена з ONCOMPASS, дозволяє заздалегідь відкинути неефективне лікування, і отже, уникнути непотрібних витрат і страждань.

ONCOMPASS – це унікальний сервіс в цілій Європі і новатор медичної та інформаційної служби молекулярної онкології. На даний момент в світі існує лише декілька схожих сервісів, які від нещодавна застосовуються в США.

Питання, пов'язані з тестуванням більше 600 генів і придатністю понад 400 препаратів, привели до інформаційного перевантаження, що

вкрай ускладнює їх сприйняття. Саме тому діагностичний центр ONCOMPASS надає допоміжні послуги для лікарів, з метою допомогти їм правильно інтерпретувати результати. Фахівці ONCOMPASS проконсультують онколога у визначенні того, до якої активної речовини пухлина буде більш чутливою або резистентною. При цьому, вибір конкретного препарату завжди буде залежати від самого лікаря, якому необхідно врахувати і інші критерії, такі як стадія захворювання, супутні захворювання, і т. д.

Існує безліч нових препаратів, схвалених у всьому світі, і сотні ліків знаходяться в стадії розробки в різних країнах, багато з них пов'язані з біомаркерами. Крім молекулярних тестів, ONCOMPASS надає постійно оновлювану базу даних, що містить всі наявні клінічні випробування. Завдяки цьому центр структури ONCOMPASS володіє актуальною інформацією про майже всі клінічні випробування таргетного лікування, що проводяться в світі.

Сусідні Хорватія, Польща, Чехія також нині приваблюють медичних туристів, які прагнуть отримати послуги косметичної та пластичної хірургії, стоматології. У Хорватії іноземних пацієнтів обслуговують у клініці доктора Тонсік у Загребі, у центрі естетичної стоматології та імплантології «Тридент» у м. Ровінь, у клініках Дубровніка на Адріатичному узбережжі. Спеціалізація медичного туризму Чехії – пластична та косметична хірургія. Найкрупніший багатопрофільний заклад – Університетська клініка в Мотолі при медичному факультеті Карлова університету, у якій працює близько 5,5 тис. працівників і створено 2410 ліжок-місць. Клініка «На Гомольці» за короткий час отримала міжнародну акредитацію і є центром серцево-судинної медицини та нейрохірургії. У реабілітаційному центрі «Монар» лікують наркотичну залежність.

Новий кластер медичного туризму віднедавна розвивається у колишній радянській Прибалтиці. Країни славляться своїми досягненнями в кардіології, лазерній офтальмології, косметології та стоматології [28, с. 83-84]. Латвія є однією з кращих країн для медичного туризму. Все більше і більше жителів країн Європи та СНД їдуть саме в Латвію для діагностики та лікування.

Латвія

Медицина Латвії асоціюється, в першу чергу, з санаторно-курортним лікуванням. Частково – це так, хоча в останні роки значно зріс рівень лікування в Латвії з інших медичних напрямках. Побудовані сучасні клініки та реабілітаційні центри.

Лікування та реабілітація з використанням мінеральних вод, лікувальних грязей та природно-кліматичних факторів – основа санаторно-курортного лікування. У Латвії широко використовуються найбільш ефективні методи фізіотерапії та бальнеологічних процедур. Застосування сучасної апаратури, правильне харчування та високий рівень обслуговування дозволяє лікарям латвійських реабілітаційних центрів отримувати високі результати лікування.

У сучасному світі у людей не вистачає часу на турботу про власне здоров'я, а з інтенсивним ритмом життя все частіше не вдається зберегти міцною нервову систему і душевну рівновагу. Латвійські курорти, які спеціалізуються на лікуванні і профілактиці захворювання нервової системи, неврозів і депресій показують високі результати терапії.

Перевагами лікування в Латвії є:

- Сучасні клініки Латвії, сертифіковані ISO;
- Відсутність мовних бар'єрів при лікуванні в Латвії;
- Прийнятні ціни на лікування та діагностику

Латвія по праву вважається однією з найбільш привабливих країн за напрямками:

- медична реабілітація (серцево-судинні захворювання, реабілітація після інфарктів та інсультів, психосоматична реабілітація, захворювання нервової системи, опорно-рухового апарату);
- лікування наркозалежності;
- лікування депресій і неврозів;
- протезування суглобів;
- пластична хірургія.

Також, кращі лікарі та клініки Латвії використовують унікальні інноваційні методи лікування і є одними з найкращих у світі за такими напрямками:

- флебологія (лікування варикозної хвороби вен, в тому числі без наркозу за допомогою біоклея);
- карбокситерапія (з її допомогою вдається успішно ліквідувати рубці, лікувати псоріаз і облісіння, і навіть ліквідувати виразки у діабетиків);
- віротерапія – лікування онкологічних захворювань за допомогою вірусного препарату Rigvir. Завдання вірусу – вибірково знищувати ракові клітини. Даний напрямок є вкрай перспективним методом лікування окремих видів раку.
- протезування очей.

Українська Асоціація Медичного Туризму співпрацює з кращими медичними клініками Латвії, реабілітаційними центрами та санаторіями Юрмали і Кулдиги. Ви можете отримати кваліфіковану консультацію та лікування за різними напрямками медицини в кращих клініках Риги, в яких якість медичних послуг за деякими показниками може перевершувати європейське, а ціни - набагато доступніші.

Польща

Відомою за межами Польщі є Університетська клініка Ягелонського університету у Кракові. Лікування хвороб системи кровообігу, травлення, опорно-рухового апарату поєднуються з бальнеопроцедурами на курортах Криниці, Душніки, Поляниця, Бохня, Лендек, Величка. 18 квітня 2013 року в рамках Міжнародної виставки медичного туризму відбулась конференція на тему «Можливості та розвиток медичного туризму. Світовий досвід», направлена на промоцію медичного туризму у світі. В рамках конференції відбулась мультимедійна презентація ряду осередків та фірм, які надають послуги у галузі медичного туризму з таких країн як, зокрема, Корея, Ізраїль, Латвія. Польський сектор медичного туризму на конференції було представлено учасниками галузевого проекту під назвою «Розвиток медичного, санаторної туризму та SPA&Wellness в Польщі». З того часу медичний туризм Польщі почав стрімко розвиватися.

Ринок медичних послуг у Польщі має значний потенціал і, серед інших, є привабливим для сусідів зі сходу, до прикладу українців, які трактують Польщу, як поляки США, та приїжджають лікувати онкологічні захворювання та на так звані операції останньої надії. Таку думку висловила в розмові з порталом RP.pl Магдалена Рутковська авторка книги “Медичний туризм на практиці. Компедіум для менеджерів охорони здоров’я”. На думку експерта, саме медичні послуги для іноземців можуть врятувати чимало польських клінік, які не отримали контракту з Національним фондом охорони здоров’я, через що опинилися, фактично, під загрозою банкрутства. На сьогодні, медичні послуги в Польщі подеколи в кільканадцять разів дешевші ніж у США і в кілька разів аніж у Західній Європі. За оцінками Інституту Досліджень і Розвитку Медичного туризму, у 2016 році Польщу відвідало 155 тисяч пацієнтів з-за кордону. Переважну більшість складають британці, німці та скандинави. На батьківщині лікуються також польські емігранти, наприклад зі сполучених штатів. Найбільше, 75 тисяч скористалося зі стоматологічних послуг, в основному імплантологів. Згідно даних Головного управління статистики 48 тисяч осіб відвідали польські курорти, 22 тисячі скористалися послугами

естетичної медицини, а 10 тисяч приїхали до Польщі на серйозні операції. Поляки вже підраховали й скільки витрачають іноземці на такий вид “туризму”. Якщо опиратися на декларації, то в середньому кожен залишає 3700 злотих. Однак Магдалена Рутковська стверджує, що якщо брати до уваги вартість операції і видатки на проживання, то один пацієнт може залишити в Польщі навіть до 4 тисяч євро. Якщо ж помножити цю цифру на 155 тисяч пацієнтів, отримуємо 2,6 мільярда злотих. А потенціал ринку на думку пані Рутковської є значно більшим, особливо зважаючи на те, що українці готові платити за лікування онкології навіть кількесот тисяч злотих. І кожного року Польща може приймати понад півмільйона пацієнтів з-за кордону. Станом на сьогодні, медичних туристів готові прийняти до себе близько 100 приватних закладів і кілька державних.

Медичний туризм Азії та Близького Сходу

У Азії у сфері медичного туризму найбільш популярні Індія, Таїланд, Сінгапур, Малайзія. Багато тамтешніх фахівців здобули освіту на Заході і в США, і входять в медичну еліту миру. Приватні лікарні і шпиталі надають високий рівень обслуговування.

Загалом географія медичного туризму обширна як ніколи: Болівія, Бразилія, Куба, Коста-Ріка, Індія, Малайзія, Тайланд, Сінгапур, Філіппіни, Ізраїль, Бельгія, Угорщина, Польща, Литва. І навіть Південна Африка, яка пропонує «медичне сафарі», протягом якого можна не тільки на місцевих левів подивитись, але і зробити, скажімо, пластичну операцію на лиці.

Таїланд – один із лідерів медичного туризму та світовий центр медичного релаксу. Сюди щорічно «за лікуванням» приїжджає близько 630 тис. іноземних туристів туристів з більш ніж 189 країн світу. Найчастіше гостинністю тайських лікарів користуються американці (33%), китайці (29%), японці (18%), англійці (14%), мешканці східноєвропейських країн і Австралії (6%). І їдуть сюди не заради екзотичного масажу, головна ціль – найкращий у світі комплекс нейрохірургічних і серцево-судинних маніпуляцій, лікування онкологічних захворювань, пластичні операції, в тому числі і по зміні статі. Прибувши в Тайланд турист-пацієнт кілька днів присвячує місцевим пам'яткам і розвагам, а потім лягає під ніж хірурга. Що стосується відновлювального процесу, то він проходить подвійно приємно: персонал клінік, що спеціалізуються на медичному туризмі готовий здувати з Вас пилінки, а думка про зекономлені десятки тисяч доларів підніме на ноги будь-кого. Так, вартість операції на серцеву артерію в госпіталі Бангкоку обходиться в 12 тис \$., а в клініці США –

не менше 100-200 тис \$, лазерна корекція зору доступна за 730 \$ (в США –3,7 тис \$), пересадка колінного суглобу, включаючи тиждень фізіотерапії, вартує в 5 раз дешевше, ніж в будь-якій іншій європейській країні.

Індія у цьому плані наступає Тайланду на п'ятки. Тут лікують практично від усього, особливо затребувані галузі – кардіологія, ортопедія, косметична хірургія. Високий рівень індійської медицини й одні з найнижчих цін на послуги зробили її лідером галузі. Багатомільйонні ватаги туристів приносять до бюджету країни понад мільярд доларів на рік, ця цифра постійно зростає. В минулому році на прийом до індійських лікарів приїхало близько 150 тис. іноземців і, по оцінках Ради медичного туризму Індії, щорічно цей показник збільшується на 30%. В 2012 році доходи від медвоєжів виросли з 300 млн \$ до 2 млрд\$. Оптимізму цьому прогнозу додає той факт, що індійські слони і пальми нічим не гірше тайських, а вартість лікувальних програм часом навіть нижча в порівнянні з розцінками Тайланду. В середньому в Індії складна операція на серце, включаючи авіа переліт і місяць післяопераційної реабілітації, коштує 8-10 тис \$. В США тільки лиш просте хірургічне втручання обходиться пацієнту в 40 тис \$. Процедуру обстеження клініки Делі пропонують за 84\$. В Англії комплекс обстеження коштує близько \$600.

Малайзія. В 2008 р. її відвідали 300000 пацієнтів, найпопулярніші галузі – стоматологія, косметологія, кардіохірургія.

Сінгапур. Його систему охорони здоров'я вважають найкращою в Азії. Центр кардіології та судинної інженерії.

Філіппіни, Тайвань, Гонконг. Щороку завойовують усе більшу популярність і визнання, вдосконалюють рівень обслуговування.

Окремо і багато можна розповідати і про євразійсько-європейський Ізраїль. Клініки цієї країни пропонують кваліфіковану допомогу з кардіології, хірургії та онкології. Порівняно з європейськими, ціни тут в 1,5-2 рази нижчі (курс лікування пухлини головного мозку – 30000 євро, в Європі – 60000 євро).

ОАЕ. Гравець, який активно розвивається. 2010 року в Дубаї планують відкрити медичний центр світового рівня, що має шанси стати найбільшим і найпрестижнішим у всій Європі.

Центральна та Південна Америка, Мексика, Коста-Рика, Бразилія приваблюють здебільшого медтуристів зі США, основні статті доходів – пластична хірургія та стоматологія. Для порівняння: підтяжка шкіри на обличчі: у США – 7000-10000 дол., у Бразилії – 2500-3500 дол. Кубинська медицина допомагає десяткам тисяч пацієнтів, здебільшого з

Європи та Латинської Америки, широким спектром доступних і якісних послуг.

Не дивлячись на широкий вибір медичних послуг, кожна туристично приваблива країна прагне позиціонуватись по конкретному напрямку. Скажімо, Бразилія вважається «столицею» косметичних і пластичних операцій, в арсеналі якої ряд унікальних хірургічних ноу-хау. Гаваї завоювали репутацію кращого курорту, де можна провести лазерну корекцію зору. Кіпр спеціалізується на високотехнологічній імплантації волосся. Турція здобуває славу кращого центру радіотерапії при онкологічних захворюваннях. Тут також працює одна з п'яти високошвидкісних лабораторій Європи по аналізу генетичного коду людини [43].

Вагомою подією стало підписання асоціаціями медичного туризму 38 країнами світу 23 березня 2013 року в Монако протоколу про наміри про створення Всесвітньої асоціації медичного туризму. Про це на прес-конференції в Києві в рамках 19-ї Міжнародної туристичної виставки UPTT 2013 заявив ініціатор створення Асоціації, голова правління Турецької асоціації медичного туризму (ТНТС) Емін Чакмак. В засіданні та обговоренні загальної стратегії розвитку медичного туризму взяли участь представники таких країн, як Великобританія, Греція, Хорватія, США, Україна, Латвія, Литва, Польща, Естонія, Йорданія, Дубай, Туреччина, Індія, Сенегал, Нігерія та ін. Київ було обрано штаб-квартирою Всесвітньої асоціації в СНД.

2.2. Особливості та сучасний стан ринку медичного туризму в Україні

Для українського туристичного бізнесу все частіше характерна діяльність з організації медичного туризму. Медичний туризм є досить новим поняттям і видом бізнесу в Україні. Фактично навіть не всі вітчизняні дослідники виділяють медичний туризм як окремий вид туризму.

У наукових дослідженнях Т. Сокол можна знайти найбільш наближену характеристику мети подорожі медичного туризму. Вона, зокрема зазначає, що до рекреаційного туризму належить курортно-лікувальний – один із найтрадиційніших видів, що розвивається в районах зі сприятливим кліматом і наявністю лікувальних ресурсів (мінеральні джерела, грязі), або в місцях, де розроблені технології лікування тих чи інших хвороб. Центрами такого туризму є відомі міжнародні курорти і курорти місцевого значення. Поїздки на лікування

тісно пов'язані з медичним обслуговуванням – від рекомендацій лікаря до організації необхідних процедур і вимагають від туристичних фірм певної обізнаності та роботи у тісному зв'язку з медичними закладами.

Щодо виїзного медичного туризму, то Українські реалії свідчать про те, що медичний туризм є практично єдиною альтернативою отримати доступ до цивілізованої медицини.

Особливо це стосується лікування онкологічних захворювань, ортопедичних та кардіологічних операцій. Проте, як зазначають експерти, галузь закордонного лікування в Україні поки що вкрай невпорядкована, а державних асигнацій бракує. Цього року на ці цілі у бюджеті передбачено менше 8 мільйонів гривень.

Наприклад, в Ізраїлі найпоширеніша серед маленьких українських пацієнтів операція з пересадки кісткового мозку від неродинного донора коштує близько 100 тисяч доларів. Такого лікування щороку потребують понад 250 українських дітей. В Ізраїлі пропонують Україні налагодити плідну співпрацю у цій сфері, аби українці, які потребують лікування за кордоном, прибували саме до ізраїльських клінік, де вартість лікувальних курсів буде на 20-30 відсотків нижчою, ніж у Німеччині.

Близько 100 мільйонів доларів, вважають експерти, українці щорічно витрачають на лікування за кордоном. В деяких країнах, наприклад Росії, Білорусі або Німеччині – прийом пацієнтів з України поставлено на потік, навіть попри те, що лікування там для іноземців коштує набагато дорожче.

За офіційними даними турагенств і операторів, за останні два роки в Україні послугами медичного туризму скористалися більше 500 тис. осіб.

Реальні цифри медичного туризму значно вищі, оскільки за деякими оцінками кількість виїжджаючих на лікування і оздоровлення туристів щорічно збільшується у півтора-два рази, ринок стрімко розвивається. Розвиток виїзного медичного туризму пов'язаний з деякими негативними обставинами, які мають місце в Україні:

- досить низький рівень вітчизняної охорони здоров'я та її нерівномірний розвиток за рівнями і регіонами;
- відставанням України у високотехнологічних галузях медицини;
- багатьма невирішеними проблемами в обов'язковому медичному страхуванні;
- дуже низький рівень сервісного супроводу пацієнтів;

- недовірою українських громадян вітчизняній охороні здоров'я по відношенню до якості послуг;
- поганим правовим захистом пацієнтів та юридичним забезпеченням їхніх прав.

Головні переваги лікування за кордоном:

- доступ до найбільш ефективним із сучасних методик діагностики та лікування різних захворювань, а також лікування високоякісними європейськими препаратами, не запатентованими в Україні;
- можливість проведення консультації головних європейських спеціалістів у конкретній галузі;
- індивідуальний підхід у лікуванні та реабілітації кожного пацієнта;
- конфіденційність;
- повноцінний медичний догляд тощо.

Що стосується українського ринку, то усі вище перелічені види підприємств і установ, також працюють на ринку виїзного медичного туризму, але структурованість українського ринку виїзного лікування знаходиться, на мій погляд, на початковій стадії.

Майже всі туристичні підприємства пропонують послуги лікування за кордоном або в Україні.

Спеціалізованих туристичних фірм дуже мало. До них можна віднести «Медвоаж», «Медасист-Україна», «Кросс МедТур», «МедВізит». На цих підприємствах створені департаменти медичного туризму, і організовується лікування українців за кордоном.

Крім туристичних фірм, на ринку медичного туризму існує також сегмент ринку, представлений українськими медичними компаніями та клініками. Наприклад, медична компанія «Клініка Гіппократ» разом із своїми фахівцями і партнерами в межах країни і за кордоном створила новий департамент організації медичного сервісу (лікування за кордоном) – «Гіппократ ІнтерМедСервіс Ассистанс», яким пропонуються «Тури охорони здоров'я», українськими медичними клініками, які пропонують організацію лікування за кордоном як додаткову послугу.

Також на українському ринку медичного туризму представлені немедичні компанії-посередники. Наприклад, «Центр медичного права», який займається юридичними питаннями та правовим захистом пацієнтів, водночас, є офіційним представником в Україні міжнародної компанії Panamedical consulting LTD (Лондон, Великобританія), яка надає послуги з відправки пацієнтів країн Західної Європи, Швеції і

Канади до медичних установ України, Росії, Білорусі і Казахстану, а також розміщенням пацієнтів з України і Росії в клініках західної Європи і США.

Що стосується в'їзного медичного туризму, то в Україні він тільки розбудовується. Але хоча українці і їздять лікуватися майже в три десятки країн, серед яких Німеччина, Великобританія, США, Японія, останнім часом іноземці також навідуються до нас «за здоров'ям» – Україна пропонує недорогі та якісні послуги за кількома медичними напрямками. Зважаючи на нинішню доступність міжнародних поїздок, а також розвиток технологій і стандартів лікування, тут пацієнт отримує кваліфіковану медичну допомогу при непоганому сервісі за мінімальну ціну.

Такі всесвітньо відомі заклади, як міжнародна клініка відновного лікування Володимира Козявкіна, що у Трускавці, Інститут репродуктивної медицини, який очолює Федір Дахно, що першим запровадив репродуктивні технології в Україні, – мають у переліку своїх пацієнтів громадян багатьох країн світу. Адже лікування за аналогічними технологіями за кордоном – задоволення не з дешевих. А найкращою рекламою є не участь у міжнародних симпозиумах чи виставках (хоча і це теж), а розповіді вдячних пацієнтів [54].

Наразі ще не зведено статистичних даних, що дозволяли б оцінити кількість іноземних пацієнтів, які офіційно лікуються в Україні. Кожна клініка або агентство, що працюють на ринку в'їзного медичного туризму, мають лише корпоративну інформацію. За оцінками компанії «МедЕкспрес», в нашій країні працює приблизно 50–70 медичних центрів, орієнтованих на клієнтів-іноземців.

За кордоном останнім часом почали розуміти, що Україна є постачальником медичних послуг з дуже високим співвідношенням ціна-якість. Багато туристів уже цілеспрямовано приїжджають до нас за кількома видами лікування: стовбуровими клітинами (через заборону його у себе на Батьківщині), до стоматологів (завдяки їхньому високому рівню при порівняно низькій вартості) та в репродуктивні клініки за допоміжними технологіями. Значним потенціалом для розвитку в'їзного та внутрішнього медичного туризму володіють також курорти з мінеральними водами і цілющими грязями.

Також є інтерес іноземних пацієнтів до напрямів відновлювальної медицини (наприклад, Міжнародна клініка реабілітації – реабілітаційний центр “Еліта” в Трускавці), офтальмології, кардіології (Київський міський центр серця та Центр дитячої кардіохірургії в Києві). Найчастіше з метою отримання українських медичних послуг

пацієнти приїжджають із Франції, Англії, Італії, Німеччини, США та Ізраїлю.

В Україні планують організувати масштабні промо-акції, що об'єднають туроператорів та лікарів.

Експерти стверджують, що Євро-2012 було гарним стимулом для розвитку в'їзного медичного туризму: зацікавлені клініки, намагаючись підняти свій рівень до міжнародного, провели маркетингову кампанію, а туристичні агенції запропонували додаткові привабливі пакети. Просування медичних та оздоровчих турів Україною стане ефективним інструментом для розширення рамок туристичного сезону, що особливо актуально для південних регіонів України та карпатських оздоровниць [12, с.6].

Найбільш привабливими для іноземних пацієнтів стоматологія і косметичні операції.

Причина зацікавленості у медичних послугах в українських клініках зрозуміла. Так, корональне шунтування судин в Україні обійдеться у 3 тисячі євро, а на Заході – усі 30 тисяч євро. Різниця ж в умовах практично немає. Іноземцям виділяються VIP- палати, які майже не поступаються за комфортом західним. В Інституті Амосова за останні 5 років лікували пацієнтів з 25 країн. Географія широка, але звернення не є масовим. З п'яти тисяч пацієнтів у 2009 році – лише 128 іноземців.

У Києві вирішили використати привабливість вітчизняної медицини на користь держбюджету. І вже через декілька місяців буде створено Київське муніципальне агентство, яке буде займатись забезпеченням лікуванням закордонних хворих. Організація буде не тільки домовлятися про лікування в клініках, але також бронювати іноземцям номери в готелях (якщо немає необхідності жити в палаті), знаходити необхідні ліки, забезпечувати зустріч та проїзд по місту. Заохочувати туристів в агентстві планують за допомогою Інтернет-сайту, а також через наші консульства і посольства за кордоном.

Основні пацієнтотоки формують великі спеціалізовані медичні установи. Більшість високотехнологічних медичних послуг монополізовані столичними державними інститутами й науковими центрами, що належать Академії медичних наук або Міністерству охорони здоров'я України. У Києві сконцентровано до 80% таких медустанов, але є і інші приклади.

Зокрема у 2009 році в Київській області з'явилася клініка доктора Спіженка для хворих на рак, де при проведенні онкологічних операцій застосовується кіберніж. Апарат дозволяє дозволяє високоточно

опромінювати пухлини в будь-якій частині тіла. При цьому сама операція триває 30-90 хвилин. Щоправда, вартість її чимала \$12-17 тис. Однак і такої медичної апаратури немає в жодній із медустанов Східної Європи.

Цього ж року в ялтинському курортному готелі Palmira Palas відбулося відкриття Центру відновної і естетичної медицини. Цей спільний проект готелю і Асоціації ортопедів і травматологів України, Російського наукового центру відновної медицини і курортології і Gesundheitszentrum-Lutherhaus(Німеччина). Створення такого центру в одному з кращих СПА-готелів України свідчить про відродження традицій кримських курортів як центру реабілітації і оздоровлення [12, с.7].

Все ж основною “фішкою” медичного туризму стала стоматологія. Якість стоматологічних послуг зростає в Україні з кожним роком, і рівень й матеріальна база окремих приватних центрів цілком відповідає західноєвропейським стандартам. Звичайно, головний козир – ціни. Скажімо, середня вартість у “приватників” Львова одиниці металокераміки – \$80, з того ж матеріалу у Москві – \$400-500, у США – \$1,2 тис. Лікування і протезування всіх зубів львівські медики можуть провести за \$2– 3,5 тис. Лікаря не цікавить прописка пацієнта, місце його проживання чи національність.

Щодо розвитку “стоматологічного туризму” у Європі, то, незважаючи на світову фінансову кризу, він переживає свій розквіт. Частина німців, швейцарців, австрійців їздять лікувати зуби у країни Східної Європи: Угорщину, Польщу, Болгарію, а віднедавна в Росію й Україну. Затрати менші на 40, а то й 60 відсотків, оскільки у лікарів цих держав не надто високі зарплати, дешевша оренда приміщень, лабораторні дослідження. Практичні іноземці поєднують корисне з приємним, скажімо, коротку відпустку з відвідинами стоматологічної клініки. Скажімо, у Львові 4 імплантанти і 5 якісних пломб коштують приблизно 4-5 тис. доларів. У Болгарії – 6 тис. євро, в Іспанії – 8 тис. євро. Оскільки пацієнт не сидить у стоматологічному кріслі цілий день, можна поєднати лікування з екскурсіями, пізнавальний туризм з медичним.

Поширеним явищем на теренах України є так званий «абортний туризм». Зокрема, великий потік по даному напрямку спостерігається за маршрутом «Польща-Львів». Завдяки нелегальним туристичним поїздкам на аборти до Львова, польки роблять 14-15 тис. абортів на рік. Вони приїжджають мікроавтобусами в приватні клініки або ж до конкретних лікарів. Статистика абортів польських жінок у Західній

Україні не є відома. Для лікарів це додатковий заробіток, але вони, звичайно, неохоче говорять про це, бо часто підвищують ціни відчайдушним полькам [52].

Як зазначає відомий лікар і державний службовець Ростислав Валіхновський, перспективними можуть бути: галузь дитячої кардіохірургії, яка в деяких напрямках обігнала напрацювання і здобутки західних колег, як американських, так і західноєвропейських. Є певні напрацювання у реконструктивній нейроортопедії, у радіологічній медицині або радіо хірургії. Звичайно, що це не вся медицина, а лише невеликий сегмент. Але, безумовно, такі напрямки існують і їх потрібно розвивати і підтримувати на найвищих рівнях [42].

У Львові було проведено засідання, на якому приймали участь представники Львівської обласної держадміністрації, та Уповноважений Посол Ізраїлю в Україні Реувено Дін Елем. На засіданні обговорювалися питання щодо співпраці між двома державами у туристичній галузі, зокрема особлива увага приділялась релігійному та медичному туризму. У галузі медичного туризму, пан Дін Елем, виділив можливість впровадження продажу медичних страховок, щодо проходження у Львівській області, наприклад, реабілітаційного лікування. Зі слів посла, вони вже готові відправити до Ізраїлю першу українську групу, яка б змогла подивитися і повчитися, за якими принципами працює така система. Деякі Ізраїльські страхові компанії вже готові надавати послуги з продажу таких медичних страховок. В той самий час, Михайло Костюк, Голова Львівської ОДА, підкреслив, що найближчим часом така група буде утворена, яка, в свою чергу, підготує необхідну презентацію для Ізраїльських інвесторів, щодо представлення туристичних потужностей Львівщини. Зі слів голови Облдержадміністрації, така співпраця буде дуже корисною та вигідною для Львівщини. Тому що Львівський край має дуже великі та корисні резерви для подальшого розвитку того ж самого рекреаційного туризму. Сама Львівська область багата цікавими краєвидами. Туристам з Ізраїлю, однозначно, буде цікаво приїжджати сюди відпочивати та проходити відновлення [54].

Одним із перших прикладів механізму організації залучення та прийому іноземних туристів в Україні є діяльність Асоціації медичного туризму «Medical Tour Ukraine», що провадить свою діяльність у місті Львові.

«Medical Tour Ukraine» є постачальником високоякісних доступних медичних послуг на території України. Вона відкриває можливості української медицини для всіх у світі, незалежно від статі,

національності, кольору шкіри і місця проживання, так що кожна людина може реалізувати своє право на здорове та повноцінне життя. Medical Tour Ukraine надає послуги комплексного обслуговування для іноземних громадян під час їхнього лікування в Україні, щоб забезпечити максимальний комфорт для своїх клієнтів на кожному етапі співпраці. Компанія співпрацює з українськими клініками, які є лідерами у своїй сфері, з фахівцями, професіоналізм і компетентність яких визнається як в Україні, так і за кордоном. За словами Medical Tour Ukraine, їх місія полягає у тому, щоб допомогти людям повернути радість здорового способу життя, пропонуючи медичні послуги, які поєднують у собі бажану якість за наявних коштів. Їх мета - стати одним з провідних посередників для забезпечення традиціями та інноваціями української медицини для зміцнення здоров'я світової спільноти.

Основним завданням якої є обслуговування іноземних гостей на всіх етапах співпраці:

- консультації лікаря в телефонному та on-line режимі;
- складання плану лікування, прорахунок його вартості та термінів ще до приїзду у Львів;
- допомога в оформленні документів для подорожі, замовлення готелю або апартаментів;
- зустріч в аеропорту;
- координація програми перебування;
- організація екскурсій та дозвілля під час візиту у Львів;

Сайт компанії Medical Tour Ukraine розроблений на англійській мові, що робить його простим та доступним для іноземців. Тут можна ознайомитись з основними послугами, клініками, з якими співпрацює компанія, цінами на послуги та відгуками клієнтів. Компанія працює по таких напрямках, як: стоматологія, офтальмологія та лікування репродуктивних систем. Схема співпраці дуже проста, детально розписана і складається з 4 кроків:

- 1) необхідно надіслати заявку із своїми побажаннями та вимогами на електронну пошту або skype чи зв'язатись з працівниками по телефону чи факсу;
- 2) організувати свою подорож. Компанія допомагає клієнтам у підготовці до поїздки. Вони підбирають найбільш зручні дати лікування, бронюють трансфер, готель та організують цікаве проведення вільного часу;
- 3) Отримати лікування. Компанія пропонує повну підтримку до приїзду клієнта, під час його перебування 24/7 і після лікування в

кожній з клінік, з якими вона співпрацює. Місцевий менеджер забезпечує найкраще обслуговування;

- 4) повернутись додому здоровим. Головна ціль компанії – подарувати щасливе здорове життя [61].

Також в Україні створена Українська Асоціація Медичного Туризму (УАМТ). Це некомерційна організація, яка співпрацює з провідними лікувально-профілактичними установами і медичними клініками, МОЗ, медичними працівниками, операторами медичного туризму, туристичними операторами, страховими компаніями та іншими дочірніми компаніями, пов'язаних спільною метою забезпечення безпеки пацієнтів, сприяння підвищенню високого рівня якості медичної допомоги пацієнтам в глобальній навколишньому середовищу, а також розвитку медичного туризму як одного з найбільш перспективних напрямків охорони Здоров'я України. Її місія полягає в об'єднанні можливостей державного то приватного сектора медицини України, кращих закордонних клінік для надання пацієнтам якісного лікування світового рівня.

2.3. Спеціалізація українського медичного туризму

2.3.1. Лікування в Україні стовбуровими клітинами

Лікування стовбуровими клітинами – досить новий, але дуже перспективний напрямок в медицині. Сьогодні воно активно освоюється у всіх розвинених країнах, і в тому числі в Україні.

У 2003 році лікування стовбуровими клітинами в Україні дозволено на офіційному рівні, і з тих пір українські медики в цій сфері досягли приголомшливих результатів. Унікальні авторські методики отримали міжнародне визнання і довели свою ефективність в клінічній практиці. За цей час були врятовані сотні пацієнтів з обширними опіками, хронічною ішемією нижніх кінцівок, панкреонекрозом. Це означає, що жителі України, які потребують такої допомоги, зможуть пройти лікування вдома.

Відзначимо, що Україна є єдиною серед країн СНД, де подібний вид терапії був дозволений офіційно. Рідкістю такий дозвіл поки є і для розвинених Європейських країн, тому з кожним роком все більше медичних туристів їдуть лікуватися стовбуровими клітинами в нашу країну.

Вартість лікування стовбуровими клітинами в Україні є високою порівняно з традиційною медициною. За зберігання пуповинної крові

необхідно заплатити від \$ 200, плаценти – від \$ 150 в рік. Також потрібна окрема оплата за забір і підготовку матеріалу. Однак, ціни на лікування стовбуровими клітинами в Україні значно нижчі, ніж в розвинених країнах Європи і США. При цьому ефективність лікування в українських клініках не поступається закордонним. Отже, українці і гості країни з США, Європи, Китаю та інших країн мають можливість отримати кваліфіковану допомогу за доступною ціною.

Технологія культивування та підготовки СК досить складна, тому не можна розраховувати на низьку вартість лікування. Клініки не озвучують точних розцінок, все суто індивідуально. На ціні відображаються такі фактори, як стадія захворювання, які медичні процедури потрібно застосувати в тому чи іншому випадку і хто буде донором стовбурових клітин.

На результат клітинної терапії впливають такі важливі фактори, як стан організму пацієнта, тяжкість і тривалість хвороби, її ускладнення. Але проведені дослідження показують, що використання стовбурових клітин допомагає досягти позитивної динаміки в стані хворого. В українських медичних центрах лікують:

- Цироз печінки – нерідко виявляється на пізніх стадіях. Потрапляючи в хворий орган, стовбурові клітини перетворюються в властиві йому живі. Відбувається оновлення печінки, і хвороба відступає. Завдяки такому лікуванню часто вдається уникнути пересадки органу.

- Цукровий діабет – практика Інституту клітинної терапії показує, що лікування ефективне на 97%. Вплив на організм виявляється в комплексі: здійснюється стимуляція підшлункової залози, відбувається відновлення чутливості клітин до інсуліну, підвищується імунітет, покращується тонус судинних стінок;

- Рак – пересадка СК сьогодні застосовується для лікування лейкемії, раку грудей, яєчка, легень. Доведено, що зниження імунних сил впливає на виникнення новоутворень. Застосування СК дозволяє підвищити імунітет, сприяє оновленню складу крові. Імунотерапія раку – новий метод, що знаходиться в експериментальній стадії, але вчені покладають на нього великі надії;

- ДЦП – медики вважають, що найбільш сприятливий вік для проведення клітинної трансплантації – 7-9 років. На жаль, повне зцілення можливо не завжди. Але досвід показує, що часткове відновлення функцій організму і поліпшення якості життя дитини новими технологіями цілком під силу.

Наскільки безпечно і ефективно лікування стовбуровими клітинами ще до кінця не досліджено. Терапія СК – молодий метод, що розвивається. Тому його ефективність і безпека – найгостріше питання. Велике значення має рівень підготовки фахівців, обладнання лабораторії, відповідність стандартам.

На сьогодні у світовій науці відомо понад 5,6 тис. досліджень. Їх результат показав клінічну безпеку і високу ефективність інноваційного методу.

2.3.2. Стоматологічний туризм України

Стоматологічний туризм, як явище, давно сформувався в окремий напрямок на ринку медичних послуг. Законодавцями моди стали пацієнти із західних країн, які цінують красиві зуби, але не проводять стоматологічні процедури у себе вдома, з огляду на їх дорожнечу. Такі люди шукають місця, де лікування зубів відносно недорого, а якість послуг, що надаються знаходиться на досить високому рівні. Однією з таких країн є Україна, яка має в своєму розпорядженні величезну кількість стоматологічних клінік і центрів, що надають стоматологічні послуги за набагато меншу вартість, ніж, скажімо, в європейських країнах.

Як наслідок, стоматологічний туризм в Україну доступний більшій кількості пацієнтів, з огляду на те, що ціна стоматологічного туру в Україні значно нижча за вартість лікування вдома, але крім отримання дійсно якісного лікування, дозволяє стоматологічному туристу істотно заощадити і поринути у захоплюючу подорож в нову для себе країну – Україну.

Стоматологічні тури в Україну мають цілу низку позитивних моментів, серед яких варто особливо виділити:

- Можливість суміщення лікування зубів з відпочинком в одній з найкрасивіших країн Східної Європи. Крім істотної економії коштів у стоматологічного туриста з'являється можливість ближче познайомитися з Україною, країною багатою історичними пам'ятками, присутніми практично у всіх великих містах;

- В Україну легко дістатися. У туриста є широкий вибір транспортних маршрутів, в залежності від його можливостей і потреб. Можна скористатися повітряним транспортом, залізничним, дістатися на автобусі або власному автомобілі;

- Для в'їзду в країну не потрібно оформлення дозвільної візи. Жителі країн пострадянського табору, Європейського Союзу, країн

американського континенту і багатьох інших держав можуть відвідати Україну, не відкриваючи в'їзної візи, вона просто не потрібна. Для громадян Білорусі і зовсім відвідування країни можливо за внутрішнім паспортом.

- Відсутність мовного бар'єру. Туристи з країн, колишніх союзних республік, не відчують на собі дискомфорту, практично у всіх клініках спілкування відбувається російською. Для європейських і американських стоматологічних туристів, багато серйозних центрів набирають персонал зі знанням англійської мови, тому складнощів спілкування не виникне.

Вартість послуг, що надаються в Україні, в кілька разів нижче вартості подібних процедур в інших країнах. Щоб наочно підтвердити дане твердження, наведемо порядок цифр на стоматологічні послуги в США і Україні.

Наприклад, простий пластмасовий протез в Сполучених Штатах, обійдеться пацієнту в межах 26000 грн., в той час як в Україні його ціна, орієнтовно складе близько 4150 грн.

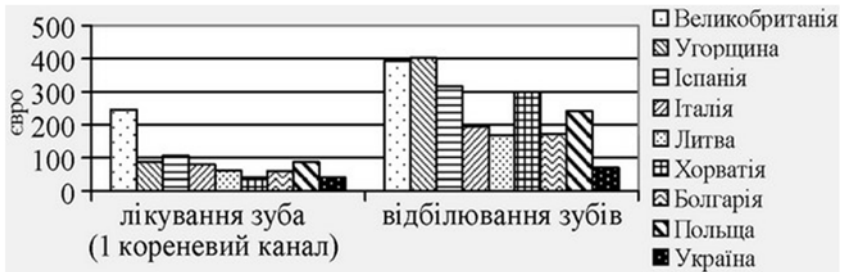

Рис. 2.1. Вартість стоматологічних процедур у Європі (за даними [28])

Однак низька вартість не означає низьку якість пропонованих послуг, просто в Україні досить невисокий прожитковий мінімум, і підвищення цін на стоматологічні послуги відштовхне більшу частину місцевого населення. Тому в ситуації, що склалася стоматологічний турист має можливість знайти здорові зуби за невеликі гроші.

Підвищений інтерес стоматологічні туристи виявляють до наступних видів послуг:

1. *Протезування зубів.* Послуга вважається найбільш затребуваною, і замовляють її приблизно 40% всіх пацієнтів з інших країн;

2. *Імплантація*. Установка нових зубних імплантатів привертає 25% стоматологічних туристів;
3. *Лікувальні процедури*. Зокрема лікування карієсу, залучають ще 20% пацієнтів;
4. *Ортодонтія*. Протягом останніх кількох років, послугою вирівнювання зубів скористалися 10% пацієнтів. Але з огляду на знову-таки високу якість і невисоку вартість, установка брекетів в Україні набирає популярність, і кількість стоматологічних туристів по цій послугі буде збільшуватися.

2.3.3. Anti Age терапія

Сучасна медицина не стоїть на місці і вже придумала, як залишатися бадьорими і привабливими не тільки в пору своєї першої молодості, але і в зрілому віці. За допомогою новітніх інноваційних технологій розроблено і вже впроваджений високоефективний метод Anti Age терапії за допомогою стовбурових клітин.

Варто відзначити, що медицина в Україні в сфері використання стовбурових клітин йде в ногу з часом і сьогодні всі процедури Anti Age терапії в нашій країні дозволені на законодавчому рівні.

Ціни в Україні на Anti Aging процедури при цьому приємно відрізняються від цін в розвинених країнах при аналогічній якості виконання процедур і дбайливому обслуговуванні медичного персоналу на найвищому рівні. В даний час Anti Age терапія в Україні динамічно розвивається і з кожним роком все більше пацієнтів і медичних туристів звертаються до лікарів з України.

Anti age терапія буде бажана як для людей, що мають напружений графік роботи, які ведуть інтенсивне ділове життя так і для літніх людей з активною життєвою позицією. Організм людей, які вже страждають віковими захворюваннями, також отримує новий імпульс до одужання. Крім того, спортсмени з інтенсивними тренуваннями і ті, що відновлюються після травм, швидше досягнуть своїх цілей.

Слід зазначити, що у омолодження стовбуровими клітинами немає протипоказань, воно абсолютно безпечно для всіх пацієнтів. На довгій дистанції все пацієнти, які пройшли процедуру, відзначають, що їх зовнішній вигляд і самопочуття відрізняється в кращу сторону від людей такого ж віку. Крім того, серед основних ефектів можна назвати загальне оздоровлення організму, якісне поліпшення життя, повернення енергії і життєвої сили.

Якого ефекту дозволяє досягти Anti-aging терапія в клініках України?

Ось лише основні переваги, яких дозволяє досягти антивікова терапія:

- активізація метаболізму організму і омолодження;
- нормалізація здорового сну;
- відновлення гормонального фону організму;
- виконується функція онкопротектора, що захищає від появи онкологічних захворювань;
- відновлення і підвищення лібідо.

Основні етапи процедури омолодження стовбуровими клітинами

Anti-aging клініки надають послуги по клітинному омолодженню преміум якості і мають в своєму розпорядженні фахівців вищого рівня.

У комплекс заходів по омолодженню організму входять:

- первинне обстеження у фахівців для з'ясування особливостей терапії у пацієнта;
- здача необхідних аналізів для проведення заходів по омолодженню організму;
- апаратні дослідження пацієнта перед процедурами;
- підготовка матеріалу для процедури. Відбувається в умовах операційної з використанням ультрасучасних технологій;
- підготовка до клітинної терапії. Клітинний матеріал вирощується в необхідній кількості;
- введення клітинного матеріалу пацієнта;
- косметичні процедури

Найкраща інвестиція – це інвестиція в своє здоров'я і довге життя.

За допомогою новітніх процедур з використанням стовбурових клітин ваше обличчя знову засяє світлом здоров'я і молодості.

2.3.4. Лікування дитячого церебрального паралічу в клініках України

Дитячий церебральний параліч або скорочено ДЦП – це комплекс певних патологій головного мозку, внаслідок його несформованості до певної стадії розвитку або механічних пошкоджень при родової діяльності і вагітності.

ДЦП проявляє себе по-різному: це можуть бути порушення психічного або рухового характеру. Симптоматика захворювання має специфічний характер: в окремих випадках воно проявляється відразу після народження, але найчастіше, воно виникає поступово і важливо

своєчасно його розпізнати. ДЦП – захворювання, яке є не генетичним, але факт спадковості є.

Якщо довгі роки, діти з ДЦП відправлялися на лікування в Німеччину та Ізраїль, то сьогодні, медицина в Україні зробила крок значно вперед. Лікування ДЦП в Україні можливо сьогодні в ряді клінік і центрів, приватних медичних установах, санаторіях і т.д. Тільки в Україні, медик з Трускавця унікальним методом успішно відновлює рухову активність пацієнтів з ДЦП. І це не поодинокий випадок успішної терапії. Перш ніж почати активну терапію, необхідно виявити причину появи захворювання.

Основні причини виникнення ДЦП

Головна причина утворення церебрального паралічу – комплексний вплив на головний мозок шкідливих факторів.

1. Гіпоксія немовляти в період вагітності або після пологів. Патології вагітності матері безпосередньо впливають на формування мозку;

2. Пологова травма або слабкапологова діяльність;

3. "Жовтушка" у дитини на перших днях життя;

4. Хронічні захворювання у матері, прийом небажаних медикаментів, ожиріння або підозра на цукровий діабет;

5. Порушений нормальний перебіг вагітності – токсикоз, гестоз, загрози через несумісність;

6. Складні, тривалі пологи, передчасні пологи.

Саме причини надалі визначають, яка зона мозку вражена, і яка форма хвороби розвивається. Важливо розуміти, що лікування ДЦП – це на все життя, оскільки повне одужання неможливо.

Якщо раніше батьки дітей з активно прогресуючими формами шукали, де лікувати ДЦП в Україні, тому що клініки можна було перерахувати на пальцях однієї руки, то сьогодні ситуація в корені змінилася. Реабілітація при ДЦП – це комплексна методика, що включає в себе корекцію мовного, рухового, комунікативного апарату та інтелекту.

Лікування дітей з ДЦП в Україні здійснюється в багатьох клініках і реабілітаційних центрах, хороші фахівці є в Києві, Трускавці, Львові, Одесі, Дніпрі, Запоріжжя. Перш ніж визначитися з клінікою потрібно встановити точний діагноз маленького пацієнта, а тому краще пройти комплексне обстеження.

Під час лікування захворювання проводиться корекція мови, інтелекту і комунікативних навичок у центрах дефектології, де

працюють професійні психологи, психотерапевти, дефектологи і логопеди.

Лікування дитячого церебрального паралічу в Україні спрямоване на виявлення причини його утворення та усунення характерних симптомів.

Грамотна система лікування і навчання може дати позитивні результати вже після перших застосувань:

- лікарськими препаратами – знизити тонус в м'язах і поліпшити живлення нервових тканин;
- гімнастикою і санаторними процедурами – поступово відновити рухову активність і розвинути комунікативні навички;
- масажі – повертають нормальний тонус в м'язах, знімають больові відчуття;
- спеціальними тренажерами, кріслами, костюмами – розвинути дрібну моторику, опрацювати всі групи м'язів.

Тільки комплексний підхід здатний підтримувати нормальний спосіб життя у людей з подібним діагнозом.

2.3.5. Екстракорпоральне запліднення в Україні та лікування безпліддя

В 1991 р. в Україні була проведена перша процедура IVF; в 1997 р. проведено ICSI; в 2003 р. проведено кріотрансфер Репродуктивні технології активно розвиваються в Україні вже більше 20 років.

Україна – серед країн-лідерів у галузі лікування безпліддя. Завдяки багатьом факторам рівень розвитку галузі репродуктивного здоров'я надзвичайно високий і відповідає світовим стандартам. В Україну за допомогою у народженні дитини щорічно приїжджає все більше пацієнтів, у тому числі з країн Європи та Північної Америки.

На сьогоднішній момент в Україні працює 34 спеціалізовані клініки репродуктивного здоров'я, які займаються лікуванням всіх форм безпліддя у відповідності зі стандартами Світової організації охорони здоров'я (ВООЗ) та Європейської Асоціації Репродукції Людини і Ембріології (ESHRE).

Більшість ЕКО-клінік побудовані і оснащені відповідно до світових стандартів у цій галузі лікування безпліддя. Досить часто в українських провідних IVF - клініках рівень оснащення по модифікаціям обладнання перевищує відповідні показники в клініках за кордоном.

Українські лікарі – репродуктологи постійно вдосконалюють свій професійний рівень в рамках обміну досвідом, спеціалізованих майстер-класів, стажувань в кращих світових клініках. Українська делегація завжди численна і на світових форумах репродуктологів.

Завдяки співпраці з провідними фармацевтичними компаніями-виробниками, українськими клініками репродуктивного здоров'я застосовуються найсучасніші препарати і схеми лікування, які використовуються в репродуктології, тому результативність лікування безпліддя в Україні знаходиться на рівні світових стандартів, а іноді й перевищує їх! Вартість лікування безпліддя при цьому є доступною в порівнянні з вартістю лікування в більшості країн СНД і Європи.

Українська Асоціація Медичного Туризму допоможе Вам вибрати ЕКО-клініку в Україні для максимально результативного і зручного лікування безпліддя.

Давайте розберемося, скільки коштує ЕКЗ в Україні і що формує ціну. Середня вартість штучного запліднення в українських клініках варіюється в межах \$ 1000- \$ 1500, але не варто забувати, що якщо врахувати медикаменти, і можливі додаткові послуги, остаточна вартість зростає приблизно в 1,5 рази. Така ціна ЕКЗ в Україні обумовлена тим, що при виконанні процедури використовуються медикаменти та витратні та супутні матеріали закордонного виробництва.

Зіставляючи вартість екстракорпорального запліднення в Україні та країнах Європи, варто розуміти, що рівень зарплат населення України нижчий за європейський. Саме цей факт відіграє визначальну роль у виборі України для лікування безпліддя іноземцями, оскільки при порівнянних інших факторах (рівень кваліфікації фахівців і рівні технології та обладнання) вартість ЕКЗ в Україні виходить нижче. В якості ілюстрації можна навести такі цифри: ціна ЕКЗ в європейських країнах стартує з позначки \$ 4000, а в досить благополучних США та ж процедура обійдеться як мінімум в \$ 10000.

На сьогоднішній день ЕКЗ – найбільш дієвий метод боротьби з безпліддям, але він, на жаль, не дає 100% гарантії успішної вагітності. Статистичні спостереження показують, що з першої спроби вагітність настає в 30-50% випадків, а вдале запліднення настає, як правило, з 2-4 спроби. Природно кожна спроба оплачується майбутніми батьками.

На успіх процедури впливає безліч факторів:

- вік жінки. Успішність спроби у віці від 20 до 25 років становить близько 50%, а в сорокарічному віці - вже всього лише 15-20%;
- реакція жіночого організму на гормональну стимуляцію;

- якості отриманих яйцеклітин і сперматозоїдів;
- психологічний настрій пацієнтів.

Якщо спроба виявилася невдалою, сімейна пара може відмовитися від подальших спроб стати батьками, або ж навпаки, доповнивши протокол ЕКЗ допоміжними методиками спробувати знову.

Варто відзначити, що Україна займає одну з перших позицій, серед країн, які пропонують Сурогатне материнство.

У багатьох країнах сурогатне материнство заборонено, тому, що воно не регламентується законом. У деяких країнах сурогатне материнство заборонено на комерційній основі або в принципі не можливо через релігійні міркування. Однак в Україні сурогатне материнство дозволено і вважається морально прийнятним, згідно із законодавством та правовій базі тут повністю захищені права подружніх пар, так, як батьками дитини є тільки генетичні батьки. Процес сурогатного материнства супроводжують досвідчені юристи, повністю дотримуючись всіх правових аспектів законодавства, а сам метод проводять тільки по медичним показанням. Сурогатне материнство в Україні суворо заборонено самотніми жінками і геї парам. Сурогатною мамою може стати тільки повністю здорова жінка, як психічно, так і фізично. Обов'язковою умовою для сурогатної мами, є наявність власних дітей, а також готовність народжувати природним шляхом, як за бажанням самої жінки, так і за медичними показаннями. У разі, якщо сурогатна мама перебуває у шлюбі, то в обов'язковому порядку необхідно дозвіл чоловіка.

Отриманий ембріон шляхом запліднення яйцеклітини генетичної матері сперматозоїдом генетичного батька, переноситься в організм сурогатної мами. Таким чином, сурогатна мати відповідає тільки за фізіологічні етапи всього процесу вагітності і народження самої дитини. Хочеться також відзначити, що вартість проведення такого методу в Україні становить від 35 000 \$, що є набагато доступнішим в порівнянні з багатьма іншими країнами. Також, величезною перевагою України і українських сурогатних мам є сприятливе законодавство, високий професіоналізм і величезний досвід клінік репродукції, схожа зовнішність українок з європейськими мешканками, прекрасний генофонд, високий інтелект і культура виховання, а також вигідна вартість послуг. Тому, коли Ви приймаєте рішення про необхідність допомоги сурогатної мами, шлях єдиний – їхати тільки в Україну.

2.3.6. Репродуктивна медицина

Одним з найбільш затребуваних і тих, що швидко розвиваються, сегментів медицини в Україні є репродуктивна медицина. Питанням відтворення потомства та лікування безпліддя приділяється серйозна увага у всіх без винятку розвинених країнах, і в Україні, в тому числі. Завдяки передумовам, що склалися в останні кілька десятиліть, розвиток репродуктивної медицини в Україні вийшов на міжнародний рівень.

Повний спектр послуг знаходиться в рамках правового поля, і надається на абсолютно законних підставах. Якість послуг, що надаються відповідає високим міжнародним стандартам, що в свою чергу позначається на зацікавленості іноземців, так званих, медичних туристів, які прагнуть отримати комплекс послуг цієї галузі саме в нашій країні.

Статистика показує, що майже половина пацієнтів клінік репродуктивної медицини в Україні – іноземні громадяни. На першому місці пацієнти з Ізраїлю, за ними слідують італійці, німці, англійці і громадяни інших країн Європейського Союзу. В останні роки, значно зріс потік людей з Грузії і Закавказзя. Велика частина пар звертається саме з проблемами безпліддя.

В першу чергу їх приваблює висока якість послуг, що надаються медичними центрами в поєднанні з відносно невисокою вартістю репродуктивної медицини в Україні, і ще раз повторимося, абсолютної законністю послуг, що надаються. Наприклад, у багатьох європейських країнах, репродуктивна медицина знаходиться в жорстких законодавчих рамках, що часом не дозволяє провести необхідну процедуру. Прикладом може служити наступний приклад, генетичне дослідження ембріона, на предмет вроджених захворювань, заборонено повністю в таких країнах як Німеччина, Австрія, Італія та Швейцарія, але без проблем проводиться в Україні.

Ціни на послуги репродуктивної медицини в Україні відрізняються від світових в кілька разів, а часом навіть на порядок. Яскравим прикладом може послужити порівняння цін на ЕКО (запліднення яйцеклітини відбувається за межами жіночого організму) в Україні та США. Вартість процедури в Америці орієнтовно складе від \$ 80000 до \$ 95000, тоді як в Україні вартість складе близько \$ 800- \$ 1000 за першу спробу, а при невдалій спробі надається знижка на наступні проби. Приблизно така ж картина спостерігається при порівнянні цін на

інші послуги, що, поза всяких сумнівів є визначальним фактором для вибору на користь медичного туризму в Україні.

2.3.7. Українська онкологія

В Україні на сучасному рівні знаходяться приватні вузькоспеціалізовані онкологічні клініки, що займаються профілактикою, діагностикою, лікуванням онкологічних захворювань, раку, реабілітацією, спостереженням, супроводом і підтримкою пацієнта з використанням міжнародних стандартів на основі доказової медицини. Клініки оснащені новітнім обладнанням, використовуються останні досягнення молекулярної біології і ядерної медицини, що дозволяє негайно впроваджувати передові технології лікування та діагностики раку, а також ставить клініки в один ряд з провідними онкоцентрами світу. У клініках застосовуються новітні методи медикаментозної, хіміотерапевтичне та радіаційної терапії онкологічних захворювань.

В Україні доступні такі високотехнологічні системи, як КіберНіж, лінійні прискорювачі останнього покоління, сцинтиляційні гамма-камери, сучасні комп'ютерні томографи, пристрої радіохвильової хірургії нового покоління та ін. Коротко опишемо суть цих інноваційних методів лікування:

- КіберНіж – сучасна хірургічна система для найбільш ефективного та комфортного лікування ракових пухлин. КіберНіж останньої моделі, CyberKnife G4, дозволяє проводити безопераційне лікування пухлин навіть у недоступних для традиційної хірургії місцях.

- Унікальний комплекс для стереотаксичної біопсії Lorad Multi Care Platinum, використовується для діагностики непромацуваних утворень молочної залози, дозволяє отримати матеріал для гістологічного дослідження (біопсія) під рентген-котролем в амбулаторних умовах і під місцевою анестезією.

- Лінійний прискорювач останнього покоління Електа Сінержі (Elekta Synergy), працює за принципом IMRT (модульована за інтенсивністю променева терапія), захищає від опромінення здорові тканини.

- Сучасна сцинтиляційна гамма-камера являє собою складний комп'ютерно- сцинтиграфічної комплекс, що дозволяє отримувати, зберігати і обробляти зображення окремого органу, системи або всього тіла.

- Однофотонно-емісійний комп'ютерний томограф (ОФЕКТ) при остеосцинтиграфії з 3D-реконструкцією зображення дозволяє виявляти і диференціювати додатково до 30% патологічних змін у порівнянні зі звичайними режимами.

- Intrabeam™ – система для інтраопераційного опромінення молочної залози – використовується для здійснення спрямованої і високодозової променевої терапії при проведенні органозберігаючих операцій на молочній залозі.

- Сучасний високоенергетичний лінійний прискорювач Clinac 2100C Varian, відноситься до останнього покоління апаратів для дистанційної перед- і післяопераційної променевої терапії злоякісних пухлин всіх локалізацій, дозволяє підбирати індивідуальну для кожного пацієнта дозу і режим опромінення, надає можливість направляти пучок променів безпосередньо на пухлину і зводити до мінімуму негативний вплив на здорові тканини.

- Апарат «Сургитрон» використовується для лікування патології шийки матки. Це сучасний нетравматичний метод хірургії без порушення анатомічної будови навколишніх тканин.

- Вакуумна аспіраційна біопсія є сучасною альтернативою хірургічного видалення фіброаденоми і проводиться на обладнанні Senosonix (США).

- Найсучасніший магнітно-резонансний томограф Toshiba 1,5 T Vantage Atlas дозволяє проводити повний спектр діагностичних магнітно-резонансних досліджень с міліметровим кроком, що дозволяє виявляти мінімальні метаболічно активні ділянки.

- Позитронно-емісійна томографія (ПЕТ) – це метод візуалізації, який використовується в діагностиці та медико-біологічних дослідженнях.

Терапія

Сучасні методи лікування, такі як хіміотерапія, променева терапія, комбінована терапія, засновані на міжнародних стандартах лікування, які розроблені та затверджені онкологічними спільнотами Європи і США. Комбіноване радіологічне лікування первинних і вторинних пухлин полягає у використанні стереотаксичної радіохірургії, променевої терапії та хіміотерапії в одному лікувальному циклі. Цей метод вимагає ретельного планування усього курсу лікування, враховуючи попередні дослідження на сучасному обладнанні, яким оснащені клініки.

Українські приватні онкоклініки оснащені всім необхідним високотехнологічним обладнанням, апаратурою для діагностики та

лікування передпухлинних захворювань, таких як фіброміоми, фіброаденоми, а також таких онкологічних захворювань, як гострі і хронічні онкологічні захворювання крові, лейкоз, лімфогранулематоз, рак легенів, рак молочних залоз, рак стравоходу, рак щитовидної залози, рак голови та шиї, рак передміхурової залози, рак сечового міхура, рак яєчок, рак нирок, рак шийки матки, рак яєчників, рак мозку, меланома, рак підшлункової залози, рак печінки, онкологічні захворювання центральної і периферичної системи і др.

У кожній клініці є своя власна новітня лабораторія, оснащена сучасною апаратурою, в якій працює висококваліфікований персонал. Лабораторні дослідження проводяться на найсучаснішому лабораторному устаткуванні з неухильним дотриманням всіх технологічних процесів, за затвердженими методиками.

Лікарі регулярно підвищують свій професійний рівень у кращих зарубіжних онкологічних клініках, навчаючись на найсучаснішому обладнанні. Висококваліфіковані лікарі проводять лікування, ґрунтуючись на міжнародних стандартах, які розроблені та затверджені онкологічними спільнотами Європи і США. За даними лікувальними стандартами проводять лікування в Австрії, лікування в Ізраїлі, лікування в Швейцарії, лікування в Німеччині та інших розвинених країнах. У деяких клініках на постійній основі працюють також провідні зарубіжні фахівці.

У приватних сучасних онкоклініках працюють лікарі з не менш, ніж 10-ти річним клінічним стажем роботи, мають успішний досвід проведення складних операцій на новітньому обладнанні. Висококваліфіковані фахівці впроваджують і використовують інноваційні медичні технології, в розробці багатьох з яких брали безпосередню участь. Всі ці фактори зводять до мінімуму можливість лікарської помилки і гарантують пацієнтам проведення швидкої діагностики, постановку точного діагнозу і побудова оптимального протоколу лікування, а значить, сприяють якнайшвидшому одужанню пацієнта.

Практично весь топ-менеджмент, лікарі володіють двома-трьома мовами, включаючи англійську, німецьку мови. При необхідності – до послуг пацієнта надається перекладач.

Клініки розташовані в чудових екологічно-чистих лісових зонах, чисте повітря і прекрасна атмосфера яких сприяє швидкому одужанню пацієнта. Зручно розташовані корпуси, чудово обладнані палати, ідеальний сервіс надають пацієнтові максимальний психологічний і фізичний комфорт. Завдяки структурованій і синхронізованій роботі

всіх відділень, в клініках практично відсутні черги очікування в кабінети, що дозволяє при бажанні пацієнта зберігати конфіденційність. З моменту звернення до клініки пацієнт супроводжується особистим асистентом, а з часу початку лікування пацієнтові допомагає особистий лікар-онколог.

Пацієнти, які потребують термінової першої допомоги або в терміновому обстеженні, можуть скористатися послугами денного стаціонару. При необхідності пацієнтам надають допомогу в області генетики, психології.

Сучасні українські приватні онкоклініки в останні роки розвивають як в'їзний, так і внутрішній медичний туризм. У клініках створені спеціальні відділи з надання сервісу для іноземних пацієнтів, а саме допомога пацієнтам та їх близьким у плануванні візиту в клініки, включаючи перебування в лікарні, а для їх рідних – поселення в готелі.

Питання для обговорення 2-розділу:

1. *Світова геопросторова організація медичного туризму.*
2. *Особливості спеціалізації країн у сфері медичного туризму.*
3. *Світові центри кардіології.*
4. *Світові центри онкології.*
5. *Світові центри пластичної хірургії.*
6. *Світові центри стоматології.*
7. *Світові центри репродуктивної медицини.*
8. *Тенденції розвитку медичного туризму України.*
9. *Перспективи медичного туризму західного регіону України.*
10. *Лікування в Україні стовбуровими клітинами*
11. *Стоматологічний туризм України*
12. *Anti age терапія*
13. *Лікування ДЦП в клініках України*
14. *ЕКЗ в Україні*
15. *Репродуктивна медицина*
16. *Українська онкологія*

Розділ 3

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ МІСТА ЛЬВОВА

- 3.1. Дослідження функціонування медичного туризму на прикладі стоматологічної клініки «Rikota».
- 3.2. Дослідження роботи клініки «Інтерсоно» по напрямку медичного туризму.
- 3.3. Порівняльний ціновий аналіз медичного туру в Україну та лікування в європейській країні.
- 3.4. Аналіз діяльності санаторно-курортного туризму Львівщини
- 3.5. Аналіз даних по проведеному анкетуванню туристичних фірм м.Львова

3.1. Дослідження функціонування медичного туризму на прикладі стоматологічної клініки «Rikota»

Саме клініці «Rikota», а, зокрема, її директору та менеджерам, належить ідея створення Асоціації медичного туризму «Medical tour Ukraine» в 2009 році. Ця ініціатива полягає в тому, щоб забезпечити певний організаційний механізм просування українських медичних послуг на світовому ринку, можливість лікування українців за кордоном, а також подальший прийом та обслуговування іноземців в Україні. Дана організація об'єднала заклади лікування в трьох галузях: стоматології, репродукції та офтальмології. Проте, як показала практика, офтальмологія не користується попитом, оскільки існує певний страх і недовіра, але головним фактором є те, що офтальмологічні послуги включені у медичні страховки за кордоном. В той час як стоматологія та репродуктивне здоров'я є основними напрямками, що визначають розвиток медичного туризму в Україні.

Теоретично для конкурентоспроможності в більшості галузей медицини Україна має значний потенціал та фактори, що надають їй ряд переваг, проте на даному етапі розвитку механізм функціонування медичного туризму та його розвитку є абсолютно несформованим. Медичний туризм існує у вигляді надання відповідних послуг незначною кількістю клінік, а не як сформована галузь, яка має певні методи та принципи функціонування.

Перш ніж почати аналіз безпосередньо діяльності клініки «Rikota» зазначимо, що у 2013 році, згідно з даними соціологічного опитування центру туристичної інформації міста Львова, кількість туристів, що приїхали до Львова з метою відвідання медичних закладів та лікування складала 2% від загальної кількості туристів (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Кількість туристів, що приїхали до Львова з метою відвідання медичних закладів [64]

Проте на кінець 2013- початок 2014 року ця кількість зменшилась до 0,9%. Причини такої ситуації будуть проаналізовані далі на прикладі діяльності досліджуваних медичних закладів.

Отже, однією з клінік, яка була вибрана для дослідження є стоматологічна клініка «Rikota». В ході спілкування з директором фірми та маркетологом, обов'язком якої є пряма робота з іноземцями, я змогла з'ясувати наступні особливості їхньої роботи по напрямку медичного туризму.

Співпраця з іноземним пацієнтом відбувається таким чином, що людина по телефону чи по Інтернету контактує з клінікою і робить заявку на лікування. Основними послугами, які цікавлять іноземців і є причиною їх приїзду – це, в більшості випадків, імплантація та протезування, тому людина також по можливості надсилає рентген. По всіх даних та побажаннях людини для неї розробляється програма

лікування, яка висилається їй в електронному вигляді. З кожним клієнтом в клініці працюють індивідуально, тобто не має якихось заготованих програм щодо поселення чи обслуговування. Маркетолог детально вивчає усі запити людини щодо транспортування (коли, де і як зустріти), проживання (цінова категорія, місце розташування житла), харчування (самостійно чи в закладах масового харчування) та інших додаткових послуг. Коли все обумовлено, для підтвердження приїзду на лікування іноземця його просять прислати електронну копію квитка (зазвичай авіа-білета). Однією із пропонованих послуг є екскурсії по місту, області чи виїзди в Карпати. Якщо пацієнта це цікавить, то у такому випадку в клініки налагоджена співпраця з *Cumpel-tour*.

Цікавою особливістю є те, що всі послуги по обслуговуванню іноземного туриста, такі як зустріч по прильоту, бронювання житла та поселення, супровід на всі процедури, надання будь-якої необхідної інформації, видача мобільного телефону з сім-карткою українського оператора мобільного зв'язку на час перебування в Україні і таке інше є безкоштовними. Тобто вони є своєрідним «приємним подарунком». Пацієнт оплачує лише вартість отриманих послуг по *preyscurantu*. Ціни в даному випадку для українців та іноземців не відрізняються.

Якщо характеризувати туристів, то відзначають, що основні туристичні потоки спостерігаються з Великобританії та США. Великобританія займає перше місце по тій причині, що клініка співпрацює з британською організацією *Medical tour abroad*, яка направляє сюди своїх клієнтів. Також приїжджають іноземці з Італії, Нової Зеландії, Польщі та інших країн. За словами директора клініки, Андрія Юрієвича Рікоти, основним та чи не єдиним фактором, що визначає чи приїде на лікування іноземець та звідки він буде – авіа доступність. «Медичні туристи» надають перевагу прямим перельотам без пересадок, що є ключовим фактором при виборі майбутнього місця лікування. Зокрема, якщо проаналізувати тенденцію останніх кількох місяців, то можна простежити пряму залежність між відміною частини рейсів авіакомпанії *Wizz Air* та відповідним зменшенням кількості туристів, що планували приїхати на лікування.

Основною перевагою, що вирізняє не лише клініку «*Rikota*», а загалом стоматологічні послуги в Україні є їх вартість, яка зазвичай в кілька раз нижча, ніж ціна на аналогічну послугу за кордоном. Саме це зумовлює такий великий попит на стоматологічне лікування іноземців в Україні. Нижче наведено порівняння цінкових категорій на основні послуги:

Таблиця 3.1.

Порівняльний аналіз цін на стоматологічні послуги про країнах [66]

Лікування зубів	Наша ціна (€)	Середня ціна в ЄС(€)	Заощадження		Середня ціна в Угорщині чи Польщі (€)	Заощадження	
			€	%		€	%
Обстеження пацієнтів, підготовка плану і визначення ціни майбутнього лікування	Безкоштовно	60	60	100%	35	35	100%
Щорічне контрольне обстеження в Україні	Безкоштовно	110	110	100%	50	50	100%
Панорамний рентген	12	40	28	70%	25	13	52%
Видалення зубного каменю та полірування	40	90	50	55%	71	31	44%
Зубний імплантант Alpha Bio	440	Від 1800	1360	76%	Від 560	120	22%
Субантральна імплантація (вартість біоматеріалу включена)	820	2400	1580	66%	1100	280	25%
Фарфорова корона злита з металом	88	від 300	212	71%	180	92	51%
Лікування кореневих каналів	45	від 190	145	76 %	103	58	56%
Полімерна пломба (маленька)	28	364	336	92%	від 70		42
Tooth Extraction - Simple	37	80	143	47%	47	10	21%
Відбілювання зубів системою ZOOM!	319	550	231	42%	440	121	28%
Фарфоровий вінір	275	від 1000	725	73%	380	45	14%

Пацієнту вигідніше оплатити переліт, проживання, харчування та всі інші аспекти перебування в іншій країні, ніж лікуватись вдома. Крім цього, людина справді отримує певну сатисфакцію від того, що вона відвідує іншу країну, поринає в іншу культуру і в результаті задовольняє потребу не лише в лікуванні та вирішенні проблем зі здоров'ям, а й духовно збагачується. На мою думку, це також сприяє процесу реабілітації та зменшує негативні емоції від самого процесу лікування. Для наочного розуміння різниці в цінах відобразимо дані у вигляді гістограми (рис. 3.2.):

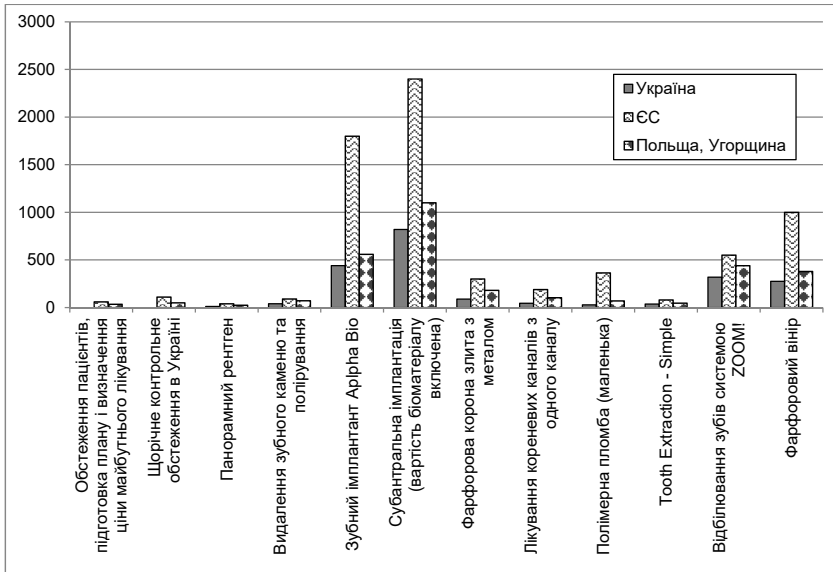

Рис.3.2. Порівняльний аналіз цін на стоматологічні послуги по країнах [66]

Можна однозначно стверджувати, що саме ціна є фактором №1, що формує конкурентоспроможність українських послуг на світовому ринку.

3.2. Дослідження роботи клініки «Інтерсоно» по напрямку медичного туризму

Медичний центр «Інтерсоно» – це провідна у західному регіоні України сучасна клініка репродуктивного здоров'я, відома не лише на теренах нашої країни, а й, без перебільшення, у всьому світі. Основними послугами, що надаються в цій клініці є наступні: програми лікування безпліддя (In Vitro, внутрішньоматкова інсемінація спермою, ICSI, IMS, кріоцикли та кріоконсервація), чоловічі та жіночі консультації, донорські програми, програми сурогатного материнства, підготовка до пологів та пологи і таке інше.

На початку цього року медичний центр «Інтерсоно» став частиною однієї з найбільших медичних мереж Європи – Medicover. Це організація, яка скуповує різноманітні медичні заклади Європи та

стандартизує їх діяльність до європейського рівня та запроваджує там свою політику роботи. Проте, за словами працівників, на практичну діяльність центру ця подія ніяк не вплинула, за винятком того, що робота клініки тепер є підзвітною європейцям до найменших дрібниць. Кожен відділ щоквартально дає повний звіт про результати своєї діяльності. А от переваги від таких змін є очевидними, адже тепер багатолітній досвід та професіоналізм клініки визнані міжнародними експертами, стандарти надання медичних послуг абсолютної якості схвалені головним офісом в Брюсселі. Також «Інтерсоно» отримав Німецький сертифікат якості на свої послуги, що відіграє дуже важливу роль при виборі закладу лікування пацієнтами, особливо це стосується іноземців.

Говорячи про іноземців, як клас споживачів, що цікавить нас в даному дослідженні, треба відзначити, що така галузь медицини як репродуктологія є досить специфічною, тому тенденції залучення тих чи інших груп споживачів в даному випадку не будуть типовими.

Поспілкувавшись із лікарями медичного центру, керівниками відділів, медичними координаторами вдалося з'ясувати наступне. За даними соціологічного опитування пацієнтів клініки за останні кілька років, яке проводилось більше 9 місяців медичним координатором VIP-клієнтів, Оленою Артех, джерелами залучення пацієнтів є:

- 65% - відгуки знайомих, друзів, родичів;
- 25% - направлення на лікування лікарями з інших клінік;
- 10% - реклама на телебаченні, інтернет-реклама (сайт, форуми і т.д.).

При чому ця статистика справджується для іноземних пацієнтів в такій самій мірі, як і для українських. Тобто, якщо говорити про репродуктивне здоров'я, то для просування відповідних медичних послуг малоефективними є загальновідомі маркетингові інструменти. Реклама з ЗМІ, поширення друкованої інформації, реклама в інтернеті і таке інше – це лише допоміжний фактор, який може забезпечити незначний додатковий процент споживачів.

Якщо структурувати основні причини, що зумовлюють приїзд іноземців на лікування в «Інтерсоно», то можна відзначити серед них такі:

1) ціновий фактор (як і на більшість інших медичних послуг, ціни на лікування репродуктивних систем в Україні різко відрізняються. Важко навіть уявити масштаби економії коштів іноземців, навіть з урахуванням їх витрат на переліт та перебування в Україні на необхідний для лікування термін. Для прикладу, якщо розглядати

послугу штучного запліднення, то середня ціна в європейських країнах буде сягати 30-35 тис. євро, в той час як в Україні вона буде вартувати близько 50 000 грн. Вагомим фактом є те, що ціни на послуги для українців та іноземців відрізняються, для іноземців вони є вищими. Проте, якщо мова йде про іноземців українського походження, то вони при наявності українського паспорта отримують послуги по тих же тарифах, що й Українці. А різниця в такому випадку може становити близько 10 000 грн.);

2) висока якість послуг та надсучасні технології (в «Інтерсоно» доступні найсучасніші можливості репродуктивної медицини, такі як IVF, донорство яйцеклітин, кріоконсервація, сурогатне материнство та багато інших варіантів лікування. Такі послуги можна отримати не в кожній країні, навіть там, де рівень розвитку медицини є на високому рівні. Тут в арсеналі найсучасніші та найефективніші медичні технології, переймається та впроваджується міжнародний досвід, використовуються лише останні світові досягнення у сфері медицини. Відбувається постійна модернізація устаткування та розширення можливостей медичного центру; лікарі та молодший медичний персонал навчається не лише в Україні, але й в провідних клініках світу. Остання можливість стала широко доступною якраз завдяки вступу медичного центру в мережу Medicover, що дозволяє працівникам періодично безкоштовно їздити в європейські країни та проходити там навчання, переймати досвід та підвищувати кваліфікацію. Також, як зазначалось, усі послуги клініки є сертифікованими та відповідаються європейським стандартам якості, що гарантує безпеку пацієнтам та формує відповідний рівень довіри);

3) доступність послуг, що заборонені в ряді іноземних країн (так, наприклад, донорські програми та послуги штучного запліднення є забороненими в ряді країн. Яскравим прикладом такої європейської країни є Італія. За висновками місцевих медиків, на сьогодні у Європі немає іншої країни з такими численними обмеженнями у сфері штучного запліднення. Тому, так звані репродуктивні туристи змушені прямувати до закордонних клінік. І хоч чинне законодавство постійно критикують, адже воно змушує тисячі італійських пар їхати за кордон із надією мати дитину, тим не менше за його порушення та незаконне здійснення таких операцій передбачається штраф, що складає 600 000 євро. Також в багатьох країнах є забороненими послуги сурогатного материнства. Воно заборонене законом в Австрії, Норвегії, Швеції, Франції, деяких штатах Америки, Італії, Швейцарії та Німеччині. За порушення передбачається покарання аж до тюремного ув'язнення,

наприклад, у Німеччині на строк до трьох років і штрафи. Аналогічне законодавство, що передбачає три роки в'язниці і штраф 45,000 євро за «посередництво при виношуванні плоду для іншої особи» і «симуляцію, що применшує цивільний статус дитини», діє і у Франції. Натомість в Україні сурогатне материнство є дозволеним на комерційній основі. Проте, клініка «Інтерсоно» не приймає іноземців із тих країн, де послуги сурогатного материнства є забороненими, адже це тягне за собою відповідну юридичну відповідальність і є набагато складнішою процедурою, ніж штучне запліднення);

4) співпраця з клініками та лікарями (інколи лікарі, які знають про високу якість послуг клініки та не можуть надати необхідні послуги самостійно, направляють своїх пацієнтів на лікування в «Інтерсоно». Та досить часто це обумовлена співпраця, а не просте співпадіння. Так, наприклад, є налагоджені контакти з лікарями Угорщини, Німеччини, а також з українськими клініками в Вінниці, Одесі, Харкові, які не маючи змоги провести необхідне лікування в себе, скеровують пацієнтів в «Інтерсоно» на визначених умовах винагороди);

5) рекомендації знайомих (як відзначалось, у рекламі медичного центру та його послуг перше місце займає саме, так зване, «сарафанне радіо». Саме позитивні відгуки людей, які уже «випробували на собі» якість роботи клініки, сервіс та професіоналізм формують імідж та впізнаваність «Інтерсоно». Адже, у випадку, коли йдеться про здоров'я, люди довіряють лише перевіреним джерелам, а не банальній рекламі. І відгук близьких людей однозначно є таким надійним джерелом. Тому, на мою думку, висока якість надаваних послуг автоматично переходить згодом у кількість клієнтів, число яких буде зростати у геометричній прогресії).

Основні потоки туристів спостерігаються з США, Італії, Канади, Франції, Польщі, Ірландії. Часто це емігранти, тобто іноземці українського походження. Загалом на європейському ринку конкурентом з аналогічним рівнем якості та різноманітністю послуг можна виділити хіба що Чехію, тому сюди приїжджають на лікування пацієнти з усієї Європи. Як зазначила, директор фонду «Хай нас буде більше» та керівник відділу сурогатного материнства, близькість міста Львова до Європи, європейський рівень міста, належність до ЮНЕСКО надають великі переваги для приїзду іноземців на лікування саме до Львова.

Якщо розглядати співвідношення українських пацієнтів та іноземних, то останні роки воно становило 20:80 – 20% іноземців і 80% українців. Проте, у зв'язку з останніми подіями в Україні та

напруженою ситуацією, що триває досі, процент іноземців ледве дотягує до 3%, а українські медичні послуги на ринку стали неконкурентними. І швидше за все для покращення ситуації, відновлення довіри до України повинно пройти ще багато часу. Тому на даний момент дуже важко робити будь-які прогнози по кількості потенційних іноземців, що приїдуть на лікування в Україну, хоч до цього часу тенденції були позитивними. І така ситуація стосується, мабуть, сфери туризму загалом, а не лише медичного туризму чи його окремих напрямів.

Щодо організації обслуговування медичних туристів клінікою «Інтерсоно», то можна сказати, що якоїсь схеми чи розвиненого сервісу тут немає. Туристів можуть зустріти в аеропорту, зазвичай це стосується VIP-клієнтів, але така послуга надається лише по проханню самого туриста. Така ж ситуація із поселенням. Якщо турист просить, то йому можуть допомогти у бронюванні готелю. Співпраці з якимись закладами розміщення немає, але на практиці VIP-туристів поселяють в готель «Леополіс». Якщо немає вимог на поселення у готель люкс-класу, то туристам радять готель «Нота Бене», так як він розміщений неподалеку від медичного центру і є єдиним у тому районі. Часто іноземці просять зняти для них квартиру, так як, враховуючи специфіку лікування, вони приїжджають сім'ями і варіант квартири є для них більш зручним. Тут теж немає відпрацьованої співпраці з конкретними орендодавцями, але туристів стараються селити туди, де вже з досвіду були позитивні відгуки і споживачі залишились задоволеними. Такою роботою в клініці займаються медичні координатори, які закріплені за різними категоріями пацієнтів і їх обов'язком є саме супровід, консультування та допомога клієнтам. Щодо організації дозвілля, то такі послуги фактично не надаються. Після з'ясування причини такого явища, стало зрозуміло що це зумовлено відсутністю попиту на такі послуги. Медичний координатор Олена Артех, пригадує, що за 4-річний досвід її роботи в клініці до неї звернулись із проханням поради хороші місця для відвідання у Львові всього один раз.

Щоб детальніше проаналізувати кількість іноземних пацієнтів, звернемося до наступних даних:

Табл.3.2.

**Короткий звіт по роботі Медичного центру Інтерсоно
у 2009-2013 роках [54]**

Рік	2009	2010	2011	2012	2013
Всього циклів	1022	770	730	706	741
українські	819	591	539	499	521
Іноземні	203	179	191	207	220
на донорських ембріонах		9			
свіжі	784	573	545	507	528
кріоцикли	238	168	185	199	242
На власних яйцеклітинах	731	494	447	385	463
На донорських яйцеклітинах	291	247	283	321	307
Цикли із залученням сурогатної мами	41	22	25	17	29
Вітрифікація ооцитів				78	89
Рівень імплантації	20%	28,4%	29,1%	29,4%	32,6%
Рівень клінічних вагітностей після кріопереносу	38,5%	47,4%	46,3%	39,2%	50,4%
Рівень клінічних вагітностей після переносу свіжого матеріалу	36,3%	39,7%	37,5%	48%	51,5%
Ефективність програми донації		57,94%	53,5%	63,8%	53,8%
Ефективність програми СМ	58,9%	70,59%	57%	53%	53,6%

Діаграми, що відображають співвідношення українських та іноземних пацієнтів (рис.3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7):

2009 рік

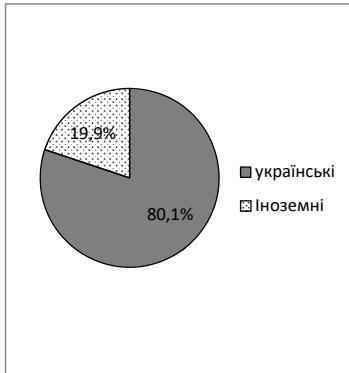

Рис.3.3. Співвідношення українських та іноземних та іноземних пацієнтів [54]

2010 рік

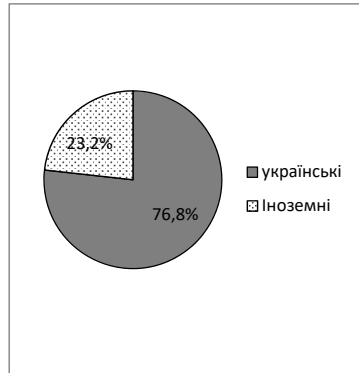

Рис.3.4. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

2011 рік

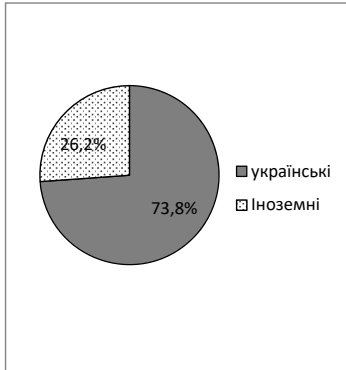

Рис.3.5. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

2012 рік

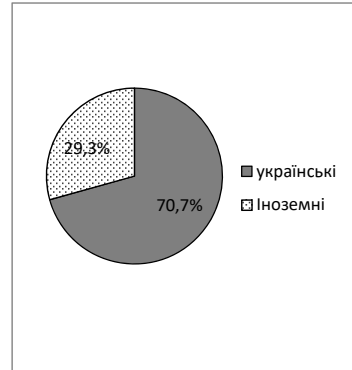

Рис.3.6. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

2013 рік

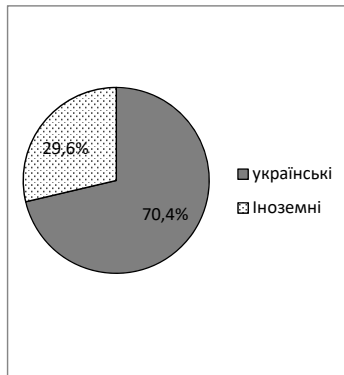

Рис.3.7. Співвідношення українських та іноземних пацієнтів [54]

Аналіз пацієнтів, котрі приїжджають за програмою ІнВітро – донорським матеріалом (ооцитами) або за програмою Сурогатного материнства (рис. 3.8) (включаючи і завершені програми і лише звернення – тобто обговорення всіх етапів лікування, підбору донора, юридичні нюанси) показав наступний розподіл пацієнтів по країнах (2013 рік):

- Польща - близько 34%
- Німеччина- 1-2%
- США - 5% (українці)
- Канада - 5%
- Англія - 3%
- Ірландія - 2%
- Італія - 6%
- Японія - 1%
- Угорщина - 1%
- Росія - 2%
- Чехія - 1%
- Іспанія - 2%
- решта Україна.

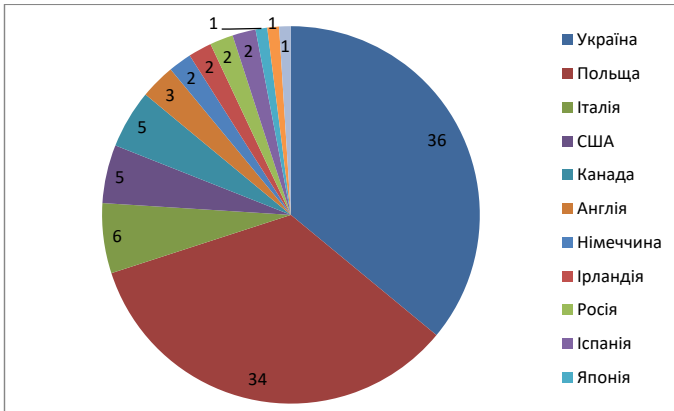

Рис.3.8. Структура приїжджих пацієнтів по країнах [54]

При дослідженні фінансових показників діяльності медичного центру «Інтерсоно» вдалось дізнатись наступне:

- загальний дохід клініки в 2012 році становив 14 млн. гривень, в тому числі дохід від іноземців склав 400 тис. грн..
- в 2013 році загальний дохід клініки вклав 16,6 млн. гривень, а дохід від іноземців у цей час – 1600 тис. грн.

Тобто, ми бачимо, що зріс як річний дохід клініки загалом, так і частка коштів в загальній структурі, що надійшла від іноземців.

Таким чином, якщо у 2012 році гроші, що були отримані від лікування іноземців в структурі доходів склали 2,86% (рис.3.9), то у 2013 році ця цифра зросла до 9,64% (рис.3.10):

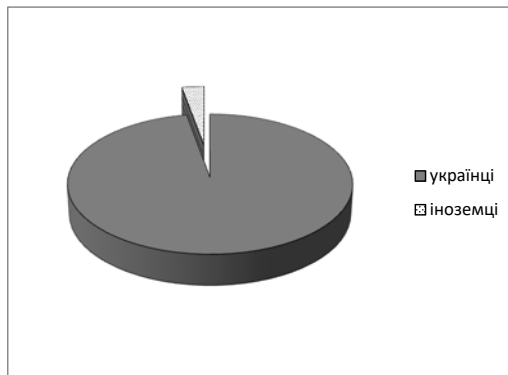

Рис.3.9. Частка коштів, отриманих за лікування від іноземців у 2012 році [54]

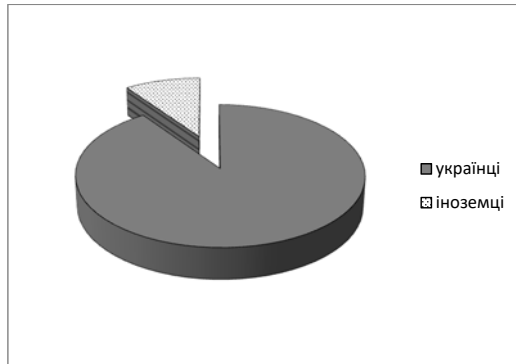

Рис.3.10. Частка коштів, отриманих за лікування від іноземців у 2012 році [54]

Отже екскурсійна програма при даному лікуванні практично відсутня, ситуація власне пов'язана з особливостями процесу лікування. Це доволі складний тривалий процес, який часто вимагає постійного перебування під наглядом лікарів в клініці чи постільного режиму, спостерігається погіршення загального самопочуття, зменшення витривалості, тому екскурсії містом, додаткові культурні міроприємства не є актуальними для пацієнтів клініки. Про виїзд за межі області, приміром екскурсія в Карпати, Замки Львівщини чи тому подібне відповідно мова не йде. А відвідання курортів мінеральних вод у такому випадку є взагалі протипоказаним.

Щодо виїзного медичного туризму, то тут медичний центр не веде широкої діяльності. Єдиним у цьому напрямі є послуга для вагітних жінок, що стояли на обліку в клініці «Інтерсоно». Вони мають змогу народжувати в комфортних, безпечних умовах клініки «Medicovery» у Варшаві, в Польщі. Клініка відповідає вимогам системи менеджменту якості ISO 9001:2008, отримала Сертифікат «Лікарня без болю» та акредитована Міністерством охорони здоров'я Польщі. Так як «Інтерсоно» працює в одній медичній мережі з даною клінікою, то умови співпраці є дуже простими.

Проте, за словами лікарів «Інтерсоно», процент жінок, що їдуть народжувати за кордон є мізерним через високу вартість таких послуг та додаткові турботи щодо юридичного оформлення народження дитини в іншій країні.

3.3. Порівняльний ціновий аналіз медичного туру в Україну та лікування в європейській країні

Для того, щоб наглядніше прослідкувати реальну різницю у витратах на лікування в Україні та за кордоном, ми вирішили розробити модель туру в Україну та порівняти вартість аналогічного лікування в європейській країні.

Для прикладу ми обрали послугу штучного запліднення, яка є дуже популярною в наш час та користується величезним попитом, і розрахували вартість лікування для німців, припустивши, що потрачені ними кошти в своїй країні – це буде тільки чиста вартість лікування. Натомість, якщо вони обирають варіант лікування в Україні, а зокрема у Львові, то до витрат на медичні послуги додаються витрати на трансфер, проживання, харчування та дозвілля, тобто повноцінне перебування за кордоном. Ми розробили пакет послуг, орієнтованих на категорію споживачів вище середнього рівня чи VIP-клієнтів, так як вартість відповідних послуг є чималою і тому дозволити собі їх може далеко не кожен. Отже, ми розглядаємо відповідний рівень послуг на проживання та всіх супутніх послуг по перебуванню в іншій країні, що відповідно дозволяє сформувати ціну наближену до максимальної та побачити реальну мінімальну різницю, тобто в даному випадку вигоду для медичних туристів.

Отже, моделюємо наступну ситуацію. Сімейна пара прилітає з Німеччини на лікування у Львів, в медичний центр репродуктивного здоров'я «Інтерсоно», провідну клініку в даній галузі на теренах Європи. Їх перебування у Львові загалом буде становити 5 днів – перші два дні будуть проводитись необхідні попередні огляди та аналізи, наступні три дні безпосередня процедура запліднення та перебування на стаціонарі клініки.

Перші два дні сімейна пара в час вільний від медичних процедур матиме змогу оглянути місто та цікаво провести дозвілля, наступні три дні будуть проведені ними в лише в клініці.

Отже, розрахуємо вартість послуг та оформимо їх у вигляді порівняльної таблиці:

Таблиця 3.3.

Порівняльний аналіз вартості лікування в Україні та європейській країні (на прикладі Німеччини) [67]

Найменування послуги	Вартість, UAH (розрахована за курсом 1€=30,5UAH)	
	Україна	Німеччина
Попередній огляд гінеколога	475	828
УЗД	460	494,5
Аналізи на визначення причин безпліддя та можливості запліднення	1417	2012,5
Процедура штучного запліднення	50000	161000
Перебування на стаціонарі протягом 3-х днів (для 2-х осіб)	2225	18043,5
Повторний огляд лікаря	465	828
Переліт (на 2-х осіб, туди і назад)	4156	
Проживання 2 дні в готелі «Дністер»**** (номер «Прем'єр», вкл. сніданок)	1700	
Харчування	1400	
Екскурсія по середньовічному Львову (на 2-х осіб)	220	
Найменування послуги	Вартість, UAH (розрахована за курсом 1€=11,5UAH)	
	Україна	Німеччина
Відвідання вечірньої вистави в театрі Опери та балету	300	
Покупка сувенірів	1000	
Інші витрати (транспорт, додаткові покупки і т.д.)	2000	
Загальна сума	65818	183206,5

Представимо отримані дані в графічному вигляді (рис.3.11)

Рис.3.11. Порівняння вартості лікування в Україні та Німеччині [67]

Таким чином, ми можемо бачити, що не дивлячись на значні додаткові витрати, пов'язані із необхідністю приїзду на лікування в іншу країну, а також багатьма витратами по перебуванню там, сума коштів, витрачених у Львові є в 2,8 раза меншою, ніж у Німеччині, що складає величезну різницю.

Важливо враховувати, що при такій ціновій політиці якість отриманих послуг є надзвичайно високою і нічим не уступає аналогічним європейським послугам. Це підтверджує велику конкурентоспроможність українського лікування репродуктивного здоров'я.

3.4. Аналіз діяльності санаторно-курортного туризму Львівщини

Згідно з міжнародним досвідом та класифікацією видів туризму провідними вченими та науковцями, лікувально-оздоровчий туризм, в основі якого лежить діяльність санаторно-курортних закладів не є тотожним медичному туризму, і їх розрізняють, як два окремі самостійні напрями туристичної діяльності. Проте, якщо говорити про реалії та стан розвитку цих галузей в наші дні в Україні, то очевидним є той факт, що ці два поняття не є розрізненими. Про це свідчать як теоретичні матеріали вітчизняних вчених, які часто ці поняття асимілюють та вживають у якості синонімів, так і практична діяльність суб'єктів туристичної діяльності, дотичних до лікування та

оздоровлення. Зокрема, проводячи дослідження по нашій темі, спілкуючись з представниками туристичних фірм, стало зрозуміло, що більшість із них, стверджуючи, що надають послуги по медичному туризму, мають на увазі саме направлення туристів на відпочинок у санаторно-курортні заклади.

Відповідно, на даному етапі, певні статистичні дослідження, аналіз потоків туристів, фінансові показники діяльності, обсяг наданих послуг та багато іншого ведеться саме у розрізі лікувально-оздоровчого туризму. У той час як медичний туризм є на даний момент прерогативою приватних медичних установ, які або не ведуть статистики як такої, оскільки процент таких послуг у загальному обсязі їх діяльності є наразі мізерним, або така інформація є конфіденційною і не підлягає розповсюдженню та вивченню сторонніми особами. А відповідно стає неможливим інтегрувати якісь показники розвитку медичного туризму, вести статистику та аналізувати динаміку розвитку цієї галузі загалом в межах країни чи області.

Отже, враховуючи таку ситуацію, ми вважаємо доцільним все ж проаналізувати нинішню діяльність та тенденції розвитку санаторно-курортних закладів та галузі лікувально-оздоровчого туризму Львівщини з точки зору їх прийому та обслуговування іноземців.

За наявністю рекреаційних ресурсів Львівська область займає одне з провідних місць в державі. Природні рекреаційні ресурси Львівщини представлені лікувальними мінеральними водами, лікувальними грязями, озокеритом, кліматичними, водними, лісовими. Провідне місце в структурі рекреаційного потенціалу області займають саме лікувальні мінеральні води. З восьми типів мінеральних вод, що застосовуються з бальнеології, на Львівщині відомо сім, які виділяються у чотири зони їх поширення. Лікувальні торф'яні грязі Львівщини, представлені Немирівським, Велико-Любінським, Моршинським родовищами та родовищем Шкло із загальними запасами 462 тис. м³, повністю забезпечують теперішні і перспективні потреби функціонування на їх базі санаторно-курортних установ. На Львівщині розташоване найбільше в Україні родовище озокериту - Бориславське. Прояви озокериту є також в смт. Стара Сіль. Таким чином, природний рекреаційний потенціал області є досить великий, проте використовується він далеко неефективно. Особливо це стосується бальнеологічних ресурсів, які навіть в Трускавці використовуються на 50 %, в інших курортах - на 2-10%. Лікувальні мінеральні води інших родовищ в кращому випадку використовуються для розливу (Солуки, Олеська, Надбужанська та інші).

Якщо говорити про матеріально-технічну базу рекреації, то у сфері санаторно-курортного обслуговування діє 81 санаторій та пансіонат з лікуванням (63,7 % від загальної кількості закладів оздоровлення та відпочинку області). На них припадає 17.6 тис. місць (93,5% від загальної кількості).

Основними лікувально-оздоровчими курортами Львівської області є:

1) Трускавець

Один з найбільших бальнеологічних курортів України. Розташований у Дрогобицькому районі на північ від передгір'я Східних Карпат. Всесвітній славі курорт Трускавець завдячує цілющій воді «Нафтуся», багатій на органічні речовини нафтового походження. «Нафтусю» називають королевою лікувальних вод. З лікувальною метою застосовують води джерел «Марія», «Софія», «Броніслава», «Едвард», «Юзя» та сіль «Барбара», яка успішно конкурує зі знаменитою карло-варською сіллю. Комплексне лікування на курорті включає ще один унікальний метод – озокеритотерапію.

У місті функціонують два бювети мінеральних вод, дві курортні поліклініки, дві бальнеозокеритолікарні, міські лікарня та поліклініка. Працює ряд науково-дослідних лабораторій, зокрема, лабораторія експериментальної бальнеології Інституту фізіології ім. О. Богомольця НАН України, кафедра медичної реабілітації Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького, курортний науковий реабілітаційний центр «Карпати Чорнобилю», реабілітаційний центр хворих на ДЦП «Еліта». У місті діє 34 санаторно-курортні заклади.

До лікувальних методик, що застосовуються тут належать бальнеотерапія, мікроклізми, зрошення, гідромасажі, інгаляції, спелеотерапія, аерофітотерапія, різні методи лікування мінеральною водою та багато іншого.

2) Східниця

Розташована в Дрогобицькому районі, в Карпатах, в долині річки Східничанка – лівої притоки річки Стрий. Східницькі мінеральні джерела, які не мають аналогів у Європі, поєднують у собі лікувальні властивості вод таких відомих курортів як Трускавець, Кисловодськ (Росія) та Боржомі (Грузія). У Східницькому родовищі, зосередженому, здебільшого, у склищі та на схилах прилеглих гір, є мінеральні води чотирьох типів. В місті функціонує 13 санаторно-курортних закладів.

3) Моршин

Один із найвідоміших гастроентерологічних курортів України, відомий у всьому світі своїми цілющими джерелами. Моршин розташований в Стрийському районі обабіч гірської річки Бережниця -

притоки Дністра. На курорті є декілька мінеральних джерел (свердловин). В лікувальних цілях використовують розбавлені розсоли свердловин для питтєвого лікування, а також торф'яні грязі місцевого родовища та озокерит. На цей час існують дві ділянки Моршинського родовища природних лікувальних розсолів: «Боніфацій» та «Баня».

В Моршині функціонує бальнеологічна лікарня та 16 санаторно-курортних закладів.

4) Великий Любінь

Один з найстаріших курортів Європи. Розташований в Городоцькому районі в долині річки Верещиця. Курорт славиться цілющими джерелами мінеральних вод і торф'яними грязями. На курорті є 4 джерела мінеральних вод.

Тут використовуються такі лікувальні методики як грязелікування, інгаляції, лікувальні мінеральні сірководневі та кисневі ванни, торфолікування, кисневі коктейлі та пінки, лікувальний масаж, гідромасаж, горизонтальне підводне витягування хребта, ароматерапія.

В місті діє один санаторій, побудований на території бальнеогрязевого курорту Великий Любінь, який має свою клінічну та біохімічну лабораторію.

5) Немирів

Розташований у Яворівському районі. Немирівське родовище сульфідних вод є найбільшим в Україні та входить в перелік державних заказників місцевого значення, а також водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних.

Тут використовують різноманітні методики бальнеолікування: питне лікування, сірководневі купелі, хвойні купелі, озокеритне лікування, електро- та світлолікування, лазеротерапія, магнітотерапія, лікувальна фізкультура, мануальна терапія, голкорексфлексотерапія, механотерапія, психотерапія.

Санаторно-курортні заклади представлені одним санаторієм «Немирів». Це єдиний в Україні спеціалізований санаторій для лікування дітей після опіків, наслідків опіків та повного позбавлення рубців після опіків.

6) Шкло

Бальнеологічний і грязьовий курорт, розташований в Яворівському районі над річкою Шкло.

Поєднання лікувальних властивостей джерел і грязей створюють унікальний комплекс природних лікувальних ресурсів, де лікують захворювання системи кровообігу, нервової системи, опорно-рухових органів. Лікувальний процес проходить на базі лікувально-

діагностичного центру, в якому розміщені лікувальні та діагностичні кабінети, оснащені сучасною медичною апаратурою.

7) Розлуч

Рекреаційно-оздоровчий центр літнього та зимового відпочинку, одна з найпривабливіших курортних територій Львівщини завдяки джерелам мінеральних вод різних типів. Важливою передумовою формування в Розлучі курортного центру є природні мінеральні джерела типу «Нафтуса» (гідрокорбонатнохлоридна), «Боржомі» (Содова) і «Залізна». Така унікальна комбінація і багатство їх зустрічається на землі дуже рідко.

У Розлучі немає санаторію, пансіонату чи лікувального центру. Натомість там працює 14 закладів розміщення, такі як готелі, агрооселі та бази відпочинку.

Отже, санаторно-курортний потенціал Львівщини є надзвичайно потужним. За даними газети Експрес, в 2012 році у Львівській області спеціалізовані санаторно-курортні заклади області реалізували путівок на загальну суму 608 147,5 тисяч гривень. Це на 13,6% більше від аналогічного періоду минулого року. Про це повідомила заступник начальника головного управління з питань туризму, євроінтеграції, зовнішніх зв'язків та інвестицій облдержадміністрації Наталія Гамкало, за результатами проведеного головним управлінням моніторингу діяльності 54 санаторіїв та пансіонатів, які здійснюють надання санаторно-курортних та лікувальних послуг.

Згідно з даними проведеного моніторингу, загальна вартість наданих послуг особам, які перебували на лікуванні та оздоровленні, становить 661 902,0 тис. грн. (це на 23,4% більше, ніж у такому ж періоді 2011 року). Надходження до бюджетів усіх рівнів за звітний період становили 74 302,0 тис. грн. (збільшення показника на 7,6% у порівнянні з 2011 роком), з них: до місцевого бюджету надійшло – 17 634,6 тис. грн., до державного бюджету – 56 667,4 тис. грн. Також за вказаний період санаторно-курортні послуги було надано 135 636 особам, а загальна кількість оздоровлених – 134 345 осіб, інформує прес-служба Львівської ОДА. Також Наталія Гамкало розповіла, що за 9 місяців цього року на Львівщини в оздоровчих та лікувальних цілях перебував 37 431 іноземець, що на 12,6% більше, ніж за такий період 2011 року. Загалом іноземні громадяни провели у санаторно-курортних закладах області 291 039 ліжко-днів. Найбільше представників іноземних держав відвідали Львівщину з Республіки Польща (756 осіб), Німеччини (380 осіб) та Ізраїлю (107 осіб), а також з країн колишнього

Радянського Союзу: Російської Федерації – 15 729 осіб, Азербайджану – 8 779 осіб, Білорусі – 3 825 осіб та Молдови – 3 495 осіб.

З метою популяризації лікувально-оздоровчого туризму Львівської області, проводяться різноманітні презентації, виставки, ведуться переговори з представниками іноземних держав щодо можливої співпраці.

Зокрема в 2012 році у Львові було проведено засідання, на якому приймали участь представники Львівської обласної держадміністрації, та Уповноважений Посол Ізраїлю в Україні Реувено Дін Елем. На засіданні обговорювалися питання щодо співпраці між двома державами у туристичній галузі, зокрема особлива увага приділялась релігійному та медичному туризму.

У галузі медичного туризму, пан Дін Елем, виділив можливість впровадження продажу медичних страховок, щодо проходження у Львівській області, наприклад, реабілітаційного лікування. Для цього до Ізраїлю було відправлено українську групу, яка б змогла подивитися і повчитися, за якими принципами працює така система. Вона, в свою чергу, підготувала необхідну презентацію для Ізраїльських інвесторів, щодо представлення туристичних потужностей Львівщини. Деякі Ізраїльські страхові компанії вже готові надавати послуги з продажу таких медичних страховок.

З метою популяризації санаторно-курортного потенціалу Львівщини, її унікальних та цілющих лікувальних, кліматичних та оздоровчих факторів департаментом міжнародного співробітництва та туризму обласної державної адміністрації облаштовано експозиційну площу «Курорти Львівщини», на якій представлено санаторно-курортну сферу області, презентовано найбільші курортні центри регіону, зокрема, Трускавець, Моршин, Східницю, Немирів, Шкло, Великий Любінь та Розлуч.

Для відображення ситуації із відвідуваністю санаторно-курортних закладів Львівщини, було опрацьовано та проаналізовано статистичну інформацію, подану у статистичному бюлетні «Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризму в Україні», а також статистичний збірник «Рекреаційний потенціал Львівщини» за 2012 рік.

Перш за все, варто відзначити, що Львівська область серед областей України після анексії АР Криму посідає друге місце по кількості іноземців, що приїжджають до нас на лікування (рис.3.12).

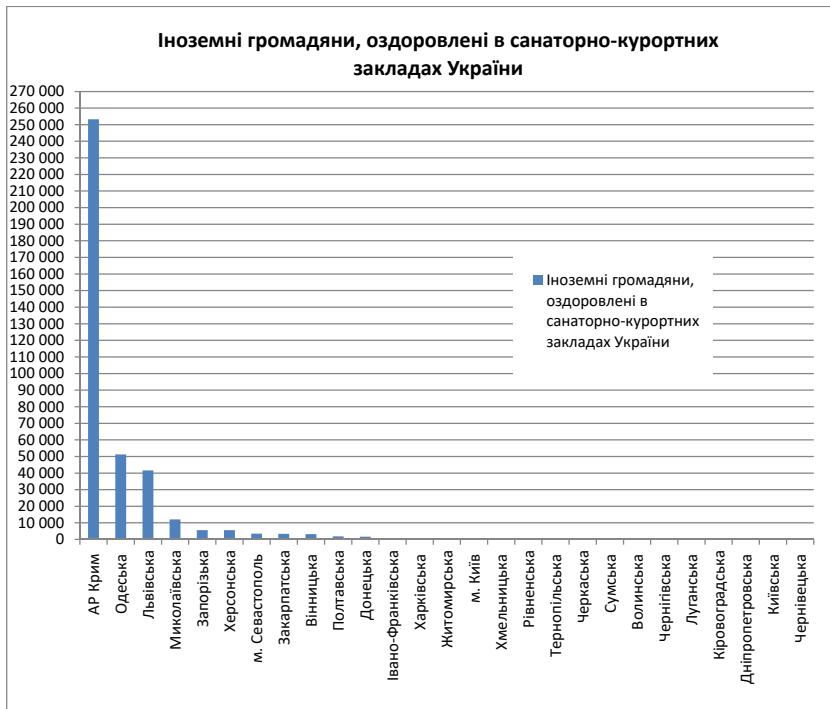

Рис. 3.12. Структура областей за кількістю приїжджих іноземців на санаторно-курортне лікування [59]

Конкретно по Львівській області спостерігається наступна динаміка відвідуваності санаторно-курортних закладів іноземцями за 2009-2012 роки (рис.3.13):

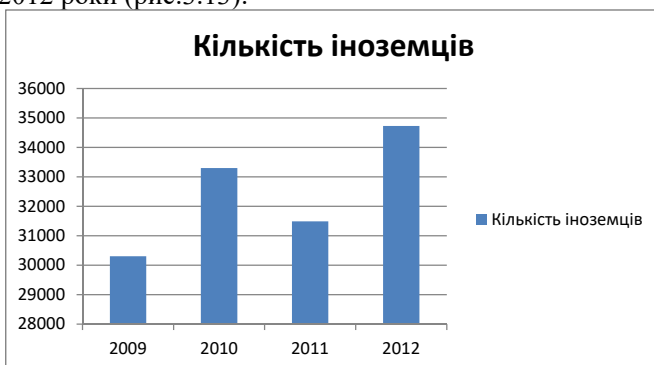

Рис. 3.13. Динаміка відвідуваності санаторно-курортних закладів Львівщини у 2009-2012рр. [59]

Ми можемо прослідувати позитивну тенденцію загалом, у 2012 році було досягнуто максимальних показників порівняно з попередніми роками, лише у 2011 році спостерігався незначний спад, порівняно із попереднім роком.

Якщо проаналізувати приїзд іноземців за цей же період у розрізі десятки країн, звідки найбільше прибувають туристи, то отримаємо такі дані:

Таблиця 3.4.

Структура країн, з яких іноземці приїжджають на лікування в санаторно-курортні заклади Львівщини [59]

Країна	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.
РФ	11815	15765	13936	15466
Білорусь	4837	4973	5497	5035
Молдова	4073	5008	4433	4056
Німеччина	3718	1781	1322	1188
Польща	2238	957	792	867
Ізраїль	773	408	371	339
США	322	252	261	234
Греція	60	85	82	74
Італія	42	35	37	44
Канада	24	25	24	21

Ми бачимо, що частка кожної країни в структурі не зменшується, тому відобразимо співвідношення іноземців по країнах у вигляді діаграми лише за 2012 рік (рис.3.14):

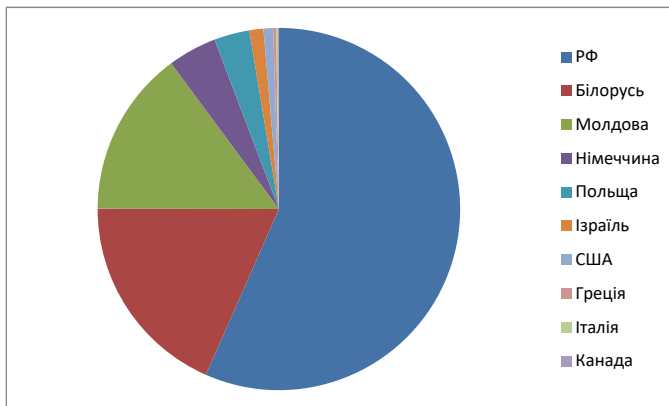

Рис.3.14. Структура країн по приїжджих іноземцях в санаторно-курортні заклади Львівщини [59]

Найбільша кількість приїжджих на санаторно-курортне лікування у Львівську область спостерігається з країн колишньої СНД. На нашу думку, це пояснюється близькістю України до цих країн, меншим страхом та недовірою до вітчизняної медицини, а також меншим рівнем вимог до якості через меншу платоспроможність туристів із цих країн.

Проаналізувавши в які саме курортні міста приїжджають іноземці з'ясувалось, що найбільш популярним є Трускавець і більшість туристів приїжджає саме туди (рис.3.15). Незначна кількість відвідує Моршин. Частка же інших міст є мізерною. За 2011 рік їх позначка навіть не сягнула 100 осіб у жодному з інших міст.

Серед відомих оздоровчо-лікувальних місць на Львівщині, де впроваджується медичний туризм виділяється Трускавець. В місті Трускавець функціонує Міжнародна клініка відновного лікування за методом Козьяквіна (система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації). Мовиться про високоефективну технологію лікування пацієнтів, хворих на дитячий церебральний параліч (ДЦП), остеохондроз та тих, що мають наслідки травм і органічні ураження нервової системи. Метод Козьяквіна розроблений понад 30 років тому, офіційно визнаний урядом України і завдяки своїй ефективності здобув широкий міжнародний авторитет. Понад 70 тисяч пацієнтів, включаючи 17 тисяч хворих із Німеччини, Австрії, Швейцарії, Франції, США та інших країн світу пройшли курс реабілітації за цією системою у Трускавці, тому в структурі оздоровлених у Львівській області частка Трускавця і Моршина є найбільшими (див рис. 3.15).

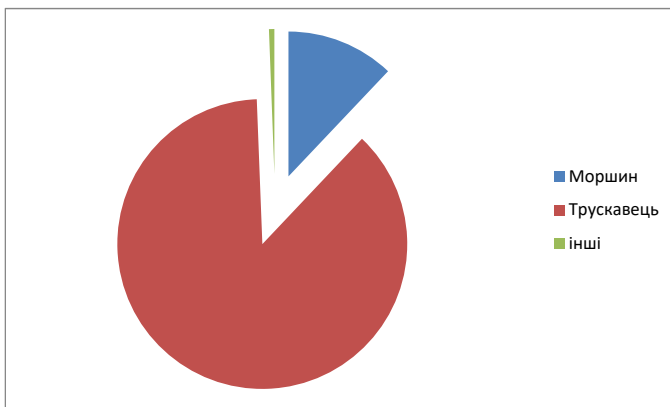

Рис.3.15. Частка Моршина та Трускавця у прийомі туристів серед інших курортів Львівщини [59]

В Моршині діє санаторно-курортний комплекс “Моршинкурорт”. З 2017 року там функціонує відділення м'язово-скелетної реабілітації. А у Дрогобицькому районі, в селі Модричі, є відомий багатом, зокрема військовим, реабілітаційний центр MODRYCHI. Це унікальний центр для людей із обмеженими фізичними можливостями, в якому надають повний спектр реабілітаційних та санаторно-курортних послуг, включаючи навчання соціально-побутових навичок, рекреацію та спорт з метою покращення якості життя та повної інтеграції в суспільство.

Окрім цього, в Турківському районі, у селі Верхне, функціонує Західний реабілітаційно-спортивний центр Національного комітету спорту інвалідів України. “Його спеціалізацією є фізкультурно-спортивна реабілітація та оздоровлення людей з інвалідністю усіх нозологій. Важливою функцією центру є забезпечення підготовки спортсменів з інвалідністю до Паралімпійських та Дефлімпійських ігор, чемпіонатів Європи і світу, всеукраїнських змагань, чемпіонатів України і міжнародних турнірів, проведення навчально-тренувального процесу спортсменів з інвалідністю з паралімпійських та дефлімпійських зимових видів спорту. Важливо, що там насамперед працюють з людьми з інвалідністю із важкими ураженнями зору, слуху, опорно-рухового апарату тощо.

Очевидно, що це пов'язано із тим, що в Трускавці найбільш розвинена інфраструктура, є великий вибір санаторіїв та інших закладів лікування, а також певним іміджем міста та його більшою розрекламованістю та впізнаваністю. Зокрема клініка професора Козявкіна, яка відома у всьому світі завдяки унікальній системі нейрофізіологічної реабілітації розміщена саме у Трускавці. Решта ж міст, маючи не менш великий потенціал, розмаїття унікальних природних ресурсів, аналоги яких мало де зустрічаються у світі, є абсолютно неконкурентоспроможними на світовому ринку через відсутність фінансування, модернізації, впровадження нових технологій, підвищення рівня сервісу та медичного обслуговування та реклами. Швидше всього туристи інших країн навіть не чули про існування таких курортів та їх цілющих вод, в той час як Карлові Вари в Чехії, Сечені в Угорщині, Баден Баден в Німеччині та багато інших європейських курортів широко відомі всім.

3.5. Аналіз даних по проведеному анкетуванню туристичних фірм м.Львова

У дослідженні ринку медичного туризму важливим є також аналіз діяльності туристичних фірм. З метою вивчення того, яке місце вони займають у функціонуванні даного напрямку, було розроблено ряд питань та проведено анкетування серед ряду туристичних компаній центральної частини міста Львова. Було отримано результати у 9 компаніях, в той час як 4 компанії із обраних для дослідження, на жаль, категорично відмовились прийняти участь в даному опитуванні.

Маршрут, за яким було здійснено опитування, та відповідні туристичні фірми зазначені на рисунку 3.16.

Рис.3.16. Схема руху дослідження авторів

Учасниками анкетування стали наступні туристичні фірми: «Міст-тур», «Міра тур», «Алголь», «Клуб мандрівників», «Tez tour», «IN.DI.GO TRAVEL», «Віадук», «Бумеранг». Результати відповідей на поставлені запитання відобразимо у вигляді таблиці. Зразок анкети, за якою здійснювалось дослідження подано у додатку А.

Отже, ми отримали наступні результати:

Таблиця 3.5.

Аналіз проведеного анкетування по туристичних фірмах міста Львова

Запитання	Відповіді
Чи чули про напрям «медичний туризм»?	так – 7 ні – 1
Чи пропонує фірма послуги по медичному туризму?	так – 3 ні – 5
Чи займає медичний туризм вагому частку у структурі послуг, що надаються?	ні – 8
Чи плануєте в майбутньому провадити діяльність по напрямку медичного туризму?	так – 7 ні – 1
Чи налагоджена співпраця з медичними закладами?	так – 4 ні – 4
Чи вважаєте медичний туризм перспективним та прибутковим напрямком?	так – 7 ні – 1
Яким видом медичного туризму займаєтесь?	в'їзний – 1 виїзний – 1 внутрішній – 4 не займаються – 5
Як часто поступають запити від споживачів щодо отримання послуг медичного туризму?	не менше разу в тиждень – 0 не менше разу в місяць – 0 не менше разу в півроку – 6 ніколи – 2
Які заклади, на Вашу думку, стосуються сфери медичного туризму?	санаторно-курортні заклади – 6 пансіонати – 2 спа-центри – 0 клініки – 2 госпіталі – 2 реабілітаційні центри – 3
З яких країн спостерігається потік туристів з метою лікування?	Туркменія, Азербайджан, Росія, Узбекистан
В які країни є запити від українців на виїзді з лікувальною метою?	Словаччина, Угорщина, Ізраїль, Німеччина
Бар'єри на шляху розвитку медичного туризму?	Відсутність співпраці медичних закладів з туристичними фірмами та промоції; Високі ціни в галузі; Відсутність готового продукту; Непроінформованість споживачів;
Заходи, що необхідно здійснити для просування та процвітання медичного туризму	Реклама в ЗМІ; Проведення акцій, презентацій по даній темі; Поширення інформації про медичний туризм; Медичні заклади повинні формувати готовий продукт, який можна пропонувати та налагоджувати співпрацю з туристичними фірмами;

* аналіз здійснено на основі опрацювання авторських анкет

Проаналізувавши відповіді, отримані в результаті проведеного опитування та поспілкувавшись з представниками туристичних фірм, ми можемо зробити наступні висновки.

Сфера медичного туризму є абсолютно не розвиненою, а фахівці, що працюють в цій галузі, необізнаними щодо питань медичного туризму і загалом розуміння цього поняття як такого. На запитання «Чи чули Ви про напрям медичного туризму?» всі, за виключенням одного менеджера туристичної фірми, відповіли ствердно, проте знають різницю між медичним і санаторно-курортним туризмом лише один із них. Старший менеджер компанії «Міст-тур» однозначно дає відповідь, що їх фірма працює в напрямку санаторно-курортного туризму, але це не тотожні поняття із туризмом, послуги якого ними поки що не пропонуються. Решта ж компаній, які скеровують туристів у санаторно-курортні заклади переконані, що вони надають послуги саме медичного туризму. Тобто, на запитання чи надає фірма послуги по медичному туризму, лише троє відповіли «так», але лише одна фірма справді займається медичним туризмом в правильному розумінні цього поняття. На запитання чи займає медичний туризм вагому частку у структурі послуг фірми, всі відповіли «ні», не дивлячись на те, що саме розуміти під цим поняттям. Тим не менше, 7 із 8 опитаних фірм вважають медичний туризм прибутковою та перспективною галуззю, не дивлячись на те, що на маю думку, на даний момент не роблять ніяких кроків для того, щоб розвивати цей напрям у себе в компанії. За словами менеджера компанії «Міст-тур» налагоджувати співпрацю в даному випадку повинні саме медичні заклади, ціль яких має бути розширення свого кола клієнтів завдяки іноземним пацієнтам. Якщо клініки будуть готові запропонувати сформований продукт (а це не лише безпосередня послуга лікування) та співпрацювати з туристичними фірмами, то останні мають змогу презентувати медичний туризм на різноманітних виставках, отримуючи за це винагороду.

Щодо налагодженої співпраці із закладами медичного туризму, то 4 фірми відповіли, що така співпраця здійснюється, проте із них 3 – мають на увазі саме санаторно-курортні заклади (при чому це заклади на території України). Лише компанія «Бумеранг» має заключений договір із клінікою Св.Рафала в Кракові, яка надає безліч послуг по клінічному та амбулаторному лікуванню, діагностиці та реабілітації, куди скеровує українських медичних туристів. Хоча таких, за словами директора, одиниці. Та все ж ця фірма робить певні кроки у напрямі реального розвитку медичного туризму та виведення його на рівень конкурентоспроможної сфери діяльності у структурі інших послуг.

Відповідно виїзним медичним туризмом займається лише туристична фірма «Бумеранг», в'їзним (в санаторно-курортні заклади) – компанія «Міст-тур», внутрішнім (санаторно-курортним) 4 компанії із опитаних і 5 – не займаються таким напрямом взагалі. Стосовно в'їзного туризму, то спостерігаються потоки туристів з Туркменії, Азербайджану, Росії та Узбекистану. Виїзним туризмом компанії не займаються, проте на запитання чи поступають запити із проханням поїхати на лікування за кордон, вони зазначають, що такі запити, хоч нечасто (не частіше раз у півроку), але трапляються, і вони стосуються наступних країн: Ізраїль, Німеччина, Угорщина та Словаччина. Хоча, зазвичай, зацікавленість у такій послугі не приводить до її купівлі. Причину цього працівники туристичних фірм вбачають у високих цінах на даний вид подорожі.

Щодо бар'єрів на шляху розвитку медичного туризму та засобів їх подолання, то можна побачити, що більшість представників туристичних фірм вважають, що причиною такого поганого розвитку даної сфери є відсутність реклами та популяризації даного напрямку і, як наслідок, непроінформованість споживачів про існування та можливості, що він пропонує. Проте, на запитання хто має займатись такою діяльністю та в якій формі, дати відповіді практично ніхто не може.

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що медичний туризм на ринку міста Львова знаходиться фактично у стадії зародження і для його перетворення у сформовану галузь потрібно ще багато зусиль та часу з боку усіх суб'єктів, що мають до неї відношення та прагнуть її розвивати. Погоджуюсь із словами менеджера фірми «Міст-тур», що ініціатива та проведення відповідних заходів мають виходити саме від тих суб'єктів, які зацікавлені у отриманні прибутку від даної галузі. Мова йде про приватні туристичні фірми, а також медичні заклади, які і формують ринок медичного туризму. А якщо дослідити ринок, вивчити тенденції та запити споживачів, то можна побачити, що медичний туризм є дуже перспективним напрямком. Проте, ця ніша ринку на сьогоднішній день є фактично незаповненою та нерозвиненою.

Питання для обговорення 3-го розділу:

- 1. Функціонування медичного туризму на прикладі стоматологічної клініки «Rikota».*
- 2. Цінова стратегія стоматологічного туризму*
- 3. Дослідження роботи клініки «Інтерсоно» по напрямку медичного туризму.*
- 4. Тенденції туристичного потоку до Львова з метою медичного туризму*
- 5. Порівняльний ціновий аналіз медичного туру в Україну та лікування в європейській країні.*
- 6. Діяльність санаторно-курортного туризму Львівщини*
- 7. Дослідження туристичних фірм м.Львова по напрямку медичного туризму*

Розділ 4

ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

- 4.1. *Проблеми в'їзного медичного туризму України*
- 4.2. *Можливості перспективних галузей української медицини... ..*
 - 4.2.1. *Кардіохірургія*
 - 4.2.2. *Офтальмологія*
 - 4.2.3. *Репродуктивні технології*
 - 4.2.4. *Стоматологія*
 - 4.2.5. *Біотехнології*
 - 4.2.6. *Естетична медицина*
 - 4.2.7. *Реконструктивна хірургія*
 - 4.2.8. *Пластична хірургія*
- 4.3. *Основні стратегічні орієнтири розвитку ринку медичного туризму України*

4.1. Проблеми українського в'їзного медичного туризму

За даними видання *Medical Travel*, щороку з метою отримання медичних послуг здійснюється близько 30 млн подорожей, а кількість запитів щодо МТ, яка реєструється у пошуковій системі Google протягом дня, перевищує 138 млн. Абсолютні лідери у сегменті *в'їзного медичного туризму* (далі ВМТ) на сьогодні – Німеччина та Ізраїль (70 тис. та 30 тис. іноземних пацієнтів за рік відповідно). Проблеми, що гальмують розвиток ВМТ в Україну, відомі: низький рівень проживання та сервісу, відсутність медичних туроператорів, слабка державна підтримка, порушення конфіденційності, обмежена фінансова прозорість, недостатній юридичний супровід пацієнтів, відсутність у штаті співробітників із належною підготовкою та профільних департаментів, складнощі перекладу (персонал не володіє іноземною мовою), застаріла матеріально-технічна база та відсутність системи ціноутворення у державних медичних установах, незамкнений цикл послуг. Запорукою успіху України у сфері ВМТ стануть індивідуальний підхід до кожного пацієнта (персоналізація), професіоналізм лікарів і сучасні діагностичні/лікувальні технології.

У зв'язку з девальвацією курсу гривні на сьогодні іноземцям, як ніколи, вигідно відпочивати та лікуватися в Україні. Іноземні клініки (наприклад Ізраїлю, Туреччини тощо) проводять значні промоційні кампанії, громадяни України їздять туди лікуватися, бо не знають про

медичний потенціал вітчизняних лікувальних закладів або їх відлякує зовнішній вигляд та культура обслуговування у наших медичних закладах.

Відверто кажучи, «антураж» більшості вітчизняних медичних закладів, відомий кожному з нас, вступає в дисонанс з ідеєю *в'їзного медичного туризму* (далі ВМТ): тіснява, обшарпані стіни невизначеного кольору, лінолеум з аксесуаром у вигляді відра та брудної ганчірки, непрацюючі десятиліттями ліфти, 6-8-місні палати без зручностей та (особливо) отримана у спадок пострадянська ментальність персоналу, що починається з гардеробу й ресептури і не має нічого спільного з гостинністю або хоча б елементарною люб'язністю, навряд чи можуть привабити не те що вибагливого зарубіжного медичного туриста, а й середньостатистичного мешканця країни. «Суворі українські реалії» та потужна рекламна кампанія у ЗМІ німецьких, ізраїльських, турецьких клінік призвели до того, що наші співвітчизники, які мають відповідні фінансові можливості, без жодних вагань надають перевагу лікуванню за кордоном (це понад 200 тис. осіб щороку, загальні витрати яких сягають 1 млрд євро). На щастя, з кожного правила є виключення: державні заклади і приватні установи, що за якістю і професіоналізмом відповідають світовим стандартам, з приємними і комфортними умовами перебування, в Україні існують, причому їх кількість щороку збільшується (див. рис. 4.1).

Рис.4.1 Медичний туризм України: в'їзний та виїзний потоки [70].

В першу чергу сьогодні потрібно проводити інформаційні кампанії, щоб українці знали про якість вітчизняної медицини, а також заради того, щоб побороти страх іноземців приїжджати до України, оскільки єдина причина, чому після 2014 р. туристи, в тому числі з метою лікування, перестали приїжджати в Україну, – це страх війни. Хоча наша держава має потенціал в таких галузях, як репродуктивне здоров'я, стоматологія, гінекологія тощо, іноземці не поспішають їхати за медичними послугами до України. І, на жаль, сьогодні робиться дуже мало для того, щоб переконати іноземних туристів та інвесторів, що наша держава – це не гаряча точка і українські медичні заклади готові приймати туристів. Тому потрібно створити базу для промоції медичного потенціалу країни, а також на рівні держави заохочувати клініки, які відкривають різні медичні напрямки обслуговування іноземних туристів. Також спікер запросила всіх охочих на парламентські слухання на тему «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України», які відбудуться 6 квітня. У ході цих слухань буде обговорюватися й питання медичного туризму.

Оскільки медичний туризм може стати тією рятівною соломинкою, що дасть кошти на порятунок української медицини загалом 25 березня 2016 року з ініціативи народного депутата, заступника голови Комітету Верховної Ради (ВР) України з питань охорони здоров'я Ірини Володимирівни Сисоєнко відбувся Круглий стіл присвячений питанням розробки Стратегії розвитку в'їзного медичного туризму (ВМТ). Вчені, практичні лікарі, керівники приватних медичних закладів і профільних інституцій, запрошені на засідання круглого столу, висловили свої думки про проблеми та перспективам розвитку в'їзного медичного туризму (ВМТ). Почесний консул України у м. Падуа (Італія) Марко Тозон, який привітав учасників заходу, висловив віру у налагодження співпраці України з регіонами Італії у межах його консульського округу (області Венето, Трентіно-Альто-Адідже, Фріулі-Венеція-Джулія). На його думку, наша держава дійсно переживає тяжкі часи, та криза й випробування – завжди хороший старт для кардинальних змін. Наскільки швидко відбудеться оновлення України і коли вона посяде гідне місце у європейському просторі, залежить лише від українців. Вже є успішний досвід україно-італійської співпраці на українському ринку, зокрема, у сфері транспортування хворих на лікування за кордон. Паскуале Ліно Віллардіта, комерційний директор Air Ambulance – компанії, що є провідним авіаперевізником у Італії та єдиним національним оператором із власним парком літаків пропонує

розмістити літак в одному з аеропортів, що прискорить надання транспортних послуг як на території держави, так і за її межами.

Президент Національної академії медичних наук (НАМН) України, академік НАМН України, завідувач кафедри нейрохірургії Національного медичного університету (НМУ) ім. О.О. Богомольця (м. Київ), заступник директора з наукової роботи та науковий керівник відділення відновної нейрохірургії ДУ «Інститут нейрохірургії ім. А.П.Ромоданова НАМН України», доктор медичних наук, професор Віталій Іванович Цимбалюк закликав усіх українських вчених та практиків популяризувати свої здобутки за кордоном (у т. ч. шляхом промоції на телебаченні), підготувати тематичні буклети англійською мовою, погодити цінову політику за допомогою ВР та Кабінету Міністрів України з цієї кризи медицина незабаром вийде. Адже до складу НАМН України входить 36 наукових закладів, більшість із яких є клінічними; вони надають спеціалізовану високотехнологічну допомогу. Зацікавлені у лікуванні в Україні насамперед серед мешканців країн колишнього СРСР, особливо Середньої Азії, Закавказзя, а також у громадян держав арабського світу (серед яких багато колишніх/нинішніх студентів українських медичних вузів, що значно посилює авторитет української медицини).

У зв'язку з подіями 2014 року кількість подорожуючих в Україну зменшилася з 25 до 13 млн. Сьогодні першочергове завдання – подолати страх іноземців (у т. ч. потенційних медичних туристів), пов'язаний з військовими діями. Преса, телеканали (особливо російські) позиціонують Україну як «гарячу точку». І якщо раніше, припустимо, у Міжнародну клініку реабілітації В.І.Козявкіна (м. Трускавець, Львівська обл.) літали чартери з Німеччини, то в останні роки кількість іноземних пацієнтів помітно знизилася навіть у закладах, розташованих у західних областях. Необхідно створити базу для промоції можливостей України у медичній сфері, а також заохочувати на державному рівні ті клініки, які надають допомогу медичним туристам.

Віце-президент Української асоціації медичного туризму(УАМТ) Ігор Торський, аналізував передумови створення загальної державної стратегії розвитку медичного туризму.. Він представив SWOT-аналіз сучасного стану ринку МТ України та описав різні моделі бенчмаркінгу, придатні для практичного використання. (рис.4.2.).

Рис. 4.2. SWOT-аналіз сучасного стану ринку МТ України [70].

Віце-президент Української асоціації медичного туризму (УАМТ) Ігор Торський виділяє на ринку МТ комплекс факторів – так звані 5Д, до якого входять достатність послуги, її дієвість (послуга, що реально працює), досяжність у часі та просторі (зручне місце локації клініки/країни та можливість отримати послугу у короткий термін), доступність прайсу, додатковий сервіс. Важливою перешкодою для розвитку медичного туризму в Україні є проблема з відкриттям віз у пацієнтів з багатьох країн. Тому це питання необхідно вирішити, що дасть доступ іноземним хворим до української медицини та дозволить залучити додаткові кошти до державного бюджету і покращити репутацію України на міжнародній арені. Торський розглянув особливості України, що впливають на ринок МТ, у розрізі моделі SWOT. Однією з унікальних переваг нашої держави є системне клінічне мислення лікарів, тоді як вагомими недоліками – відсутність довгострокової державної стратегії розвитку та складнощі з відкриттям віз громадянам арабських країн.

Про присутність України на міжнародній арені МТ у світі вже знають, однак для подальшого зміцнення позицій слід обрати найбільш дієву модель бенчмаркінгу. Прикладом може слугувати досвід Туреччини, яка продемонструвала стрімкий злет у галузі ВМТ. Цьому сприяли активна державна підтримка (чітка стратегія розвитку, рефінансування промоції, стимулювання приватного сектора тощо), постійна робота над брендом, відчутні фінансові вливання (більш ніж 30 млрд доларів приватних інвестицій протягом 10 років), залучення кваліфікованих закордонних спеціалістів, відкриття регіональних офісів та клінік у багатьох країнах світу. Найбільший авіаперевізник Туреччини Turkish Airlines, наприклад, навіть компенсує 50% вартості квитків для всіх бажаючих пройти лікування в турецьких клініках.

Можна використати як зразок угорську модель розвитку МТ, де державна підтримка напряму МТ досить слабка. Проте завдяки чіткому фокусуванню на окремих напрямках та позиціонуванню себе як експерта в них Угорщина створила бренд «термальної столиці» та «стоматологічного кабінету» Європи (понад 100 тис. пацієнтів щорічно відвідують цю країну виключно для отримання стоматологічних послуг). Модель Індії акцентує увагу на мінімальній вартості медичних послуг («У нас – найдешевше!»); ринок цієї держави не має системної промоції, однак залишається одним із найбільш конкурентоспроможних.

Основні стратегічні етапи розвитку медичного туризму в Україні виділила Президент Клубу в'їзного медичного туризму «inUkraine», директор компанії «JK Consulting Group», Юлія Хоміч:

1. В першу чергу, необхідно визначити напрями медицини, на які першочергово необхідно зробити акцент.

2. По-друге, вибрати цільові міжнародні ринки для України.

3. По-третє, необхідним є проведення внутрішньої роботи з суб'єктами ринку щодо їх готовності до імплементації міжнародних стандартів.

4. По-четверте, слід впровадити крос-культурний маркетинг медичних послуг та створення бренду «Україна – дестинація медичного туризму».

5. І останнє – розвивати страхову медицину. На думку Ю. Хоміч, страхову медицину буде швидше запроваджено в Україні, якщо лікувальні заклади почнуть співпрацювати з міжнародними страховими компаніями, які запрошуватимуть іноземних пацієнтів лікуватися в нашій країні.

Можна створити бренд, підвищити конкурентоздатність та сприяти промоції України як постачальника послуг МТ на міжнародній арені. Потрібно формувати імідж держави у правильному ракурсі: розповідати про її чудові краєвиди, поєднання контрастів, унікальні цілющі природні ресурси, високий рівень освіченості населення (4-ге місце у світі), локацію у серці Європи. Правильне позиціонування стосується і цінних пропозицій – варто робити акцент не на «дешево», а на «доступно».

Продукт ВМТ поєднує 2 складові – медичну і сервісну. Запрошувати на лікування пацієнта з іншої країни слід на основі об'єктивного розуміння спроможності вирішення його проблеми. Дистанційна оцінка медичної документації, формування попередньої програми лікування, цінової пропозиції та переклад резюме лікаря на зрозумілу пацієнту мову повинні тривати не більш ніж 48 год з моменту отримання запиту. Після приїзду пацієнта слід виконати комплексне обстеження і на підставі його результатів коригувати попередній план дій. Сервісний компонент передбачає закріплення за пацієнтом координатора, який відповідає за зустріч, трансфер, поселення, переклад тощо. Можна створити на базі закладу відповідний департамент або делегувати ці функції компаніям-посередникам та медичному асистансу на контрактних умовах.

Надзвичайно важливим є адаптувати законодавство України до нормативно-правових актів ЄС у сфері МТ. Зокрема, це стосується сфери громадського здоров'я і захисту прав споживачів. Хоча законодавство України містить майже повний каталог прав пацієнта, все одно виникають проблеми із захистом таких прав. Це пов'язано з відсутністю в законодавстві ефективних механізмів їх реалізації, а наявність такої проблеми стає перешкодою для розвитку медичного туризму, яка змушує іноземного пацієнта сумніватися в лікуванні в Україні.

Існує необхідність розгляду законопроектів у медичній сфері, зокрема законопроект про надання більшої фінансової та управлінської автономії закладам охорони здоров'я, нової редакції Закону України «Про трансплантацію органів та анатомічних матеріалів»; адаптації законодавства України до норм ЄС (особливо у сфері громадського здоров'я та прав споживачів). Засновник і керуючий партнер консалтингової компанії «Юркрафт Медицина» (м. Київ), директор Навчально-наукового центру медичного права юридичного факультету, доцент кафедри адміністративного права Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук Радмила

Юрїївна Гревцова концентрується на питаннях нормативно-правового забезпечення МТ та розробляє пропозиції щодо його удосконалення. Вона поділилася деякими міркуваннями стосовно законодавчого визначення напряму руху реформ: «Особливу увагу хочу звернути на важливість положення Директиви Європейського Парламенту та Ради Європи, яке стосується реалізації прав пацієнтів на транскордонні послуги в охороні здоров'я, положення щодо інформування пацієнта про характер і умови надання послуг тощо. Законодавство України, попри всю його недосконалість, передбачає і те, і інше, містить майже повний перелік прав пацієнта, який визначається законодавством країн ЄС (окрім права на повагу до часу пацієнта, також чітко не позначено право на інновації). Чому хворі в нашій державі відчують тотальну незахищенність? І це один із приводів для іноземного туриста замислитись: а чи варто взагалі їхати в Україну? І ми повинні надати ствердну відповідь. Звісно, для цього потрібно ще чимало зробити, адже досі відсутня процедура розгляду нових лікувальних методів, суттєві недоліки зафіксовано стосовно термінологічного визначення медичного експерименту, винятків із загальних правил оподаткування медичних закладів податком на додану вартість тощо. На щастя, прогрес є: наприкінці 2015 р. прийнято закон, який усуває регуляторні бар'єри у сфері державно-приватного партнерства (поки що не набрав чинності), з'явилися накази МОЗ щодо телемедицини та ін.» [70].

Проблемою медичного туризму також є відсутність якості. Акредітація українських медичних установ у стандартах ISO 9001:2015 може стати своєрідним «знаком якості», універсальним для іноземних туристів усіх національностей (свідченням того, що американець, британець чи француз може довіряти цій установі) та покращать міжнародний імідж клініки. Підготовка до сертифікації ISO 9001 потребує в середньому 3-5 міс кропіткої праці. Існують грантові програми Європейського банку реконструкції та розвитку (зокрема BAS), що компенсують медичним закладам 50-70% вкладених коштів. Сертифікати ISO 9001 вже отримали Центр реконструктивної та відновної медицини Одеського національного медичного університету, КЗ «Київський міський пологовий будинок № 7», Військово-медичний клінічний центр Західного регіону (м. Львів) та ін.

4.2. Можливості окремих галузей української медицини

В окремих сегментах ВМТ Україна здатна скласти гідну конкуренцію провідним державам світу завдяки численним перевагам: у

вітчизняній медицині працює багато високопрофесійних профільних фахівців, які надають допомогу найвищої якості; ціни на послуги значно нижчі порівняно з такими у Європейському союзі (ЄС); наша країна є географічним центром Європи та має досить розвинену готельну і транспортну інфраструктуру. У масштабі держави ВМТ – це можливість залучення інвестицій, розбудови медичної інфраструктури, підвищення якості надання медичних послуг, покращення іміджу на міжнародній арені тощо. Багато наших лікарів, назви відомих вітчизняних закладів знають за кордоном, їм довіряють, до них вже сьогодні готові звертатися за допомогою медичні туристи. Але якщо у світі ВМТ є додатковим джерелом надходження коштів у бюджет, то в Україні ця галузь поки що залишається поза межами державної політики. Необхідно змінити стан речей на краще, сприяти тому, щоб українські клініки й лікарі пропонували оздоровчі послуги, привабливі як для іноземців, так і для громадян України. Завдання нинішнього круглого столу – визначити перелік медичних послуг, що користуються максимальними попитом в іноземних підданих, та «слабкі ланки» у законодавчій базі, які слід удосконалити.

Про здобутки в найпрогресивніших на сьогодні напрямках – репродуктології, офтальмології, стоматології, клітинній терапії, пластичній хірургії, кардіохірургії, естетичній медицині – та досвід надання послуг медичним туристам розповіли відомі вітчизняні фахівці на вже згаданому засіданні Круглого столу присвяченому розвитку ВМТ 26 березня 2016 року. Потрібно розробити окремі стратегічні орієнтири для кожної перспективної галузі медицини.

4.2.1. Кардіохірургія

Вже відома нам кардіохірургія має величезні перспективи у розвитку. Сьогодні в Україні функціонує 35 кардіохірургічних центрів. Провідною профільною установою нашої держави залишається ДУ «Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова НАМН України» – колиска вітчизняної кардіохірургічної школи, заклад із більш ніж 60-річною історією та величезним практичним досвідом (понад 180 тис. втручань). Інститут є навчальною базою 6 кафедр вузів, має відповідні ліцензії та сертифікат ISO 9001. Протягом лише 1 дня на його базі виконується більш ніж 30 втручань, щорічно за консультативною допомогою звертаються понад 40 тис. хворих». Фахівцями закладу здійснюються унікальні операції, рівень смертності під час яких часто нижчий за такий у провідних світових клініках.

Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова Національної академії медичних наук України (далі – Інститут ім. М.М. Амосова) має надзвичайні перспективи розвитку серцевої хірургії в Україні. Під егідою інституту та кафедри хірургії серця та магістральних судин Національної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика МОЗ України і Асоціації серцево-судинних хірургів України діють 23 кардіохірургічні центри, які виконують кардіохірургічні втручання в повному обсязі. Протягом останніх 5 років було виконано близько 20 тис. оперативних втручань на серці із загальноєвропейським рівнем летальності до 1,5%. У цьому напрямі Україна має величезний потенціал: майже 200 кардіохірургів, 140 кардіологів і 227 анестезіологів, які працюють у цих центрах.

На сьогодні Інститутом ім. М.М. Амосова створено технологію аортокоронарного шунтування на серці, що працює. Тобто не потрібно зупиняти серце та застосовувати апарат штучного кровообігу, і вже проведено майже 10 тис. таких операцій з летальністю – 0,5%. Також заклад проводить операції пацієнтам з патологією аорт (аневризмами аорти), хірургічне лікування інфекційного ендокардиту, порушень ритму серця, його пухлин та ін. (див. табл. 4.1.)

Таблиця 4.1.

Показники діяльності Інституту ім. М.М. Амосова [70].

Таблиця. Унікальні можливості ДУ «Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова НАМН України»		
Втручання	Кількість операцій	Рівень смертності
Аортокоронарне шунтування на серці, що працює	Понад 10 тис.	0,5%
Вдоскоалена методика аортокоронарного шунтування у хворих на цукровий діабет	1450	0,3%
Корекція патології аорти (у т. ч. у разі її розшарування)	1217 (362 при розшаруванні аорти)	2,7% (3,3%)
Хірургічне лікування інфекційного ендокардиту	Понад 4 тис.	2,2% (для порівняння: у ЄС – 8-15%)
Корекція вроджених вад серця	Близько 35 тис. (майже 5 тис. – ендоскопічно)	1,5-2% (0,1%)
Хірургія пухлин серця	740	0%

Інститут ім. М.М. Амосова опановує також і нові науково-практичні напрями, серед яких: акушерська кардіологія і кардіохірургія; біомедична інженерія; фетальна кардіохірургія; трансплантація серця та штучне серце тощо. Щодо останнього спікер звернувся до присутніх народних депутатів України з проханням удосконалити законодавство у сфері трансплантації органів. Він звернув увагу, що в нашій державі є кваліфіковані фахівці для проведення таких операцій і в Інституті ім. М.М. Амосова є досвід ведення таких пацієнтів в післяопераційний період. У зв'язку з тим, що за останні 2 роки 29 українських пацієнтів було прооперовано в Республіці Білорусь. При цьому В. Лазоришинець наголосив, що вартість однієї операції становила більше 100 тис. дол. США, а за ці гроші в Україні можна було б провести кілька операцій.

В Інституті ім. М.М. Амосова є таке ж саме обладнання, що й в провідних клініках іноземних держав, однак існують проблеми з умовами утримання пацієнтів. Тому для виправлення цієї ситуації було розроблено проект нового корпусу та відведено землю для нього, залишилося лише знайти інвестора для будівництва.

Унікальний досвід нагромаджено в хірургії порушень ритму серця, зокрема, у новонароджених, використанні механічних методів підтримки кровообігу, хірургічного лікування кардіоміопатій.

Принципово новими напрямками є:

- акушерська кардіологія та кардіохірургія (43 дитини з'явилися на світ у стінах закладу, 24 мамам виконано втручання на серці одразу ж після пологів);
- ургентна та екстрена кардіохірургія;
- фетальна кардіохірургія (втручання на серці плода; тематична доповідь вітчизняних спеціалістів привернула увагу світової спільноти на конгресі у м. Лас-Вегасі);
- трансплантація серця та штучне серце;
- біометрична інженерія.

Необхідно підготувати закон, що регулюватиме питання трансплантації серця та штучного серця. Протягом останніх 2 років 29 нашим співвітчизникам здійснено пересадку серця у РБ, приблизна вартість кожного втручання – 120 тис. доларів. В Україні за ці кошти вдалося б прооперувати 15-20 пацієнтів. Українські кардіохірурги вміють виконувати подібні втручання, ми маємо успішний досвід ведення таких хворих у післяопераційному періоді, не вистачає лише нормативно-правової бази. Фактично єдине обмеження для ВМТ – відсутність належних умов проживання для іноземців. Однак це питання наразі вирішується: створено проект будівництва нового

корпусу (його кошторис >1 млрд грн), виділено земельну ділянку, залишається головне – відшукати інвестора.

4.2.2. Офтальмологія

На базі закладу ДУ «Національний інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова НАМН України» (м. Одеса) діє 5 підрозділів національного значення – Український центр запальних хвороб ока, Український офтальмотравматологічний центр (працює в режимі 24/7 та надавав допомогу постраждалим під час подій на Майдані та в зоні АТО), Центр опіків ока (єдиний у світі, що надає спеціалізовану допомогу пацієнтам із такими ураженнями, зазвичай вони «курсують» між опіковими центрами та офтальмологічними відділеннями), Український центр очної онкологічної патології, Центр дитячої офтальмології.

За період існування Інституту накопичено суттєвий досвід лікування іноземних пацієнтів. Зокрема, за останні 5 років надано допомогу 539 хворим із понад 40 країн світу, серед яких США, Німеччина, Велика Британія, Норвегія, Швеція, Швейцарія та ін. (близько половини пацієнтів – мешканці країн Близького Сходу). Щорічно лікуються приблизно 1 тис. хворих із держав пострадянського простору (Молдова, РФ, Азербайджан, Грузія). Першочерговий інтерес для закордонних пацієнтів становить пересадка рогівки, одним із піонерів у якій свого часу став В.П. Філатов. Однак виконання такого втручання обмежується відсутнім дефіцитом донорського матеріалу: навіть громадянам України через величезну чергу отримати його доволі складно. Єдина альтернатива – купівля донорського матеріалу (його вартість близько 20 тис. грн, до того ж у цій сфері спеціалізується лише ДП «Біоімплант» МОЗ України з м. Дніпропетровська). Друге місце за попитом у рейтингу послуг посідає кератопротезування – з цією потребою звертаються переважно пацієнти з Болгарії. З метою розвитку МТ проводяться переговори з компаніями-асистансами щодо забезпечення ними пакету немедичних послуг (супроводу, проживання і т. ін.), адже за 80 років існування закладу жодного разу не здійснювався капітальний ремонт приміщень.

4.2.3 Репродуктивні технології

Окрім високої ефективності та доступної вартості, популяризації напряму репродуктивної медицини сприяє легальність сурогатного

материнства (воно дозволено лише в США, Україні та Грузії). Законодавство у цій сфері потребує доопрацювання. Нещодавно І.В. Сисоєнко було організовано тематичний круглий стіл, під час якого обговорювалися можливі зміни й доповнення. За частотою пошуку за параметром «донація» Україна посідає 6-те місце у світі. Щоб ці можливості стали ще більш широкими, потрібні зусилля держави щодо ліквідації таких бар'єрів, як недосконалість законодавства у сфері регуляторних вимог, реєстрації ліків та медичного обладнання; перегляд обмежень на перевезення біоматеріалів для проведення циклів допоміжних репродуктивних технологій; поглиблення євроінтеграції.

Знаковою та надзвичайно перспективною в цій галузі є діяльність клініки «Інтерсоно Medicover group». У 2013 р. заклад приєднався до найбільшої європейської мережі приватних закладів охорони здоров'я Medicover (85 клінік у 14 країнах світу) – єдиного європейського інвестора у медичній сфері на теренах України. Сертифікація за європейським зразком, аудити, що проводяться кожні півроку, виробили звичку надавати медичні послуги найвищої якості. У 2015 р. нами проведено 1500 лікувальних курсів, третина із них – пацієнтам із більш ніж 20 країн світу. Основна мета приїзду іноземних медичних туристів – лікування безпліддя, адже результативність процедур в Україні вища за таку у Європі (54 проти 38% для усіх вікових категорій). Крім того, доступна унікальна методика – кріоконсервація та зберігання клітин яєчників, якими можуть скористатися онкохворі пацієнтки після завершення хіміотерапії.

Серед пацієнтів клініки нерезидентами України є 15% (зі слів Генерального директора МЦ «Мати та дитина», доктор медичних наук Наталія Олександрівна Данкович). МЦ «Мати та дитина», окрім послуг медичного характеру, надає послуги супроводу. Нині заклад проходить сертифікацію за ISO 9001:2015 (цим займається окремий департамент). Принцип роботи клініки – «Все для пацієнта», помножений на високу результативність програм сурогатного материнства і донації (у 80% випадків успіху вдається досягти з першої спроби), приваблює зарубіжних пацієнтів. Клініка заявила про себе на виставках у Дубаї, Празі. Заступник генерального директора зі стратегічного маркетингу та розвитку клініки ISIDA Наталія Тулінова розповіла, що заклад має 12-річний досвід обслуговування іноземних пацієнтів, їх частка у загальній структурі хворих – 30% (лише у 2015 р. кількість закордонних медичних туристів становила майже 1200 осіб). «У зв'язку з військовими діями дещо зменшився попит на наші послуги серед

громадян РФ, проте на популярність серед мешканців Італії, Грузії, США відомі події практично не вплинули. Дуже важливо, щоб це почули ті, хто з надією дивиться у майбутнє, – підкреслила Н. Тулінова. – Серед переваг ISIDA – сертифікація за ISO (ми отримали її 10 років тому і щорічно підтверджуємо), вільне володіння персоналу англійською мовою (крім того, служба супроводу та перекладу надає послуги на 7 мовах), успішний практичний досвід. Єдиною складністю для нас є відсутність прикладу для наслідування. ISIDA – піонер у сфері ВМТ серед профільних вітчизняних закладів, усі знання ми змушені здобувати методом «спроб та помилок».

Для підвищення міжнародної привабливості України потрібно впровадження внутрішньої/зовнішньої сертифікації медичних закладів, прозоре законодавче регулювання, відсутність медичних скандалів та ін.

4.2.4. Стоматологія

МТ відкриває широкі можливості для країни, насамперед сприяє створенню додаткових робочих місць не лише в медицині, а й у сфері обслуговування (ресторани, готелі, туристичні об'єкти тощо), зростанню конкуренції і, відповідно, якості послуг, поповненню бюджету. (Обсяг світових ринків МТ та оздоровчого туризму оцінюють у 50 та 106 млрд доларів відповідно.)

Стоматологія традиційно знаходиться у когорті лідерів щодо ВМТ; ще у 2008 р. за цим показником Україна займала 7-ме місце у світі. Характерною рисою вітчизняного ринку є те, що ці послуги надаються приватними клініками та за аналогічної якості мають значно нижчу вартість (дентальна імплантація в Україні коштує 200-1000 доларів, у США – приблизно 3 тис.).

Доцент кафедри ортодонції та пропедевтики ортопедичної стоматології НМУ ім. О.О. Богомольця, директор клініки «ІриС-денТ», кандидат медичних наук Ірина Леонідівна Скрипник висвітлила деякі досягнення українських стоматологів: перші роботи в галузі дентальної імплантації були виконані у 1980-х рр. представниками київської ортопедичної школи; ексклюзивна методика дистракційного остеогенезу у щелепно-лицьовій ділянці, розроблена В.І. Куцевляком, нині широко відома у світі (на жаль, через певні обставини їх не вдалося перевести на промислову основу), нагромаджено досвід виконання дентальної імплантації у дітей з повною відсутністю зачатків зубів.

4.2.5. Біотехнології

Темі «Біотехнології – альтернатива протезуванню» присвятив виступ генеральний директор Медичної компанії ілауа Олексій Шершньов.

З моменту відкриття клініки ілауа у 2011 р. проліковано понад 5 тис. пацієнтів. При ураженнях опорно-рухового апарату, що загрожують ампутацією кінцівки чи потребують протезування (перелом, що тривало не зростається, аваскулярний остеонекроз, хибний суглоб, артроз суглоба, критичний дефект кісткової тканини, укорочення кінцівки, еквіноварусна деформація стопи), використовуються біотехнології (регенерація на основі стовбурових клітин). У багатьох, здавалося б, безнадійних випадках вдається уникнути ампутації, зберегти ногу чи руку.

Медична компанія ілауа активно впроваджує соціальні проекти – «Біотех-реабілітація поранених» за рахунок People's Project (від ампутації вдалося врятувати 52 бійців АТО) та «Банк шкіри» (резерв із 5 млрд клітин, необхідних для відновлення шкіри після опіків і травм пораненим у зоні АТО). Ті учасники АТО, котрим пощастило вчасно потрапити у клініку ілауа й уникнути втрати кінцівки, називають фахівців закладу чарівниками. Дійсно, яким би якісним і сучасним не був протез, він ніколи не зможе замінити свою руку чи ногу. Наявність технологій такого рівня вкрай важлива для пацієнтів усіх країн.

4.2.6. Естетична медицина

Естетична медицина демонструє надзвичайно потужну динаміку росту в усьому світі. У США кількість пластичних операцій та косметологічних процедур співвідноситься як 1:10, безсумнівним лідером рейтингу за популярністю у структурі косметологічних послуг визнані ін'єкції ботулотоксину та гіалуронової кислоти (2/3 від загальної кількості виконаних маніпуляцій), лазерна епіляція. Прибуток від їх виконання оцінюють у 15 млрд доларів.

Характерна риса вітчизняної естетичної медицини – «напівтіньовий ринок», що лежить поза межами контролю держави: 80% послуг надаються не в медичних закладах, а в салонах краси, перукарнях (які досить часто не мають відповідної ліцензії) і навіть у «кухонних» умовах (вдома у фахівця або клієнта). Наслідком цього є численні міфи та історії ускладнень із власного досвіду, які циркулюють

у колі прихильників косметологічної індустрії. «На сьогодні галузь естетичної медицини спроможна ефективно і на належному рівні обслуговувати як українських пацієнтів, так і медичних туристів. Але яким чином це допоможе державі у поповненні бюджету? Зрозуміло, що якщо це в'їзний МТ у вітальню косметолога, то ніяк. Неприпустимо, щоб пацієнт, наприклад, з ОАЕ, повертаючись додому, розповідав співвітчизникам щось на кшталт «був у косметолога на Хрещатику, виникли ускладнення, тому більше не звертатимуся», – поділився міркуваннями директор Shagov Aesthetic Medicine, кандидат медичних наук Євгеній Анатолійович Шагов.

На його думку, головне завдання для державних органів влади – сприяти легалізації бізнесу, спростити систему оподаткування (як варіант – запровадити єдиний податок у розмірі 5%), популяризувати ідею про прозоре ведення бізнесу шляхом соціальної реклами. Щодо розвитку ВМТ, то необхідні промоція в інтернет-мережі і на міжнародних галузевих форумах (можливо, часткова компенсація фінансових витрат за участь у них), надання закладам державних гарантій (підтвердження безпеки послуг та надійності закладів для туриста), забезпечення можливості отримання довгострокового кредиту для купівлі інноваційного косметологічного устаткування.

4.2.7. Реконструктивна хірургія

На ринку ВМТ вже давно заявила про себе Valikhnovsky MD Medical Center, директор якого – кандидат медичних наук Ростислав Любомирович Валіхновський, висловив упевненість, що найбільш дієвим інструментом, який допомагає залучити зарубіжних пацієнтів, є унікальність медичних послуг (зокрема, у випадку Valikhnovsky MD Medical Center – надбання у сфері реконструктивної хірургії в умовах мирного часу та в разі ушкоджень під час військових дій, досвід реконструктивної хірургії після отруєння хімічними речовинами).

Р.Л. Валіхновський оприлюднив статистику за 1998-2016 рр. щодо відвідування клініки медичними туристами: їх кількість становила 5,8% від загальної (у абсолютних цифрах – близько 7 тис. із понад 123 тис. хворих), мета приїзду у переважній частині випадків – проведення пластичних операцій та реконструктивних процедур.

«Унікальні авторські розробки та результати лікування були висвітлені у численних телевізійних проектах, таких як «Я соромлюсь свого тіла», «Поверніть мені красу», «Моє нове життя», «Стосується кожного», «Говорить Україна», на 5 каналах. Аудиторія перевищила 24

млн осіб, у т. ч. за кордоном. Телепроекти сприяли збільшенню кількості іноземних туристів, які звернулися у клініку, – повідомив Р.Л. Валіхновський. – За допомогою сателітного та інтернет-телебачення можна оглядати здобутки вітчизняної медицини, сфокусовані на зростання привабливості ВМТ в Україну».

Серед озвучених Р.Л. Валіхновський пропозицій можна виокремити наступні:

- визначити, які заклади можуть бути представлені на міжнародному ринку, та ранжувати їх відповідно до критеріїв міжнародних інституцій;

- забезпечити контроль якості надання послуг (сертифікація, ліцензування тощо);

- створити портал, інтернет-спільноту під егідою ВР чи МОЗ, на базі цього ресурсу презентувати інформацію про обрані клініки (важливо, щоб він постійно оновлювався, а клініки, які покращать свій рівень, могли потрапити в топ-рейтинг);

- залучати посольства, консульства, УАМТ для промоції МТ;

- представляти Україну у тих площинах, що вже визнані світом (офтальмологія, стоматологія і т. ін.).

4.2.8. Пластична хірургія

Провідний пластичний хірург та завідувач відділення хірургії клініки «Ана-Космо», кандидат медичних наук Павло Андрійович Денищук працює в цій галузі 18 років. Існує певна колізія: оскільки офіційно спеціалізація «Пластична хірургія» в Україні відсутня, то подібна рекламна кампанія досить дивно виглядатиме на зарубіжних теренах. Тим не менше напрацювання в галузі пластичної хірургії в Україні досить значні: напрям розвивається вже понад 20 років, вітчизняні спеціалісти не лише відвідують найпрестижніші світові форуми, а й презентують там свої досягнення, діляться практичним досвідом. «12% пацієнтів нашої клініки – мешканці інших країн. Звісно, значна їх частина – наші колишні співвітчизники: вони знайомі з особливостями медичного ринку, довіряють українським фахівцям та бажають отримати якісні послуги за як мінімум втричі нижчою ціною (наприклад, вартість блефаропластики в Україні та Швейцарії – 1 та 5 тис. євро відповідно). Проте чимало закордонних клієнтів звертаються за рекомендацією (за принципом «сарафанного радіо») і керуються іншими аргументами. Для них вирішальне значення має відповідність європейським тенденціям: втручання забезпечують більшу природність

і натуральність, тоді як, наприклад, після лікування у пластичних хірургів США і країн Латинської Америки зміни досить різкі, інколи навіть кардинальні. Часто саме в Україні закордонні пацієнти дізнаються про наявність у них певних хронічних захворювань, оскільки будь-якій хірургічній маніпуляції передують комплексне обстеження. Беззаперечна перевага українських клінік – проведення комплексу реабілітаційних процедур після операції. Те, що ми поступаємося закордонним закладам за рівнем технічного оснащення, – міф. Клініка, яка тримає руку на пульсі подій, неодмінно дбатиме і про новітні технологічні рішення».

І.В. Сисоєнко під час розробки законопроекту про медичний туризм ініціювала впровадження медичних спеціальностей в Україні таких, як «ерготерапевт», «фізіотерапевт» та «пластичний хірург».

Наша держава здатна стати Меккою медичного туризму. Фахівці та урядовці впевнені: місія здійсненна за умови якісного сервісу й вдосконалення законодавчої бази.

4.3. Основні стратегічні орієнтири розвитку ринку медичного туризму України

Отже, проаналізувавши ринок медичного туризму в Україні, можна сказати, що є окремі технології, в окремих лікарнях, є окремі, досить знані, фахівці, але, на жаль, відсутні чіткі критерії якості медичної допомоги, не створено інформаційної бази проте, де і як лікують, які методи використовують, відсутня структурована система медичного туризму, яка, до того ж, не забезпечена відповідними державними нормативно-правовими актами. Недостатня теоретична і законодавчі пробіли в цих питаннях можуть призводити до серйозних колізій, бути предметом судових спорів і в цілому стримувати розвиток медичного туризму. Адже подальше ігнорування його соціальної значимості може обернутись для вітчизняної економіки невідновними втратами, що здатні загальмувати розвиток всієї національної системи охорони здоров'я та законсервувати її неефективні методи та інструменти. Тому важливим завданням є виявлення факторів, що стимулювали б появу і розвиток нових форм лікувально-оздоровчого туризму [37, с.173].

На нашу думку, для того щоб зробити ринок медичного туризму в Україні ефективним та процвітаючим потрібно в першу чергу звернутись до напрацювань та досвіду зарубіжних країн.

Всесвітня туристична організація (ВТО) рекомендує країнам максимально широко використовувати інформаційні та комунікаційні

технології для вдосконалення процедури подачі заяви, оформлення та термінів видачі віз, а також проаналізувати можливий вплив спрощення туристичних формальностей на розширення їх економіки туризму. Генеральний секретар ЮНВТО Талеб Ріфаї підкреслює, що «спрощення туристичних формальностей тісно пов'язане з розвитком туризму і може бути ключовим фактором посилення попиту. Ця область має особливо важливе значення в той час, коли уряди прагнуть стимулювати економічне зростання, але не мають можливості широко використовувати фінансові стимули або державні інвестиції».

Слід зазначити, що, окрім тенденцій розширення кількості суб'єктів та інфраструктури ринку медичного туризму, надзвичайно важливе значення належить інструментам державного регулювання та стимулювання розвитку цієї високоприбуткової сфери. Головним напрямом підвищення ефективності у цій сфері є зростання цілеспрямованої активності органів влади регіонального рівня, які повинні сприяти розвитку індустрії медичного туризму і адаптації даного виду бізнесу до умов економічної ситуації в країні, а також забезпечувати стабільність і конкурентоспроможність медико-туристичного комплексу регіону. Економічною метою сучасної державної політики в сфері туризму можна вважати перетворення його в конкурентоспроможний, інноваційний, стійкий і високоприбутковий сектор національного господарства, що цілком співпадає з економічними імперативами розвитку сучасного ринку туристичних послуг ються на практиці державної підтримки ринку регіонального медичного туризму за кордоном, слід віднести: адміністративні (сертифікація, акредитація, стандартизація, візові процедури); законодавчо-правові (нормативно-правові акти та документи, що регламентують діяльність суб'єктів ринку); фінансові (включають податкові, кредитні, митні, інвестиційні, тарифні важелі).

Варто наголосити, що навіть за умов відсутності прямої фінансової підтримки суб'єктів або інфраструктурних об'єктів ринку регіонального медичного туризму, державним структурам у цій сфері слід здійснювати широкомасштабну інформаційну підтримку шляхом формування чітких державних програм зі зміцнення іміджу країни, створення та просування її туристичного бренду з акцентами на унікальності і перевагах медичного туризму в окремих регіонах країни (як у Німеччині, Ізраїлі, Індії тощо). Необхідністю є також окреслення і контроль ключових вимог до забезпечення безпеки медичних туристів та дотримання відповідальності за результати. Адже потік медичних

туристів у світі однозначно матиме тенденцію до зростання як в міжрегіональному, так і в міждержавному вимірі.

На основі проведеного дослідження, ключовими компонентами, які забезпечують регіональний розвиток ринку медичного туризму в регіонах-лідерах глобального масштабу, можна вважати:

- вигідне географічне розташування регіону;
- розвинена транспортна і сервісна інфраструктура регіону, що відповідає міжнародним стандартам;
- наявність у регіоні визначних і цікавих туристичних осередків, можливостей організації індивідуальних туристичних маршрутів з врахуванням стану здоров'я споживача медичних послуг;
- відносно невисока оплата праці населення регіону, зокрема, на ринку медичного туризму;
- мінімальні бюрократичні, адміністративні та візові перепони для доступу на ринок медичного туризму іноземних учасників;
- збалансоване поєднання в діяльності закладів медико-туристичної сфери найбільш поширених медичних послуг (стоматологія, пластична хірургія, ортопедія, кардіо-лікування) з певними спеціалізованими і рідкісними сервісними послугами (бонусні SPA-процедури, акцент на сімейному відпочинку тощо);
- відповідність закладів, що функціонують на ринку медичного туризму, міжнародним стандартам якості шляхом проходження і підтвердження акредитації (JCI, TAS тощо);
- високий потенціал регіону щодо висококваліфікованих медичних фахівців (навчання або стажування за кордоном, володіння іноземними мовами, успішна медична практика шляхом застосування інноваційних медичних технологій тощо);
- чітке законодавче та нормативно-правове підґрунтя для усіх видів діяльності суб'єктів ринку медичного туризму;
- максимально своєчасне та достовірне інформаційне забезпечення щодо діяльності (спеціалізації, рівня кваліфікації персоналу, умов і вартості надання послуг тощо) суб'єктів регіонального ринку медичного туризму потенційних споживачів медико-туристичних послуг, зокрема, через он-лайн сервіси мережі Інтернет (інформування, анкетування, віртуальне консультування, попередній запис тощо);
- функціонування закладів на регіональному ринку медичного туризму за принципом реінжинірингу, тобто «неперервного їх розвитку як системи в процесі надання комплексу послуг і просуванні нових

напрямів діяльності шляхом розширення і модернізації наявних послуг, їх інформаційного забезпечення» та удосконалення;

– загальне позитивне політичне і соціально-економічне середовище в країні та її регіонах – осередках медичного туризму;

– комфортні послуги зв'язку, інформації, доступність фінансово-кредитних банківських послуг в регіоні тощо [24, с.42-43].

Отже, підсумовуючи вищесказане, щоб медичний туризм в Україні став повноправною частиною світового туристичного простору, необхідно, на нашу думку, в масштабах держави, а також на регіональних рівнях, спрямувати зусилля на вирішення наступних та інших завдань:

- створення системи ефективних стимулів для розвитку вітчизняної медицини, і нового конкурентного клінічного та санаторно-курортного продукту нового зразка;
- структуризації ринку відпочинку з лікуванням, формування на ньому стійкої і динамічної групи лідерів з числа медичних та санаторно-курортних закладів і туроператорів;
- модернізації і розвитку на цих засадах клінічного та санаторно-курортного лікування, збільшення продажу відповідних послуг;
- перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів медичних та санаторно-курортних закладів, туроператорів і агентів в частині підвищення рівня обслуговування клієнтів;
- створення відповідної матеріально-технічної бази;
- обґрунтування реальних джерел фінансування;
- взаємодії з інститутами влади та громадськими організаціями з питань вирішення проблем щодо розвитку медичного туризму;
- виходу з новим продуктом медичного туризму на міжнародний ринок.

- Для того, щоб хворі з-за кордону приїжджали, треба поширювати інформацію про клініку потенційним пацієнтам через ЗМІ, інтернет-сайти, на міжнародних порталах, налагодити взаємодію з міжнародними агентствами.

Для пропагування медичного туризму, створення дієвих механізмів для його розвитку відбуваються зустрічі з представниками компаній, які мають значний досвід в цьому напрямку. Уже зараз Туреччина, Ізраїль і Литва готові до діалогу з Україною в питаннях партнерства в медичному туризмі.

Серед слухних думок, що обговорювалися аудиторією Круглого столу ВМТ – ідея запровадити в посольствах у державах, найбільш перспективних з точки зору зростання потоку медичних туристів до

України, посаду спеціаліста, який відповідатиме саме за МТ; спрощення доступу молодих фахівців до здійснення трансплантацій; розробка міжсекторальної програми підтримки ВМТ, заснованої на засадах державно-приватного партнерства; розвиток напряму масажних послуг, спортивної реабілітації (зокрема, в Україні діють курси підвищення кваліфікації для масажистів футбольних команд, що користуються високою популярністю серед іноземців); відновлення/налагодження зв'язку із випускниками українських вузів, які працюють у багатьох країнах світу (у т. ч. у відомих організаціях – ООН, ВООЗ).

Державі потрібно розробити програми по підтримці напрямку медичного туризму, ось тоді і вітчизняна медицина, і бюджет зможуть відчутти результат, який обчислюється мільйонами доларів прибутку.

Наша країна здатна повторити успіхи інших, оскільки попит на доступні і висококваліфіковані медичні послуги на світовому ринку постійно зростає. Для цього потрібно лише розробити і належним чином реалізувати відповідні кроки.

Поки до обслуговування іноземних пацієнтів найбільш готові приватні медичні заклади. Але якщо нам вдасться якомога швидше змінити законодавство системи охорони здоров'я, то відповідно й у державних медустановах поступово покращаться умови і таким чином медичний туризм набуде належного розвитку.

Питання для обговорення 4-го розділу

1. *Проблеми в'їзного медичного туризму України*
2. *Можливості перспективних галузей української медицини*
3. *Кардіохірургія*
4. *Офтальмологія*
5. *Репродуктивні технології*
6. *Стоматологія*
7. *Біотехнології*
8. *Естетична медицина*
9. *Реконструктивна хірургія*
10. *Пластична хірургія*
11. *Основні стратегічні орієнтири розвитку ринку медичного туризму України*

ПІСЛЯМОВА

В останні 10 років з цілком зрозумілих причин у світі сформувалася справжня індустрія медичного туризму. Зростання вартості лікування в розвинених країнах стимулював появу додаткової вимоги: якісне лікування за низькими цінами і яскраві враження від відвідин нової країни. Висока вартість медобслуговування в розвинених країнах світу стала серйозною проблемою не тільки для пацієнтів, але і для їхніх роботодавців, соціальних фондів, страхових систем і держав. Додатковим фактором успіху медичного туризму часто є неможливість оперативного отримання якісної медичної допомоги чи недоступність певних видів медичних послуг в своїй країні. Це призвело до появи значного нереалізованого попиту на послуги охорони здоров'я, який неможливо задовольнити в рамках національної системи охорони здоров'я

За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 2022 року туризм і охорона здоров'я спільно стануть однією з визначальних світових галузей.

В структурі інших видів туризму, що пов'язані з охороною здоров'я, медичний туризм займає окреме місце і, не дивлячись на ряд схожих ознак, є самостійним напрямом сучасної туристичної індустрії.

Медичний (клінічний) туризм, передбачає отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичного середовища пацієнта в спеціалізованих лікувальних закладах (лікарнях, госпіталах, клініках, медичних центрах). Характерною особливістю медичного туризму є існування одної чи кількох взаємопов'язаних медичних маніпуляцій, спрямованих на лікування конкретного захворювання, що є первинною ціллю всього туру.

З метою отримання медичних послуг у 2010 році різні країни світу відвідали понад 3 млн медичних туристів. По всьому світу діє велика кількість об'єднань та організацій у сфері медичного туризму. Одним з дуже важливих кроків в напрямку координації ринку медичного туризму стало підписання у 2013 році протоколу про створення Всесвітньої асоціації медичного туризму.

Можливість використання сучасних комунікаційних технологій значно зменшує інформаційну асиметрію між надавачами і потенційними споживачами медичних послуг як на регіональному, так і на міжнародному рівні.

Проведене дослідження ринку медичних послуг дозволяє розрізнити два основних зустрічних потоки медичних туристів: із високорозвинених країн з якісною системою охорони здоров'я у країні з нижчим рівнем життя з метою отримання медичних послуг за нижчою вартістю і в короткі терміни очікування; і з країн низького рівня розвитку системи охорони здоров'я у високорозвинені країни з метою отримання висококваліфікованої медичної допомоги при серйозних захворюваннях, що загрожують життю або нормальній життєдіяльності.

Дослідження питань, пов'язаних з вивченням проблем та перспектив розвитку ринку новітніх форм туризму, зокрема медичного туризму, є предметом дослідження вітчизняних та закордонних дослідників, зокрема С. Балохіна, М. Вишнякова, О. Джангірова, А. Ігнатєва, І. Когунова, Л. Криворучко, В. Кривошеева, І. Мироненка, Т. Ткаченко, Т. Скоробагатої, О. Романіва, В. Федорова, М. Фурманека та ін.

Розглядаючи вплив медичного туризму на соціально-економічний розвиток країн, слід виокремити пряму і опосередковану форми такого впливу. Прямою формою впливу медичного туризму на соціально-економічний розвиток регіону є зокрема та, дія якої проявляється у безпосередньому економічному та соціальному ефекті від припливу медичних туристів у регіон. Фактично, ефекти прямого впливу розвитку медичного туризму визначаються рівнем витрат медичних туристів на певній території. Опосередкований вплив розвитку медичного туризму на соціально-економічну систему генерується через стимулювання розвитку суміжних до медичного туризму сфер.

У результаті впливу факторів, що зумовлюють активне зростання ролі медичного туризму на світовому ринку туристичних послуг, сформувалися кластери медичного туризму, за якими закріпилася певна спеціалізація. Головними напрямками розвитку медичного туризму в світі є США, Німеччина, Туреччина, Індія, Таїланд, а також Канада, Мексика, Коста-Ріка, Великобританія, Франція, Іспанія, Йорданія, Дубай, Малайзія, Сінгапур, Японія, Корея, Філіппіни, ПАР. Головні прибутку від медичного туризму сьогодні отримують США, Німеччина, Туреччина, Індія і Таїланд.

В Україні медичний туризм є досить новим поняттям і видом бізнесу. Фактично навіть не всі вітчизняні дослідники виділяють медичний туризм як окремий вид туризму.

Щодо виїзного медичного туризму, то українські реалії свідчать про те, що медичний туризм є практично єдиною альтернативою отримати доступ до цивілізованої медицини. Українці їздять лікуватися

майже в три десятки країн, серед яких Німеччина, Великобританія, США, Японія. Близько 100 мільйонів доларів, вважають експерти, українці щорічно витрачають на лікування за кордоном. В деяких країнах, наприклад Росії, Білорусі або Німеччині – прийом пацієнтів з України поставлено на потік. За офіційними даними турагенств і операторів, за останні два роки в Україні послугами медичного туризму скористалися більше 500 тис. осіб. Розвиток виїзного медичного туризму пов'язаний з деякими негативними обставинами, які мають місце в Україні: відставання України у високотехнологічних галузях медицини, дуже низький рівень сервісного супроводу пацієнтів, недовіра українських громадян вітчизняній охороні здоров'я по відношенню до якості послуг, поганий правовим захистом пацієнтів та юридичне забезпеченням їхніх прав.

Структурованість українського ринку виїзного лікування знаходиться на початковій стадії. Спеціалізованих туристичних фірм дуже мало. До них можна віднести „Медвояж”, „Медасист-Україна”, „Кросс МедТур”, „МедВізит”.

Останнім часом іноземці також навідуються до нас “за здоров'ям” – Україна пропонує недорогі та якісні послуги за кількома медичними напрямками. Зважаючи на нинішню доступність міжнародних поїздок, а також розвиток технологій і стандартів лікування, тут пацієнт отримує кваліфіковану медичну допомогу при непоганому сервісі за мінімальну ціну.

Наразі ще не зведено статистичних даних, що дозволяли б оцінити кількість іноземних пацієнтів, які офіційно лікуються в Україні. За оцінками компанії “МедЕкспрес”, в нашій країні працює приблизно 50–70 медичних центрів, орієнтованих на клієнтів-іноземців. Найбільш привабливими для іноземних пацієнтів стоматологія і косметичні операції.

Одним із перших прикладів механізму організації залучення та прийому іноземних туристів в Україні є діяльність Асоціації медичного туризму «Medical Tour Ukraine». Також в Україні створена Українська Асоціація Медичного Туризму (УАМТ).

Проаналізувавши ринок медичного туризму в Україні, можна сказати, що є окремі технології, в окремих лікарнях, є окремі, досить знані, фахівці, але, на жаль, відсутні чіткі критерії якості медичної допомоги, не створено інформаційної бази проте, де і як лікують, які методи використовують, відсутня структурована система медичного туризму, яка, до того ж, не забезпечена відповідними державними нормативно-правовими актами. Недостатня теоретична і законодавчі

пробіли в цих питаннях можуть призводити до серйозних колізій і в цілому стримувати розвиток медичного туризму.

Для того щоб зробити ринок медичного туризму в Україні ефективним та процвітаючим потрібно в першу чергу звернутись до напрацювань та досвіду зарубіжних країн. Щоб медичний туризм в Україні став повноправною частиною світового туристичного простору, необхідно, в масштабах держави, а також на регіональних рівнях, спрямувати зусилля на вирішення наступних та інших завдань: створення системи ефективних стимулів для розвитку вітчизняної медицини, модернізації і розвитку клінічного та санаторно-курортного лікування, збільшення продажу відповідних послуг, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів медичних та санаторно-курортних закладів, створення відповідної матеріально-технічної бази; обґрунтування реальних джерел фінансування, взаємодії з інститутами влади та громадськими організаціями з питань вирішення проблем щодо розвитку медичного туризму, виходу з новим продуктом медичного туризму на міжнародний ринок.

ДОДАТОК

ДОДАТОК А

Анкета, застосована для опитування туристичних підприємств

1. Чи чули Ви про такий напрям туристичної діяльності, як медичний туризм?
 - так
 - ні
2. Чи пропонує Ваша туристична фірма послуги по медичному туризму?
 - так
 - ні
3. Чи посідає медичний туризм вагому частку у структурі здійснюваних Вами послуг?
 - так (якщо так, вкажіть відсоток від загальної кількості послуг: _____)
 - ні
4. Чи плануєте Ви в майбутньому провадити діяльність по напрямку медичного туризму?
 - так
 - ні
5. Чи налагоджена у Вас співпраця/ заключені договори з медичними чи санаторно-курортними закладами, куди можна скеровувати туристів (в межах України чи за кордоном), або організаціями, які б могли направляти туристів у Львівську область з лікувальною метою?
 - так
 - ні
6. Чи вважаєте Ви медичний туризм перспективним та прибутковим напрямом для розвитку в Україні, зокрема на Львівщині?
 - так
 - ні
7. Ви займаєтесь:
 - в'їзним медичним туризмом
 - виїзним медичним туризмом
 - внутрішнім медичним туризмом
 - не займаєтесь

8. Як часто поступають запити від споживачів щодо бажання отримати послуги медичного туризму?

- не менше разу на тиждень
- не менше разу в місяць
- не менше разу в півроку
- ніколи

_____ (ваш варіант відповіді)

9. Які заклади, на Вашу думку, стосуються сфери медичного туризму?

- санаторно-курортні заклади
- пансіонати
- спа-центри
- клініки
- госпіталі
- реабілітаційні центри

_____ (ваш варіант відповіді)

10. Вкажіть з яких країн спостерігається найбільший потік туристів з метою лікування?

11. Вкажіть які країни найбільш популярні серед українців для поїздок з лікувальною метою?

12. Які б Ви могли виділити бар'єри на шляху розвитку медичного туризму в Україні та, зокрема, у Львівській області?

13. Які заходи, на Вашу думку, необхідно здійснити, для того щоб медичний туризм став процвітаючою галуззю туризму в Україні, а зокрема у Львівській області?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про туризм" (від 15 вересня 1995р.) / Верховна Рада України. – Офіц.вид. –К., 1995
2. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України від 18.11.2003 No 1282-IV / Офіційний вісник України. – К.,2003. – С . 34
3. Александрова А.Ю. Международный туризм: учебник / А.Ю.Александрова . – М.: Аспект Пресс, 2004. – 470 с.
4. Бабкин А. Специальные виды туризма / А. В. Бабкин. – Ростов -на-Дону: Феникс, 2008. - 252 с.
5. Бортницький В. А. Економічне зростання в контексті розвитку регіональних інноваційних систем та капіталу здоров'я: концептуальний підхід / В. А. Бортницький // Економічна теорія. – 2011. – № 1. – С. 63–78
6. Боголюбов В.С. Организация специальных видов туризма: Конспект лекцій. - Спб, 2010. – 116 с.
7. Ветитнев А.М. Клинический туризм: современное состояние и особенности туроперейтинга // Вестник Национальной академии туризма. – Санкт-Петербург, 2008. - №3. –С. 36-39.
8. Ветитнев А., Кусков А. Лечебный туризм / А. М. Ветитнев, А. С. Кусков. - М. : ФОРУМ, 2010. – 592 с.
9. Герасимчук З. В. Регіональна політика розвитку ринків медичних послуг: мета, напрямки формування та інструменти реалізації / З. В. Герасимчук, І. Б. Шевчук // 36. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Регіональна економіка». – Вип. 5 (17). – Ч. 3. – Луцьк, 2008. – С. 7–23
10. Герасимчук З.В. Регіональна політика розвитку рекреаційного природокористування: механізми формування та реалізації: [монографія] / З.В. Герасимчук, Н.В. Коленда, Л.М. Черчик. - Луцьк: Надстир'я, 2007. – 172 с.
11. Гергишан А. К. Формирование стратегии безопасности развития дестинации оздоровительного туризма: автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством: (экономическая безопасность; рекреация и туризм)» / А. К. Гергишан. – Санкт-Петербург, 2011. – 20 с.
12. Гончар В. Медичний туризм набуває популярності/ Віталіна Гончар// газета київської міської ради «Хрещатик». – 2013. - №22 (4229). –С.6-7
13. Джангиров А. П. Сервис – экономический потенциал рынка оздоровительного туризма: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – сфера услуг; рекреация и туризм)» / А.П. Джангиров. – Кисловодск. – 2011. – 46 с.
14. Дудкіна О. П. Регіональні особливості розвитку рекреаційних зон (методичні та організаційно-економічні основи) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / О. П. Дудкіна. – Тернопіль, 2004. – 19 с.
15. Євдокименко В. К. Регіональні фактори розвитку туризму. Туристично-краєзнавчі дослідження / В. К. Євдокименко // Туризм в Україні: економіка та культура : зб. тез допов. III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9–10 вересня 1998 р. – К. : КМ-Трейдинг, 1998. – Вип. 1. – 92–94 с.
16. Квартальнов В. А. Туризм : [учебник]. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.

17. Клименко О. М. Світовий досвід організації фінансування у сфері медичного обслуговування / О. М. Клименко // Чернігівський науковий часопис. – Серія «Економіка і управління». – № 1 (1). – 2011. – С. 104
18. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – К.:Знання, 2011. – 334 с.
19. Лисенко, В. С. Медичний туризм та перспективи його використання страховими компаніями [Текст] / В. С. Лисенко, Д. Р. Абрамітова // Актуальні питання економіки та управління у сучасних соціально-економічних умовах: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (14-15 жовтня 2013 р.). – Дніпропетровськ : Герда, 2012. – 180-183 с.
20. Малімон В.В. Інноваційні технології у системі забезпечення конкурентоспроможності послуг на регіональному ринку медичного туризму / В.В.Малімон // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Випуск 2 (40). – Тернопіль. – 2013. – С. 127–129.
21. Малімон В. В. Інструменти стимулювання розвитку регіонального ринку медичного туризму / В. В. Малімон // Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем : Міжнар. науково-практ. конфер. молодих вчених та студентів : тези допов., 23 березня 2012 р. – Луцьк, 2012. – С. 168–169.
22. Малімон В. В. Медичний туризм як складова регіонального ринку туристичних послуг / І. М. Вахович, В. В. Малімон // Економічний форум: Науковий журнал. – № 1. – Луцьк: ЛНТУ, 2012. – С. 108–114.
23. Малімон В. В. Перспективи розвитку регіональних ринків медичного туризму в Україні / В. В. Малімон // Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє : Міжнар. наук.-практ. конфер. : тези допов., 11–12 квітня 2012 р. – Харків, 2012. – С. 81–82.
24. Малімон В. В. Фактори розвитку регіонального ринку медичного туризму в розвинених країнах світу / І. М. Вахович, В. В. Малімон // Фінансовий простір : Міжнародний науково-практичний журнал. – Випуск № 3 (7). – Черкаси. – 2012. – С. 38–46.
25. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу : [навчальний посібник] / М. П. Мальська, В. В.Худо, В. І.Цибух – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
26. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теорія, методологія, практика : [монографія] / С. В. Мельниченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 494 с.
27. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва : [навч. пос.]. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
28. Романів О. Географія медичного туризму Європи / Оксана Романів// Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний зб. наукових праць – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – Вип. 8(1). – С. 79-84.
29. Савранчук Л.А. Рекреологія / Л.А. Савранчук, В.Г. Явкін, В.І. Ясенчук.– Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – 92 с.
30. Самойленко А.А. География туризма: Учебное пособие/ А.А. Самойленко. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2006. – 368с.
31. Свелеба Н.А., Бігус М.М. Актуальні проблеми туристичного бізнесу в умовах динамічних змін ринкового середовища/ Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.8. – С. 122-126
32. Скоробогатова Т. Лечебный туризм как новая форма туристических услуг / Т.Н. Скоробогатова // Вестник физиотерапии и курортологии. - 2002. - Т. 8, № 2. - С. 113-115
33. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2006. – 260 с.

34. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: Підручник / за заг. ред. В.Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 260 с.
35. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І.Ткаченко. - 2-ге вид., випр. та доповн. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. - 463 с.
36. Туризм як національний пріоритет : [монографія] / За ред. І. М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 284 с.
37. Федоров В. К. Предпосылки возникновения новых форм лечебно-оздоровительного туризма / В. К. Федоров // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Серия «Экономика и управление» – Т. 24 (63). – 2011. – № 2. – С. 171–179
38. Фурманек М. Нові форми оздоровчого туризму / Мірослав Фурманек // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини.- 2008.- Випуск 24.- С. 364-371
39. Ціборовський О. М. Шляхи систематизації законодавства України у сфері охорони здоров'я / О. М. Ціборовський, С. В. Істомін, В. М. Сорока. – К.: МОЗ, УІСД, 2011. – 72 с.
40. Шевчук І.Б. Сучасні інформаційні технології як фактор розвитку ринку послуг у сфері охорони здоров'я / І.Б.Шевчук, А.В.Шевчук // Інформаційні технології в охороні здоров'я та практичній медицині: IV науково-практична конференція з міжнародною участю, 26-28 травня 2004 р.: тези доповіді. – Київ, 2004. – С.115-116
41. Бікулов Д. Т. Державна політика України щодо розвитку української медицини [Електронний ресурс] / Д. Т. Бікулов // Запоріжжя. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ptdu/2010_1/files/PD110_18.pdf
42. Валіхновський Ростислав. Медичний туризм епохи глобалізації: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.valihnovsky.blogspot.com>.
43. Володченко Ольга. Каникулы под скальпелем [Електронний ресурс]/ «Влсть денег», ноябрь 2006, №107.- Режим доступу: <http://www.medicus.ru/balneology/specialist/kanikuly-pod-skalpelem-29477.phtml>
44. Волошенко Леонид. Медицинский туризм изменит лицо современной медицины [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://healthcare.management.com.ua>
45. Громов О. Г. Медичний туризм: основні напрями, фактори, проблеми [Електронний ресурс] / О. Г. Громов // Дніпропетровський НУ ім. Олеся Гончара. – Режим доступу: http://www.ggfdnu.org.ua/publ/sbornik_konferencii_2006/medichnij_turizm_osnovni_naprjami_faktori_problemi/11-1-0-549
46. Деркач С. Закарпаття має шанси стати лідером у розвитку медичного туризму [Електронний ресурс] / С. Деркач // Інтернет-видання UA-Reporter.com. – Режим доступу: <http://ua-reporter.com/novosti/111322>
47. Джангиров А.П. Оздоровительный туризм как доминирующий тип рекреационной активности [Электронный ресурс] / А. П. Джангиров // Управление экономическими системами. – 2011. – № 11. – Режим доступу: <http://uecs.ru/uecs-35-352011/item/758-2011-11-07-06-48-21>
48. Джангиров А. П. Экономический эффект оздоровительного туризма [Электронный ресурс] / А. П. Джангиров // Управление экономическими системами. – 2011. – № 11. – Режим доступу: <http://uecs.ru/uecs-35-352011/item/759-2011-11-07-06-51-11>
49. Здоров'я для всіх: Статистично-інформаційна база даних Міністерства охорони здоров'я України 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/ms_publinfoaccess
50. Кіндрик Т.О. Інноваційна діяльність в туристичному господарстві України [Електронний ресурс] / Т. О. Кіндрик, О. М. Головінов // Економічні науки. – № 15. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64053.doc.htm

51. Концепція розвитку туризму і курортів в Україні [Електронний ресурс] : проект.– Режим доступу : <http://tourism.gov.ua/doc.aspx?id=411>
52. Лукьянчук Е. Пациенты без границ [Електронний ресурс] / Е. Лукьянчук. – Аптека. – 2011.– № 818 (7). – Режим доступу: <http://www.apтека>
53. Матеріали надані стоматологічною клінікою «Рікота»
54. Матеріали надані медичною клінікою «Інтерсоно»
55. Медичний туризм [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mediaawcenter.com.ua>
56. Медичний туризм: відпочинок чи лікування? Новітні аспекти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.tourism/uz/ua>
57. Основные социальные детерминанты здоровья населения Украины (по результатам международного исследовательского проекта НИТТ-CIS) [Електронний ресурс] / И. Даниленко, К. Кизилова, И. Кузина и др. – Режим доступу: http://www.hitt-cis.net/wp-content/uploads/2010/11/НИТТ_Ukraine_Kharkiv_2010.pdf
58. Положення про Державне агентство України з туризму та курортів : Указ Президента України від 08 квітня 2011 р. № 444/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtu.gov.ua/uk/show/polozennja_turizm.html
59. Публікація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publposl_u.htm
60. Сисоенко І., Як медичний туризм допоможе врятувати економіку України / УП.Життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/04/12/210925/>
61. Стоимость услуг медицинского туризма в странах мира [Электронный ресурс]. – Международный каталог по медицинскому туризму. – Режим доступу: <http://www.intmedtourism.com/ru/treatment-rates/>
62. Тропина Е. А. Особенности управления негативными факторами современного туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: / Е.А. Тропина. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/tropina2.htm
63. Українська асоціація медичного туризму: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – Режим доступу: <http://www.uamt.org.ua>
64. Федоров В. К. Передумови виникнення нових форм лікувально-оздоровчого туризму / В. К. Федоров // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І Вернадського. Серія «Економіка і управління». – 2011. – Т. 24(63). – № 2. – С. 171–179
65. Центр туристичної інформації міста Львова: [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.touristinfo.lviv.ua/>
66. Шершньова О.В. Нормативно-правове закріплення видових класифікацій туризму в Україні та їх відповідність міжнародним вимогам [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.naub.org.ua>
67. Cosburn Helen K. Health Tourism «A Continuum of Care» [Electronic resource] / Medical Tourism Magazine. – Jul 15, 2009. – Mode of access: <http://www.healthtourismmagazine.com/article>
68. Маттіас фон Гайн. Медичний туризм як золота жила німецьких лікарень [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://p.dw.com/p/2qtx8> 16.01.2018
69. Поляки розвивають медичний туризм. Серед клієнтів – пацієнти з України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nashapolsha.com.ua/polyaky-rozvyvayut-medychnyj-turyzm-sered-kliyentiv-patsiyenty-z-ukrayiny/>
70. І.В. Сисоенко, В.І. Цимбалюк, М. Тозон та ін. Медичний туризм в Україні: проблеми та перспективи. / Медична газета «Здоров'я України 21 сторіччя» № 7 (380), квітень 2016 р.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Марта Пилипівна МАЛЬСЬКА
Ореста Юріївна БОРДУН

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Підписано до друку 12.09.2018 р. Формат 60x84 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,0. Титраж 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4162 від 21.09.2011 р.